

TARTU ÜLIKOOL

ÕIGUSTEADUSKOND

Kriminaalõiguse, kriminoloogia ja kognitiivse psühholoogia õppetool

Kristel Toots

LÜHIMENETLUS EESTI KRIMINAALMENETLUSES JA KOHTUPRAKTIKAS

Magistritöö

Juhendaja

prof Jaan Ginter

Tartu 2014

Sisukord

Sissejuhatus.....	3
1. Lühimenetlusest.....	5
1.1 Menetlusökoonomia põhimõte.....	5
1.2 Lühimenetluse olemus.....	10
1.3 Lühimenetluse kohaldamine ja sellega kaasnevad probleemid.....	16
1.4 Menetluspraktika ülevaade.....	22
2. Kohtupraktika analüüs.....	29
2.1 Sissejuhatavalt kohtupraktika analüüsi.....	29
2.2 Kuriteo kvalifikatsioon ja süü.....	32
2.3 Karistuse liik ja määr ning menetlusaeg.....	36
2.3.1 KarS § 424 karistuspraktika analüüs.....	37
2.3.2 KarS § 121 karistuspraktika analüüs.....	41
2.3.3 Menetluskulud.....	44
2.3.4 Menetlusaeg.....	47
2.4 Apellatsioonid, menetluse lõpetamised ja prokuratuuri tagastamised.....	48
2.4.1 Apellatsiooni esitamise põhjused.....	48
2.4.2 Lühimenetlusasja prokuratuuri tagastamised ja menetluse lõpetamised.....	53
3. Praktikute seisukohad.....	55
4. Uurimistulemused ja ettepanekud.....	58
Kokkuvõte.....	64
Alternative procedure in criminal proceedings and judicial practice.....	67
KASUTATUD KIRJANDUS.....	71
KASUTATUD INTERNETIMATERJALID.....	72
KASUTATUD NORMATIIVMATERJALID.....	73
KASUTATUD SEADUSEELNÕUDE SELETUSKIRJAD.....	73
KASUTATUD KOHTUPRAKTIKA.....	74

Sissejuhatus

Lihtmenetlused on oluliselt seotud menetlusökonoomia põhimõttega, kuna just lihtmenetlused aitavad kokku hoida aega ja raha. Küsimus sellest, kuidas muuta kriminaalmenetlus kiiremaks, tõhusamaks ja ökonoomsemaks on päevakorral olnud juba pikalt ja on seda siiani. Käesoleva aasta veebruarikuus peetud kohtunike täiskogul rääkis Riigikohtu esimees Priit Pikamäe kohtusüsteemi kvaliteedist ja tõhususest. Priit Pikamäe tõi oma ettekandes välja järgneva: „Nii nagu erinevate kohtumenetluste edumeelsust hinnatakse üha enam nende tõhususe ehk efektiivsuse põhjal, peab ka postmodernistliku ajastu kohtusüsteem tervikuna olema esmajoones tõhus, mis tähendab, et sellesse suunatud avaliku ressursi arvelt peab kohtusüsteem suutma anda arvuliselt üha enam lahendatud kohtuasju ja seda võimalikult lühikese menetlusajaga.“

Lühimenetlus on üks neljast lihtmenetlusest, mida Eesti kriminaalmenetluses kasutatakse. Lihtmenetluste eesmärgiks on viia kriminaalmenetlus läbi võimalikult kiiresti ja säästlikult. Kriminaalmenetluse seadustikus on sätestatud täpsed tingimused, millistel juhtudel ja kuidas toimub lihtmenetluste puhul kohtumenetlus.

Nagu näha on menetlusökonoomia ning erinevate lihtmenetluste kasutamine aktuaalne teema. Käesolevas töös keskendutakse ühele lihtmenetluse liigile - lühimenetlusele. Eesti kriminaalmenetluses hakati lühimenetlust kasutama 2004 aastast, kui jõustus uus Kriminaalmenetluse seadustik. Praeguseks on lühimenetlust seega rakendatud juba 10 aastat. Loomulikult on selle aja jooksul Kriminaalmenetluse seadustikku, sealhulgas ka lühimenetlusega seotud sätteid, palju muudetud ja täiendatud. Kuid, kas lühimenetlus täidab ka oma eesmärgi ning millised probleemid on praktikas lühimenetluse kohaldamisel esile kerkinud?

Käesoleva töö eesmärgiks ongi välja selgitada, kas lühimenetlus täidab menetlusökonoomia põhimõtet efektiivselt ning millised probleemid on praktikas lühimenetluse kohaldamisel esile kerkinud. Kohtupraktika analüüsi käigus püütakse leida vastust muuhulgas küsimustele: milliste kuriteo koosseisude puhul lühimenetlust kõige enam kohaldatakse, milline on karistuspraktika, kas lühimenetlus on soodne süüdistatava jaoks, kui palju on tagastatud lühimenetluse kriminaalasju prokuratuuri, mis põhjustel on menetlus lõpetatud, kui palju ja

mis põhjustel on esitatud lühimenetluses tehtud kohtuotsusele apellatsioonid, kui palju esitatud apellatsioonidest on ringkonnakohtus rahuldanud ja kui palju jätnud rahuldamata.

Magistritöö hüpoteesi kohaselt on lühimenetlus täitnud oma eesmärgi ning oluliselt aidanud muuta kriminaalmenetlust efektiivsemaks ning ökonoomsemaks. Ent lühimenetlusega seotud kohtupraktika on vaadeldud kohtupiirkondades üsna erinev.

Töö eesmärkide saavutamiseks kasutatakse kvantitatiivset meetodit. Töös analüüsitakse kohtulahendeid. Täpsemalt on autor vaadanud läbi kõik 2012 ja 2013 aastal Tartu Maakohtus jõustunud lühimenetluse otsused ning teatud hulga 2012 ja 2013 aastal Harju Maakohtus tehtud otsuseid. Lisaks on tutvutud ka Ringkonnakohtu otsustega, milles on arutatud nimetatud aastatel Tartu ja Harju Maakohtutes tehtud lühimenetluse otsustele esitatud apellatsioonid. Kõik kohtulahendid, millega autor tutvus on kättesaadavad Riigi Teataja kohtulahendite registris. Et välja selgitada praktikute seisukohti lühimenetluse kohaldamise teemal, on läbi viidud ka küsitlus prokuröride seas.

Käesoleva töö peamiseks allikateks on lühimenetlust puudutav õigusala kirjandus, Juridica artiklid, kohtute statistilised menetlusandmed, seadustikud koos kommentaaridega ning nende eelnõude seletuskirjad, Tartu ja Harju Maakohtute kohtulahendid, Ringkonnakohtu lahendid ja Riigikohtu lahendid. Lisaks on töö autorile abiks olnud Justiitsministeeriumi kriminaalpoliitika osakonnalt saadud nimekiri, kus on ära toodud kõik 2012 ja 2013 aastatel Tartu ja Harju Maakohtutes jõustunud lühimenetluses tehtud kohtuotsused.

Magistritöö jaguneb kaheks suuremaks peatükiks. Esimeses peatükis tuuakse välja teoreetiline taust, räägitakse üldiselt lühimenetlusest, praktikas esile kerkinud probleemidest ning tuuakse ära lühimenetluse kohta käivad statistilised andmed.

Teises peatükis analüüsitakse kohtupraktikat ning tehakse selle põhjal järeldused. Täpsemalt analüüsitakse kuriteo kvalifikatsiooni ja süü küsimust, karistuse liiki ja määra puutuvat ja menetlusaega. Eraldi alapeatükk käsitleb lühimenetluses tehtud kohtuotsusele apellatsiooni esitamist ning lühimenetluses kohtusse saadetud kriminaalasjade tagastamist prokuratuuri. Järgnevalt esitatakse küsitluse tulemuste põhjal prokuröride seisukohad. Töö lõpus tuuakse välja uurimistulemused ja ettepanekud.

1. Lühimenetlusest

1.1 Menetlusökoonomia põhimõte

Kriminaalmenetluse seadustik võeti vastu 12.02.2003 ning see jõustus 01.07.2004. Enne seda kehtis Eestis 1. aprillil 1961 kehtestatud Eesti NSV kriminaalprotsessi koodeks, mis oli ammugi ajast maha jäänud. Seega oli kriminaalmenetluse seadustiku vastuvõtmine väga oluline samm Eesti kriminaalmenetlusõiguse arengus.

Enne kriminaalmenetluse seadustiku vastuvõtmist ei oldud Eesti kriminaalmenetlust taasiseseisvumise järgselt süsteemselt reformitud, kuid seda oldi siiski väga oluliselt muudetud võrreldes nõukogudeaegsega. Sellise osade kaupa muutmise tulemusena oli Eesti kriminaalmenetlus mitmeti vastuoluline ja raskesti kohaldatav.¹ Seetõttu oli uue seadustiku väljatöötamine hädavajalik.

Uue seadustiku koostamisel võeti eeskujuna teistelt Euroopa riikidelt. Eesmärgiks oli muuta kriminaalmenetlus võimalikult ökonomiseks, efektiivseks ja kiireks.² Eelnõu väljatöötamisel kasutati taustsüsteemina Itaalia uut kriminaalmenetlust, milles on ühendatud kontinentaal-euroopalik kohtueelne menetlus võistleva kohtumenetlusega.³ Ka Itaalia kriminaalmenetlusesse on sisse toodud erinevad lihtmenetlused eesmärgiga vähendada kriminaalasiade kuhjumist ning kiirendada protsessi. Itaalia süsteemis on koguni viis erinevat lihtsustatud menetlust.⁴

Pärast kriminaalmenetluse seadustiku vastuvõtmist on seda korduvalt muudetud. Kõige mahukamad muudatused jõustusid 2011 aastal. 21.01.2011 vastu võetud kriminaalmenetluse seadustiku muutmise ja sellega seonduvalt teste seaduste muutmise seaduse eelnõu seletuskirja kohaselt on muudatuste eesmärgiks tagada kriminaalmenetluse tõhusamaks ja ökonomiseks muutumine. Seega on menetlusökoonomia põhimõtte elluviimine jätkuvalt aktuaalne teema.

¹ Kergandberg, E., Pikamäe, P. Eesti uue kriminaalmenetluse seadustiku eelnõu lähtekohad. – *Juridica* IX/2000, lk 555.

² Kriminaalmenetluse seadustiku eelnõu seletuskiri. 594 SE I

³ Kergandberg, E., Pikamäe, P. (2000), lk 556.

⁴ Fabri, M. Criminal Procedure and Public Prosecution Reform in Italy: A Flash Back. *International Journal for Court Administration* 2013, lk 13.

Juba varakult oli selge, et paljud 2011. aasta 1. septembril jõustunud KrMS-i muudatustest on ebaselged, süsteemitud ja vastuolulised ning nende kohaldamine võib tekitada probleeme. Neile on püütud lahendusi leida Riigikohtu lahendeis. Kui kõnealune eelnõu teenis tuntavalt süüdistusfunktsiooni huvisid, siis 2012. aastal järgnenud KrMS-i muudatused teenisid ootuspäraselt eeskätt kaitsefunktsiooni huvisid.⁵ Nagu näha teenivad paljud muudatustest õiguspoliitilisi huve.

Kriminaalmenetluse kiiremaks muutmise vajalikkus tuleb ka Euroopa inimõiguste konventsioonist, mille kohaselt on igalühel õigus oma kohtuasja lahendamiseks mõistliku aja jooksul ning ka ökonoomsuse printsiibist. Viimase kohaselt ei tohi kriminaalmenetlus põhjustada riigile ebaotstarbekalt suuri kulutusi. Kohtuasja lahendamise kiirus püütakse saavutada erinevate lihtmenetluste kasutuselevõtmisega.⁶

Viimase kümne aasta jooksul on väga paljudes riikides kriminaalmenetluse valdkonda reformitud, peamiseks eesmärgiks on muuta kriminaalmenetlus tõhusamaks eeskätt sätestades erinevate lihtmenetluste kasutamise võimaluse. Lihtmenetluste kasutuselevõttu võib õigustada sellega, et kuritegevus ei ole ühesugune, kuritegude struktuur ning toimepanijad on erinevad. Menetlusvorm, mis on mõistlik ja sobiv kasutada ühe juhtumi puhul ei pruugi seda olla teistsuguse juhtumi jaoks. Kõigis kriminaalasjades ühtse menetlusvormi kasutamine ei ole kooskõlas ei avaliku huviga, mille eesmärgiks on, et ühiskond edukalt võitleks kuritegevusega ega ka süüdistatava huvidega, kes soovib kiiret ja korraliku kohtuprotsessi.⁷

Menetlusökoonomia põhimõttest räägitakse kriminaalmenetluse kontekstis, kui ühest olulisest eesmärgist. Mida aga menetlusökoonomia tähendab? Õigekeelsussõnaraamatu järgi tähendab ökonoomia säästu, kokkuhoidu, menetlusökoonomiat võiks seega defineerida kui säästmist kriminaalmenetluse rakendamisel.

M. Sillaots toob oma doktoriväitekirjas välja järgneva: „Menetlusökoonomia põhimõte on Eesti uue kriminaalmenetluskorra üheks väga oluliseks aluspõhimõtteks. Seejuures on oluline märkida, et menetlusökoonomia kriminaalmenetluses tähendab peaaegu alati tõendamiseseme asjaolude väljaselgitamisest vähemal või rohkemal määral loobumist. Samuti võib

⁵ Kergandberg, E. Eesti kriminaalmenetlus: mõned rindeteated. -Juridica IV/2013, lk 249.

⁶ Kriminaalmenetluse seadustiku eelnõu seletuskiri. 594 SE I

⁷ Jovanović, I., Stanisavljević, M. (Edit.) Simplified Forms of Procedure in Criminal Matters: regional criminal procedure legislation and experiences in application. OSCE Mission to Serbia 2013, lk 11.

menetlusökonoomiaga kaasneda, kas osaline või täielik loobumine nii mõnestki kriminaalmenetluse traditsioonilisest eesmärgist ja seni kehtinud menetlusprintsibiist.“⁸

Üheks menetlusökonoomia tagamise vahendiks kriminaalmenetluses on lihtmenetlused. Justiitsasutuste huvi lihtmenetluste vastu tuleneb ülekoormatusest, ka tõendamisraskusest ning edasikaebuse esitamise vältimisest (kokkuleppemenetluse puhul). Süüdistatava huvi lihtmenetluste rakendamiseks on seotud kergema karistuse ning menetlusest tingitud psüühilise koormuse vähenemisega.⁹

Menetlusökonoomia põhimõtte tähtsus on päevakorral seoses kuritegevuse kasvu ja suuri kulutusi nõudva töömahuka üldmenetlusega. Et toime tulla kriminaalasjade suure hulgaga on vaja kriminaalmenetlust läbi viia kiiremini. Lisaks avaldab survet ka Euroopa inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsioonist tulenev isiku õigus menetlusele mõistliku aja jooksul.¹⁰ See on viinud olukorran, kus erinevaid lihtmenetlusi kasutatakse üha enam ning traditsioonilist üldmenetlust aina vähem.

Lihtmenetlused on lihtsustatud menetlusliigid, mille eesmärgiks on täies ulatuses läbiviidavate kohtumenetluste arvu vähendamine ning kriminaalmenetluse kiiruse ja efektiivsuse suurendamine.¹¹ Lihtmenetluste kasutamine aitab seega kokku hoida aega ja raha. Lihtmenetluste puhul viiakse kohtumenetlust läbi lihtsustatud korras ja ei läbita kõiki üldmenetluse juurde kuuluvaid protseduure. Näiteks lühimenetluse puhul teeb kohtunik otsuse kriminaalasja toimiku materjalide põhjal ja ei toimu tunnistajate ja kannatanute ülekuulamist kohtus, mis iseenesest on väga ajakulukas protsess.

Lihtmenetluste kasutamine lihtsamates kriminaalasjades aitab vähendada kohtute töökoormust, mistõttu on kohtutel rohkem aega tegeleda keerulisemate kriminaalasjadega. Kolm vahendit, kuidas menetlust lihtsustada on: jätta ära teatud menetluslikke etappe ja samme, lühendada menetlustähtaegu, muuta menetlus vähem formaalseks.¹²

Lihtmenetluse läbiviimise võimalus oli sätestatud juba KrMK- is. Kuid seal tähendas see sisuliselt seda, et prokurör ja süüdistatav leppisid karistuses kokku. Lihtmenetlus KrMK- i

⁸ Sillaots, M. Kokkuleppemenetlus kriminaalmenetluses. Doktoriväitekiri. Tartu Ülikool. 2004, lk 8.

⁹ Sillaots, M. Kokkuleppemenetlus kriminaalmenetluses. Õppevahend kriminaalmenetlusõigusest. Tartu Ülikool 2000.

¹⁰ Lõhmus, U. Peajoonest kõrvalekalduvaid mõtteid kriminaalmenetluse eesmärgi ja legitiimsuse kohta. Juridica III/2013, lk 207.

¹¹ Kergandberg, E., Pikamäe, P. 2000, lk 561.

¹² Jovanović, I., Stanisavljević, M. (Edit.) 2013, lk 15.

mõttes oli sisuliselt sama, mis kokkuleppemenetlus uue seaduse järgi.¹³ KrMS tõi juurde aga kolm lihtsustatud menetlusliiki. Nendeks on lühimenetlus, käskmenetlus ja kiirmenetlus.

Kriminaalmenetluse alternatiivid ehk siis lihtmenetlused, seisnevad kriminaalmenetluse lihtsustatud läbiviimises, mis toimub poolte kokkuleppel. Üldiselt on kriminaalmenetlusõigus kogu Euroopas muutunud aja jooksul üha sarnasemaks, seda peamiselt kahel põhjusel. Esiteks sellepärast, et kuritegevus võtab üha suuremat rahvusvahelist ulatust, eeldades ka võimalikult sarnaseid menetlusi. Teiseks Euroopa inimõiguste konventsiooni ja Strasbourg'i kohtu lahendid seovad kõiki Euroopa Nõukogu riike.¹⁴

Lihtmenetlusi alustatakse üldjuhul kohtueelses menetluses. Lähtudes KrMS §-dest 250 ja 256 saab kokkuleppe- ja käskmenetlust alustada ka kohtulikul arutamisel. Lühimenetluse kohta aga seaduses vastavasisuline säte varem puudus. 01.09.2011 jõustus kriminaalmenetluse seadustiku muudatus, mille kohaselt süüdistatav ja prokurör võivad kohtult taotleda lühimenetluse kohaldamist kuni kohtuliku uurimise alguseni maakohtus. Ehk siis nüüd anti võimalus taotleda lühimenetluse kohaldamist ka kohtus.

„Kohtuliku menetluse poole peal ei oleks lühimenetlusele üleminek enam ressursikasutuse seisukohalt põhjendatav, kuid samas võib enne mahukat kohtulikku tõendite uurimist ja tunnistajate ärakuulamist esitatud ning põhjendatud lühimenetluse taotlus olla nii mõistliku menetlusaja saavutamise abinõuks kui ka aidata kaasa kohtusüsteemi ressursi efektiivsele kasutamisele“.¹⁵

Seaduse muudatustega võeti ka prokurörialt ära kohustus osaleda lihtmenetlustes tehtud otsuse kuulutamisel. Kuna eelnevalt on kõik kokku lepitud ning kohus vaid oma otsusega kinnitab selle, siis pole prokuröriil vajalik enam otsuse kuulutamisel olla, mis iseenesest on mõistlik muudatus.

Seaduse eelnõu seletuskirjas on eelnevalt mainitud muudatust põhjendatud järgnevalt: „Suhtudes kriminaalmenetlusega seotud ressursi kasutamisse täie tõsidusega, tuleb möönda, et kohtuotsuse kuulutamise toimingu juures, sh eeskätt lihtmenetlustes, ei ole prokuröriil konkreetset funktsiooni – tema kohalviibimine ei anna protseduurile lisaväärtust, küll aga

¹³ Kergandberg, E., Järvet, T., Ploom, T., Jaggo, O. Kriminaalmenetlus. Sisekaitseakadeemia 2004, lk 49.

¹⁴ Pradel, J. Mõned tähelepanekud Eesti kriminaalmenetluse seadustiku eelnõu kohta. Juridica IX/2000, lk 565.

¹⁵ Kriminaalmenetluse seadustiku muutmise ja sellega seonduvalt teiste seaduste muutmise seaduse eelnõu seletuskiri. 599 SE

röövib aega teiste sisulisemate toimingute arvelt. Tuleb jätta prokuratuuri otsustada, millal nad peavad vajalikuks saata prokurör otsuse kuulutamisele, millal aga eelistavad saada kohtuotsusest teadlikuks kohtukantselei kaudu“.

01.09.2011 jõustusid ka mitmed teised lihtmenetlusega seotud muudatused. Eelkõige on seletuskirjas ära märgitud nende muudatuste põhjusena kohtusüsteemi ressursside efektiivne kasutamine ja regulatsiooni tõhusamaks muutmine. Käsik- ja kokkuleppemenetluse puhul näiteks kaotati kohustus kohtul lahkuda lahendi tegemiseks nõupidamistuppa.

Riigikohtu kriminaalkolleegium on seisukohal (3-1-1-16-07), et KrMS üldine loogika lähtub üldmenetlusest ning sellega kaasnevatest menetluslikest garantiidest. Lihtmenetluste menetluslikud garantiid on aga märgatavalt väiksemad kui üldmenetluse korral. Seega on kolleegium võtnud seisukoha, et süüdistataval puudub alus rääkida lihtmenetlusest kui (põhi)õigusest.

Nagu eelnevalt sai välja toodud on menetlusökonoomia saavutamine Eesti kriminaalmenetluses üheks oluliseks eesmärgiks. Nii on see ka teistes Euroopa riikides. Nagu teada tuleneb mõistliku menetlusaja põhimõtte Euroopa inimõiguste konventsioonist. Siit tulenebki peamine probleem kriminaalmenetluses, kuidas jõuda õiglase kohtulahendini võimalikult kiiresti ja ökonoomselt.

Riigikohtu esimees Priit Pikamäe on öelnud oma ettekandes kohtunike täiskogul järgnevat: “Mõistliku menetlusaja tagamine ei tohi ühelgi juhul viia järeleandmisteni kohtulahendi kvaliteedile esitatavates nõuetes ning kohtuniku õiguse põhjendamatu piiramisele ise otsustada, kui palju tööd konkreetse kohtuasja lahendamisse panustada. Kohtusüsteemi töö tulemuslikkuse mõõtmine esmajoonel kvantitatiivsete näitajate alusel ei ole õigustatud. Selle asemel tuleb analüüsida kohtusüsteemi töökeskkonda kui tervikut, mis peab toetama kohtuasjade menetlusökonoomilist ja kvaliteetset lahendamist.“

Mõistlik menetlusaeg on seega oluline, kuid vähemalt sama oluline on lahendada kohtuasi ka kvaliteetselt. Nagu eelnevalt välja toodud on lihtmenetlused üheks menetlusökonoomia saavutamise võimaluseks. Erinevate lihtmenetluste kasutamine annab võimaluse hoida kokku aega ja raha. Lihtmenetlusi kasutatakse lihtsamate kriminaalasjade lahendamiseks, mis moodustavad suurema osa kriminaalasjadest. Tänu sellele on kohtunikel võimalus pühendada rohkem aega keerulisemate asjade lahendamisele.

1.2 Lühimenetluse olemus

Lühendatud menetlused eksisteerivad erinevates vormides ja erinevatel tingimustel. Üldiselt kujutab lühendatud menetlus sellist menetlust, kus kohtunik vaatab ise tõendid läbi ning süüdimõistva otsuse puhul vähendab isikule mõistetud karistust. Lühendatud menetluse vormide puhul on seaduses sätestatud kui palju karistust vähendatakse vastutasuks selle eest, et süüdistatav loobub kriminaalasja arutamisest kohtus täismahuliselt. Sõltuvalt riigist on sätestatud, kas lühimenetlust võib kasutada kõigil juhtumitel või ainult kergemate kuritegude puhul.¹⁶

Mõnede andmete kohaselt on Eestis lühimenetluse sätestamisel eeskujuna võetud Inglise kriminaalmenetlusest. Sisuliselt on lühimenetluse puhul tegemist süüdistatava poolse kohtumenetlusest loobumisega. See tähendab, et kohtumenetlus viiakse läbi üksnes kriminaaltoimiku põhjal, ilma tunnistajaid ja eksperte välja kutsumata.¹⁷ Arvamust, et lühimenetlus tuli eelnõusse just Itaalia kriminaalmenetlusest, toetab see, et üldjoones meenutab lühimenetlus Itaalia kriminaalmenetluse *giudizio direttissimo*'t.¹⁸

Ka Itaalia lühimenetlus on inspireeritud Inglise lühimenetlusest. See kujutas endast kohtuprotsessi, mis prokuröri nõusolekul viidi läbi toimiku materjalide põhjal. Vastutasuks selle eest, et süüdistatav loobub kohtuasja arutamisest täismahus, vähendatakse tema karistust. Itaalia lühimenetlus on sarnastel põhimõtetel üles ehitatud, kuid seda on ka mitmel korral reformitud.¹⁹

KrMS § 233 lg 1 sätestab, et süüdistatava ja prokuratuuri taotlusel võib kohus kriminaalasja lahendada tunnistajaid, asjatundjaid ja eksperte välja kutsumata lühimenetluses kriminaaltoimiku materjalide põhjal. KrMS § 238 lg 2 kohaselt süüdimõistvat kohtuotsust lühimenetluses tehes vähendab kohus pärast kõigi kuriteo asjaolude kaalumist süüdistatavale mõistetavat põhikaristust ühe kolmandiku võrra.

¹⁶ Alkon, C.J. Plea Bargaining as a Legal Transplant: A Good Idea for Troubled Criminal Justice Systems? *Transnational Law & Contemporary Problems* 2010, lk 386, 387.

¹⁷ Kergandberg, E., Pikamäe, P. (2000), lk 561.

¹⁸ Pradel, J. (2000), lk 565.

¹⁹ Iovene, F. Plea Bargaining and Abbreviated Trial in Italy. *Warwick School of Law Research Paper*, 2013/11, lk 10.

Seega lühimenetluse kohaldamise taotluse esitab kahtlustatav või süüdistatav prokuratuurile. Kui prokuratuur sellega ei nõustu, siis lahendatakse asi mõnd teist lihtmenetlust kohaldades või üldmenetluses. Süüdistatava jaoks on kasulik lühimenetlust taotleda, kuna süüdimõistvat kohtuotsust lühimenetluses tehes vähendab kohus pärast kõigi kuriteo asjaolude kaalumist süüdistatavale mõistetavat põhikaristust ühe kolmandiku võrra. Prokuratuuri huvi lühimenetluse kohaldamiseks põhineb võimalusel hoida kokku aega.²⁰

Nagu juba eelpool välja toodud tähendab lühimenetlus kohtumenetluse läbiviimist üksnes kriminaaltoimiku materjalide põhjal, tunnistajaid ja eksperte välja kutsumata. RK lahendis 3-1-1-98-13 on öeldut täpsustatud järgnevalt: „Seda erandlikkust kajastavat fraasi KrMS § 233 lg-s 1 „kriminaaltoimiku materjalide pinnalt ilma tunnistajaid, asjatundjaid ja eksperte välja kutsumata“ tuleb eraldi võetult ning grammatiliselt tõlgendada selliselt, et kriminaalasja lahendamisel lühimenetluses tuginetakse kriminaaltoimikus sisalduvale vaid nende tõendite osas, mille allikaks on tunnistaja, asjatundja või ekspert.“

Lühimenetlust saab kohaldada üksnes süüdistatava taotlusel ja prokuratuuri nõusolekul. KrMS § 233 sätestab ka juhud, mille puhul lühimenetlust ei kohaldata. Nendeks on kuritegu, mille eest karistusseadustik näeb ette eluaegse vangistuse ning mitme süüdistatavaga kriminaalasi, kui vähemalt üks süüdistatav ei nõustu lühimenetluse kohaldamisega.

Tutvudes erinevate Itaalia lihtmenetlustega, selgub, et lühimenetlus Eestis meenutab hoopis Itaalia kriminaalmenetluse *giudizio abbreviato*'t. *Giudizio abbreviato* peamiseks iseloomustavateks joonteks on: kohtuprotsessi ei toimu, kohtunik kasutab toimikut, karistust vähendatakse ühe kolmandiku jagu, edasikaebamine on võimalik, kuid mõningate piirangutega, ei saa kasutada ainult sellistes kriminaal-asjades, mille eest on ette nähtud karistuseks eluaegne vangistus.²¹

Ka Eesti kriminaalmenetluse seadustiku kohaselt ei saa lühimenetlust kohaldada kuriteole, mille eest karistusseadustik näeb karistusena ette eluaegse vangistuse. Samas, selliseid kuritegusid, mille eest võib mõista eluaegse vangistuse on üsna vähe. Nendeks on mõrv, plahvatuse tekitamise eriti rasketel asjaoludel ning mõned riigi- ja inimsusevastased kuriteod.²²

²⁰ Kergandberg, E., Sillaots, M. Kriminaalmenetlus. Tallinn: Juura 2006, lk 382.

²¹ Fabri, M. (2013), lk 14.

²² Kergandberg, E., Järvet, T., Ploom, T., Jaggo, O. (2004), lk 49.

Teatud liiki juhtumite puhul võib olla kohtus tõendite täielik uurimine probleemne, näiteks pika ja keerulise juhtumi puhul, aga ka juhtumitel, kus kannatanul on raske kohtus oma üleelatus uuesti rääkida (peamiselt vägistamisohvritel). Sellistel juhtudel püütakse kasutada võimalusi lõpetada menetlus kohtuväliselt või kiirendada kohtuprotsessi.²³ Nimetatud juhtudel on väga otstarbekas kasutada lühimenetlust, kuna kohtusse enam tunnistajaid ja eksperte välja ei kutsuta. Vägistamisjuhtumitel on lühimenetlus kannatanut säästev, kuna kohtus ei pea isik enam ütlusi andma.

Lühimenetluse kasuks otsustades loobub süüdistatav võimalusest arutada kriminaalasja kohtus täismahuliselt. Õigustest loobumise hindamisel tuleb jälgida seda, kas õigusest loobumine kahjustab õiglast kohtumenetlust tervikuna või mitte. Seega tuleb siin arvestada ka demokraatlikus ühiskonnas oluliseks peetavate tingimustega. Õigustest loobumine kajastab isiku vaba tahet siis, kui isik on seda selgelt väljendanud ja seda saab pidada arukaks otsuseks. EIK praktika kohaselt saab õigustest loobumise tunnistada kehtivaks siis, kui loobumisega käivad kaasas miinimumtagatised, mis vastavad loobutud õiguse tähtsusele ja kui loobumine pole vastuolus olulise avaliku huviga. Seega ka siis, kui isik otsustab lühimenetluse kasuks (loobub seejuures osast õiglase kohtumenetluse osaks olevatest õigustest) peab kohus kontrollima, ega menetlus ei kahjusta olulist avalikku huvi.²⁴

Lühimenetluse kasutamine võib oluliselt piirata süüdistatava kaitseõigust. Sel põhjusel on seaduses ette nähtud süüdimõistva kohtuotsuse puhul mõistetud karistuse kohustuslik kergendamine ühe kolmandiku võrra.²⁵ Seega karistuse vähendamine oleks justkui vastutasu selle eest, et süüdistatav soovis viia kriminaalmenetluse läbi lühimenetluse korras, säästes nii aega kui raha.

Riigikohtu kriminaalkolleegium toob lahendis 3-1-1-47-06 välja, et lühimenetluse eesmärkideks on kriminaalmenetluse kiirus ja ökonoomsus, kuid samas ei tohi nende saavutamise nimel teha mõõndusi isiku süüditunnistamise põhjendatuses ega seaduslikkuses. Kui kohus ei pea võimalikuks teha kohtuotsust kriminaaltoimiku materjalide põhjal, tuleb kriminaaltoimik, sõltumata sellest, et on olemas lühimenetluse kohaldamise alused,

²³ Peters, J., Aubusson de Cavarlay, B., Lewis, C., Sobota, P. Negotiated Case-ending Settlements: Ways of Speeding up the (Court) Process. *European Journal on Criminal Policy and Research* 2008, lk 147.

²⁴ Kergandberg, E. (2012) lk 583.

²⁵ Kergandberg, E., Pikamäe, P. (2000), lk 561.

prokuratuurile tagastada. Sellisel juhul ei ole kindlasti tegemist süüdistatava olukorra raskendamisega, vaid see tagab süüdistatava õiguste realiseerumise suuremas mahus.

Lühimenetluses on nõutud kahtlustatava või süüdistatava nõusolekut asja kiiremaks menetlemiseks. Kuigi asjaolude selgust seadus otseselt ei nõua on see lühimenetluse olemust arvestades sellegipoolest soovitatav. Seega on lühimenetlus sisuliselt mõeldud lihtsamate asjade lahendamiseks, kas kriminaalasi on lihtne, selles veendumine on pandud seadusega prokuröri vastutuseks.²⁶

Lühimenetluse läbiviimiseks esitab kahtlustatav või süüdistatav kirjaliku taotluse prokuratuurile. Varasemalt tuli taotlus esitada kümne päeva jooksul kriminaaltoimiku tutvustamisest ja prokuratuur võis seda tähtaega pikendada viieteistkümne päevani.²⁷ Selles osas on seadusesse sisse viidud muudatus. Praegu kehtiva KrMS § 234 kohaselt kui kahtlustatav, kaitsja ja prokuratuur nõustuvad lühimenetluse kohaldamisega kohtumenetluse käigus, esitab prokuratuur süüdistatava taotluse ja kriminaaltoimiku kohtule kohtuistungil. Süüdistatav võib lühimenetluse kohaldamisest loobuda hiljemalt enne kohtuliku uurimise lõpetamist.

Praktikas võib lühimenetluse algatajaks tihti olla ka prokurör, kes teavitab süüdistatavat vastavast võimalusest kui on hinnanud juhtumi piisavalt selgeks, et seda saaks lahendada kiirkorras. Igal juhul sõltub see, kas kasutatakse lühimenetlust, prokurörist, kuna viimase nõusolekuta jätkatakse kriminaalmenetlust üldises korras.²⁸

Prokuröri on lühimenetluse valik mõnes mõttes riskantne ettevõtmine, kuna vastavalt KrMS § 318 lg 3 p-s 2 sätestatule ei saa prokurör süüdimõistva otsuse peale enam edasi kaevata. Seega ta peab olema kindel, et materjale on piisavalt kogutud, et kohus saab teha õiglase otsuse. Prokuröri risk on eelkõige karistuse osas. Nimetatud probleemi illustreerib näide, kus alaealine isik põhjustas kolme inimese surmaga lõppenud liiklusõnnetuse (süüdistus KarS § 423 lg 2 järgi). Kohtumenetlus viidi läbi lühimenetluse korras. Maakohus mõistis isiku süüdi ning määras karistuseks vangistuse 2 aastat tingimisi. Prokurör ega ka avalikkus ei olnud nii leebe karistusega nõus. Kuna aga kriminaalasi viidi läbi lühimenetluses, siis ei olnud

²⁶ Kergandberg, E., Järvet, T., Ploom, T., Jaggo, O. (2004), lk 50.

²⁷ Kergandberg, E., Järvet, T., Ploom, T., Jaggo, O. (2004), lk 50.

²⁸ Kergandberg, E., Järvet, T., Ploom, T., Jaggo, O. (2004), lk 50.

prokuröriil võimalik otsusele apellatsiooni esitada.²⁹ Nimetatud kaasuse puhul seadus ei keelanud viia kriminaalasja läbi lühimenetluses. Süüdistatav oli oma süüd tunnistanud ning asjaolud olid selged. Siin võib olla tegemist lihtsalt prokuröri vale valikuga. Prokurör peaks olema nõus lühimenetlusega siis, kui ta võib olla kindel, et suudab enda poolt soovitud karistuse läbi suruda. Oluline on ka, et kriminaaltoimik oleks võimalikult põhjalik, et kohus saaks teha selle alusel õiglase otsuse.

Lühimenetluse kohaldamise võimalust peaks kahtlustatavale või süüdistatavale tutvustama kaitsja. Lühimenetlus võiks olla soovitatav menetlusnorm sellisel juhul, kui on olemas ilmsed süütõendid või kui kahtlustatav on oma süü üles tunnistanud.³⁰ Seega on kaitsjal väga oluline roll lühimenetluse rakendamisel, kuna just kaitsja on see, kes kriminaalasja materjalidega tutvumise järgselt peab aru saama, kas antud juhul on tema kaitsealuse jaoks mõttekas taotleda lühimenetlust ning kas materjalid on piisavalt selged, et seda üldse teha saaks.

Kui kahtlustatav või süüdistatav on esitanud taotluse lühimenetluse kohaldamiseks vaatab selle kõigepealt läbi prokuratuur. KrMS § 234 lg 3 kohaselt kui prokuratuur nõustub lühimenetluse kohaldamisega koostab prokuratuur süüdistusakti, milles märgitakse, et kriminaalasjas taotletakse lühimenetluse kohaldamist. Kahtlustatava või süüdistatava taotlus ja süüdistusakt lisatakse kriminaaltoimikusse ning toimik edastatakse kohtule.

Kui aga prokuratuur keeldub lühimenetluse kohaldamisest, siis vaadatakse kriminaalasi läbi üldkorras. Keeldumist õigustab see, kui esineb lühimenetlust välistav asjaolu või kui kriminaaltoimiku materjalid pole piisavalt selged.³¹ Nagu selgub on prokuröri roll väga oluline, sest just tema otsustas, kas konkreetset kriminaalasja on võimalik ja mõttekas läbi viia lühimenetluse korras.

KrMS § 236 kohaselt kutsutakse lühimenetluses kohtuistungile prokurör, süüdistatav, kaitsja, kannatanu ja tsiviilkostja. Kannatanu ja tsiviilkostja kohtuistungile ilmumata jäämine ei takista kriminaalasja kohtulikku arutamist ega tsiviilhagi läbivaatamist. Prokurör ei ole kohustatud osalema kohtuotsuse kuulutamisel.

KarS §-s 237 on sätestatud kohtuliku uurimise kord lühimenetluses. Kohtuistungil alguses peab prokurör avakõne, annab ülevaate süüdistusest ja süüdistust kinnitavatest tõenditest, mille uurimist ta kohtulikult uurimisel taotleb. Peale seda küsib kohtunik süüdistatavalt, kas

²⁹ TlnRnKo 1-08-6547.

³⁰ Sillaots, M. KrMS § 234/1.- Kergandberg, E., Pikamäe, P. (koost). Kriminaalmenetluse seadustik. Komm vlj. Tallinn: Juura 2012.

³¹ Sillaots, M. KrMS § 234/2.- Kergandberg, E., Pikamäe, P. (koost). 2012.

viimane on süüdistusest aru saanud, kas ta tunnistab end süüdi ja kas ta on nõus, et kriminaalasi lahendatakse lühimenetluses. Järgnevalt avaldab kaitsja oma arvamuse süüdistuse põhjendatuse kohta. Seejärel saavad sõna kannatanu ja tsiviilkostja või nende esindajad. Kuna kohtulikul arutamisel võivad menetlusosalised tugineda üksnes kriminaaltoimiku materjalidele, siis kohus peab sekkuma, kui menetlusosalised käsitlevad kriminaaltoimikuväliseid asjaolusid. Süüdistatav võib taotleda enda ülekuulamist. Kui süüdistatav on kaitsjast loobunud, siis küsitleb süüdistatavat esimesena prokurör, seejärel küsitlevad teda teised menetlusosalised kohtuniku määratud järjekorras. Ka kohtunik ise võib menetlusosalisi küsitleda.

Vastavalt KrMS § 238-le teeb kohus ühe järgnevatest lahenditest:

- 1) prokuratuurile kriminaaltoimiku tagastamise määruse, kui puuduvad lühimenetluse kohaldamise alused;
- 2) prokuratuurile kriminaaltoimiku tagastamise määruse, kui kriminaaltoimiku materjalid ei ole piisavad kriminaalasia lahendamiseks lühimenetluses;
- 3) kriminaalmenetluse lõpetamise määruse, kui ilmnevad käesoleva seadustiku § 199 lõike 1 punktides 2–6 loetletud alused;
- 4) kohtuotsuse süüdistatava süüdimõistmise või õigeksmõistmise kohta.

Lühimenetluses tehtud kohtuotsuse vaidlustamisele on ette nähtud kaks piirangut. KrMS § 318 näeb ette, et süüdistatav ei saa apelleerida õigeksmõistva otsuse peale, prokurör aga ei saa apelleerida süüdimõistva otsuse peale. Selge on see, et süüdistataval polegi põhjust õigeksmõistvat otsust edasi kaevata. Prokuröri on aga ära võetud võimalus kaevata põhjendamatult kerge karistuse mõistmise peale, mis võib tekitada prokurörides vastumeelsust lühimenetluse suhtes.³²

Lühimenetluses apellatsioonioõiguse piirangud teenivad kohtuliku arutamise kiirendamise ja vahendite kokkuhoiu eesmärki. Lühimenetluse seatud edasikaebekeelud on seletatavad sellega, et seda menetlusliiki on võimalik rakendada vaid poolte vastastikusel nõusolekul. Teiseks õigustavaks asjaoluks on see, et edasikaebeõigust piiratakse vaid selle kohtumenetluse poole jaoks, kelle kasuks esimese astme otsust tehti.³³

³² Kergandberg, E., Järvet, T., Ploom, T., Jaggo, O. (2004), lk 51.

³³ Kergandberg, E. (2012), lk 586.

1.3 Lühimenetluse kohaldamine ja sellega kaasnevad probleemid

Nagu ka muude menetlusliikide puhul on ka lühimenetluse rakendamisel praktikas esile kerkinud erinevaid probleeme. Kuna lühimenetluse puhul loobub süüdistatav enda kohtuasja läbivaatamisest üldises korras on peamiseks küsimuseks see, kas isiku põhiõigused on piisavalt tagatud.

Lühimenetlus eeldab süüdistuse ja kaitse kokkulepet, seetõttu peab süüdistatav sellise menetlusvormi kasutamisel arvestama sellega, et loobub osadest õiglase kohtumenetluse osaks olevatest õigustest. Lühimenetluse puhul peab kohus kontrollima muuhulgas seda, kas menetlus ei kahjusta olulist avalikku huvi.³⁴

Süüdistatavale kaitseõiguse tagamise eesmärgil on sätestatud, et süüdistatav võib lühimenetluses taotleda enda ülekuulamist. Sellega saab ta realiseerida enda õigust olla kohtu poolt ära kuulatud. Süüdistatava ütlused kohtus on käsitletavad tõenditena. Kuna aga lühimenetluse tuginetakse ainult kriminaaltoimiku materjalile, siis võib kohus sekkuda, kui süüdistatav käsitleb kriminaaltoimiku väliseid asjaolusid. Millal peab sekkuma ning mida see sekkumine tähendab, seda pole seaduses täpsustatud. Kohtu sekkumise võimalus ei tohiks aga takistada tõe väljaselgitamist. Seega võiks kohus lubada süüdistataval anda ütlusi niivõrd, kui tema ütlustel võiks olla oluline tähtsus otsustamiseks, kas kriminaaltoimiku materjalid on ikka piisavad, et lahendada kriminaalasi lühimenetluses. Kui süüdistatav on huvitatud, et kriminaalasi lahendataks lühimenetluses, siis peaks ta silmas pidama, et kui ta kohtulikul ülekuulamisel esitab kriminaaltoimikuväliseid asjaolusid, siis võib kohus otsustada, et kriminaaltoimiku materjalid pole piisavad, et lahendada kriminaalasi lühimenetluses.³⁵

RK lahendi 3-1-1-98-13 kohaselt võivad süüdistatava poolt kohtus lühimenetluses antud kohtueelses menetluses antud ütlustest erinevatel ütlustel olla kahesugused järelmid. Esiteks võib kohus tunnistada kohtus antud ütlused usaldusväärseks ja tugineda neile kohtuotsuse tegemisel ning jätta kohtueelses menetluses antud ütlused lubatavate tõendite hulgast välja. Teiseks võib kohus tunnistada süüdistatava ebausaldusväärseks tõendi allikaks ja jätta kõik tema ütlused lubatavate tõendite hulgast välja.

³⁴ Lõhmus, U. Põhiõigused kriminaalmenetluses. Tallinn: Juura 2012, lk 86, 87.

³⁵ Kergandberg, E., Sillaots, M. (2006), lk 384, 385.

Riigikohus toob eelnevalt mainitud kohtulahendis välja ka, et *de lege ferenda* ei oleks ausa kohtupidamise põhimõttega vastuolus see kui süüdistataval ei oleks lühimenetluses ütluste andmise võimalust ja kui süüdistatava soovi anda kohtueelsest menetlusest erinevaid ütlusi käsitletakse lühimenetluse kohaldamise aluste puudumisena. Kolleegium jõuab sellisele arusaamale, kuna nende arvates on lühimenetluses süüdistatavale pakutav soodustus sedavõrd kaalukas (karistuse vähendamine ühe kolmandiku võrra). Lühimenetlusega vabatahtlik nõustumine tähendab vältimatult teatud õigustest loobumist.

Teiseks kerkib lühimenetluses probleem karistuse mõistmisel. Nimelt võib tekkida küsimus, kas mitte kohus ei mõista isikule raskemat karistust arvestades, et seda tuleb ühe kolmandiku jagu vähendada. Ehk teisisõnu, kas kohus võib mõelda ette, kui suur võiks olla süüdistatavale kandmiseks jääv lõplik karistus ja siis seda ühe kolmandiku jagu suurendada.

Riigikohus märgib lahendis 3-1-1-77-11 eeltoodud probleemi kohta järgmist: „Ebaõige on lühimenetluses karistuse mõistmisel mõista isikule raskem karistus üksnes seetõttu, et KrMS § 238 alusel seda ühe kolmandiku jagu vähendatakse. Ka lühimenetluses peab karistuse mõistmine vastama täpselt samadele põhimõtetele, nagu üldmenetluses. Selliselt saadud karistust vähendatakse kolmandiku võrra. Muu hulgas tähendab KrMS § 238 sätestatu, et ühe kolmandiku võrra vähendatud karistus võib jääda ka alla vastava paragrahvi sanktsiooni alammäära. Isiku süü suurus ei sõltu sellest, millises menetlusliigis süüküsimus lahendatakse. Lühimenetluse taotlemisel loobub süüdistatav mitmetest olulistest menetluslikest õigustest. Nii näiteks minetab ta õiguse taotleda omapoolsete tunnistajate kutsumist kohtuistungile, õiguse küsitleda süüdistuse tunnistajaid ning KrMS § 318 lg 3 p 1 alusel on piiratud tema õigus maakohtu otsuse peale apellatsiooni esitada. Seetõttu on mõistetav lühimenetluse puhul süüdlasele mõistetava karistuse määra vähendamine.“

Nagu eelnevalt sai välja toodud peab kohus lühimenetluses karistuse mõistmisel juhinduma samadest põhimõtetest nagu üldmenetluses. Seega tuleb selles küsimuses loota kohtuniku aususele ja õiglasele kohtupidamisele.

Eelnevalt tsiteeritud Riigikohtu lahendis on välja toodud üks oluline põhimõte, mida peaks pikemalt käsitlema. Nimelt on selles öeldud, et ühe kolmandiku võrra vähendatud karistus võib jääda ka alla vastava paragrahvi sanktsiooni alammäära. See tähendab seda, et kui karistusseadustiku eriosas sätestatud sanktsiooni alammäär on 30-päevane vangistus, siis tuleb lühimenetluses sellise karistuse mõistmisel vähendada seda 20 päevani. KrMS § 238 lg 2 säte

muutuks ebamõistlikuks, kui seda piiratakse alla sanktsiooni alammäära minemise piiranguga. Sellisel juhul peaksid kohtud hakkama lühimenetluses määrama ühe kolmandiku võrra kõrgemaid karistusi, mis tähendaks, et sanktsiooni alammäär oleks lühimenetluse puhul kõrgem, kui see on karistusseadustikus sätestatud.³⁶

RK lahendis 3-1-1-83-12 on välja toodud veel, et isiku karistamise aluseks on tema süü. Süü suurus ei sõltu aga sellest, millises menetlusliigis süüküsimus lahendatakse. Lühimenetluses karistuse vähendamine ei ole subsumeeritav KarS §-st 56 tulenevate karistuse mõistmise üldpõhimõtete ega ka KarS §-st 57 tulenevate karistust kergenetavate asjaolude alla, vaid tuleneb menetlusökonomilistest kaalutlustest. Materiaalõiguslikud ja menetlusõiguslikud karistuse kergendamised ei kumuleeru. Vastasel juhul ei oleks kohtuotsuses jälgitav, millistel alustel on põhikaristus mõistetud. KarS § 69 lg 1 kohaselt võib kohus kuni kaheaastast vangistust mõistes asendada selle üldkasuliku tööga. Seega kui isikule on mõistetud lühimenetluses karistus ja seda on ühe kolmandiku jagu vähendatud ja lõplik karistus on pärast lühimenetluse kergendamist väiksem kui kaks aastat, puudub võimalus karistuse asendamiseks üldkasuliku tööga.³⁷

Eelnevalt välja toodud RK lahendile on esitanud eriarvamuse Hannes Kiris. Ta leiab, et otsuse argumentid, millega põhjendatakse seda, miks ei saa karistust asendada üldkasuliku tööga ei ole veenvad ja võimalik on ka teistsugune tõlgendus. Hannes Kiris leiab, et juhul kui lühimenetluses on mõistetud karistus ja seda on vähendatud ühe kolmandiku jagu, mistõttu lõplikuks karistuseks on jäänud väiksem karistus kui kaks aastat vangistust, siis sellisel juhul on siiski võimalik asendada karistus üldkasuliku tööga.

Käesoleva töö autor pooldab selles küsimuses Hannes Kirise seisukohta. Ka autor on arvamusel, et karistuse üldkasuliku tööga asendamine ei seonu süü küsimusega. Lühimenetluses karistuse mõistmine peab vastama samadele põhimõtetele nagu üldmenetluses. Kui isikule lühimenetluses karistus mõistetakse, siis lähtuda tuleb algsest karistusest mitte vähendatud karistusest. Hilisem karistuse vähendamine on lihtsalt boonuse süüdistatava jaoks selle eest, et ta oli nõus asja lahendama lihtsustatud korras. Ning vangistuse asendamisel üldkasuliku tööga tuleb vaadata just seda karistust, mis antud süüdistatavale lõplikult mõistetud on.

³⁶ Reinthal, T. Seadus, kohus, karistus – mis on valesti? Riigikogu toimetised 2009.

³⁷ RKKKo 3-1-1-83-12.

Veel üks oluline põhimõte on ära toodud RK lahendis 3-1-1-5-10. Selle kohaselt lühimenetluses ei ole kohtumenetluste poolte soovil karistumäära osas kohtu jaoks karistuse mõistmisel tähendust.

Lühimenetluse kohtuistungist osavõtjad võivad kohtulikul arutamisel tugineda üksnes kriminaaltoimiku materjalidele. Võimalik pole taotleda isikute ülekuulamist ega esitada täiendavaid tõendeid. On ebaselge, kuidas tuleks toimida siis, kui lühimenetluses on kohtuliku uurimise regulatsioon mingis osas puudulik. On vaieldav, kuidas oleks õiguslikult põhjendatav toimikus olevate tõendite uurimise ärajätmine kohtumenetluse poolte omavahelisel kokkuleppel. Üldist loogikat järgides peaks lühimenetluse puhul kohtus toimuma kriminaaltoimikus olevate tõendite vahetu uurimine.³⁸

Riigikohus on oma lahendis 3-1-1-99-13 selgitanud, et lühimenetluse puhul ei ole kohtumenetluse käigus võimalik enam esitada täiendavaid tõendeid. Seega on lühimenetluses läbi vaadatud kriminaalasja puhul välistatud ka võimalus esitada täiendavaid tõendeid apellatsioonimenetluses, välja arvatud juhul kui need puudutavad menetlusõiguse rikkumist maakohtu poolt.

Lahendis 3-1-1-121-12 lisab Riigikohus veel, et kohus ei saa lühimenetluses arvestada tõenditega, mis ei ole kriminaaltoimikus. Kohus ei saa arvesse võtta seega ka asjaolusid, mille kohaselt on süüdistatava suhtes alustatud hiljem kriminaalmenetlust teistes tegudes ning teise menetlusega seoses vahistatud.

Lühimenetluse kohaldamisel tekib küsimus kannatanu huvide osas, kuna lühimenetluse kohaldamisel ei küsita kannatanu nõusolekut. Riigikohus märgib oma lahendis 3-1-1-98-13 järgnevat: „KrMS § 237 lg-tes 3 ja 4 sätestatu nende koostoimes tingib lühimenetluse olulist tunnust kajastava mõiste „kriminaaltoimiku materjalide pinnalt“ avaramat tõlgendamist ja arusaama, et kuigi lühimenetluses võidakse kohtus sõna anda ka kannatanule ja tsiviilkostjale ning nende esindajaile, siis ei saa nende isikute sõnavõttude tulemiks olla sellise tõendusliku teabe lisandumine, mis erineb kriminaaltoimikus sisalduvast tõendusteabest. Nii näiteks ei saa kohus kohtuotsuse tegemisel lähtuda kannatanu poolt kohtumenetluses räägitust, kui see hälbib tema poolt kohtueelses menetluses antud ütlustest. Samuti puudub kannatanul lühimenetluses kohtulikul arutamisel õigus taotleda uute tõendite lisamist (Riigikohtu kriminaalkolleegiumi otsus kriminaalasjas nr [3-1-1-79-10](#), p 10.2). Sellegipoolest võib nii

³⁸Sillaots, M. KrMS § 237/6.- Kergandberg, E., Pikamäe, P. (koost). 2012.

kannatanu kui tsiviilkostja poolt lühimenetluse kohtulikul uurimisel räägitu olla kohtule teabeks, et lühimenetluse kohaldamise alused puuduvad.“

Lisaks on kannatanul õigus esitada lühimenetluses tehtud otsusele apellatsioon. Nagu on välja toonud Riigikohus lahendis 3-1-1-83-12 kannatanu on kohtumenetluse pool ning tal on õigus anda oma arvamus süüdistuse ja karistuse kohta. Kannatanul on subjektiivne õigus vaidlustada maakohtu otsus mõistetud karistuse osas ka siis, kui prokurör ei saa esitada või ei ole esitanud apellatsiooni.

Siinkohal võiks selgitada ka KrMS § 318 lg 3 p-s 2 sätestatud, mille kohaselt ei saa prokuratuur esitada apellatsiooni lühimenetluses tehtud süüdimõistva kohtuotsuse peale. Riigikohus on lahendis 3-1-1-81-12 selle piirangu selgituseks öelnud järgnevat: „Nii see kui teisedki KrMS § 318 lg 3 p-des 1-4 ja lg-s 5 sisalduvad apellatsiooniõiguse piirangud tulenevad esmajoones sellest, et esimese astme kohtus arutati kriminaalasja lihtmenetluses ja seega menetluslikke garantiisid maksimaalses ulatuses tagavast üldmenetlusest erineval viisil. Nende edasikaebepiirangute võimalikkus lähtub põhiseaduslikkuse järelevalve alasest kohtupraktikast, mille kohaselt põhiseaduse § 24 lg-s 5 sätestatud edasikaebeõigus on lihtsa seadusereservatsiooniga põhiõigus. See tähendab, et seadusandja on kohtulahendi olemusest lähtuvalt ja mõistlikele põhjendustele tuginevalt pädev edasikaebeõigust diferentseerima ning seadma edasikaebeõigusele seadusega sätestatud korras nii menetluslikke kui materiaalseid piiranguid. Menetluslikud piirangud võivad seisneda näiteks riigilõivu tasumise kohustuses, edasikaebetähtaegades, kaebuse esitamiseks kehtestatud korras jne. Nõndanimetatud materiaalne piirang aga välistab mingit liiki (eelkõige korralduslike) lahendite edasikaevatavuse sootuks või piirab seda põhiseadusega kooskõlas oleval põhjusel.“

Nagu selgitab eelnevalt välja toodud Riigikohtu lahend on kaebeõiguse piiramine vajalik, vastasel juhul kaotaks menetlusökoonoomia printsiip oma mõtte. Nagu lihtmenetluse regulatsioon üldiselt, teenib ka apellatsiooniõiguse piirang kohtuliku arutamise kiirendamise ja vahendite kokkuhoiu eesmärki.

KrMS § 226 lg 7 kohaselt saadab prokuratuur kohtueelses menetluses esitatud tsiviilhagi koos süüdistusaktiga kohtusse. Tsiviilhagi koopia edastab prokuratuur süüdistatavale, tema kaitsjale ja tsiviilkostjale. Üldmenetluses kohtusse saadetavas kriminaalasjas ei või tsiviilhagile lisada tõendeid. Kas nimetatud säte kehtib ka lühimenetluses, seda on Riigikohus arutanud lahendis 3-1-1-1-14. Riigikohus on jõudnud arusaamale, et KrMS § 226 lg 7 esimese

kahe lause kohaldamisala ei piirdu üksnes üldmenetlusega, mida kinnitab ka lõike kolmas lause, mis näeb ette erisuse seoses tsiviilhagi kohtusse saatmisega üldmenetluses. Lühimenetluses kohtuotsuse tegemine olukorras, kus prokuratuur on rikkunud KrMS § 226 lg 7 teise lause nõudeid, võib olla käsitatav kriminaalmenetlusõiguse olulise rikkumisena KrMS § 339 lg 1 p 12 või lg 2 tähenduses. KrMS § 226 lg 7 teise lause järgimata jätmine võib teatud juhtudel oluliselt kahjustada süüdistatava võimalust kaalutletult otsustada, kas jääda kohtus lühimenetluse kohaldamise taotluse juurde, samuti tsiviilkostja võimalust taotleda argumenteeritult KrMS § 238 lg 1 p-s 2 nimetatud lahendi tegemist. Seega tuleb sellises olukorras kriminaaltoimik tagastada prokuratuuri, sest kohtueelses menetluses on tehtud viga, mis ühelt poolt takistab kriminaalasja õiget lahendamist, kuid mida seadus ei luba kohtul lühimenetluses kõrvaldada.

KrMS-i 2011 aastal sisse viidud muudatustega tekkis võimalus alustada lühimenetlust ka kohtumenetluse käigus. Sel juhul otsustab kohus, kas jätkatakse menetlust lühimenetluses või jätkatakse menetlust üldises korras. Menetluse jätkamine üldises korras tähendab jätkamist üldmenetluse regulatsiooni järgi. See on aga mõneti probleemne, kuna otsustamiseks, kas jätkata lühimenetluses või mitte esitatakse kohtule ka kriminaaltoimik. Välistatud ei ole seisukoht, et kohtunik ei pea kriminaaltoimikuga tutvuma enne lühimenetluse kohaldamise taotluse lahendamist. Siiski otsustamiseks, kas kohaldada lühimenetlust võib siiski olla vajalik tutvuda kriminaaltoimikuga.³⁹

Eelnevalt toodud probleemi puhul on lahenduseks see, et kui kohtunik tutvub lühimenetluses jätkamise otsustamiseks kriminaaltoimikuga ning leiab, et lühimenetlus ei sobi, siis üldmenetluses tuleb kriminaalasi anda lahendamiseks teisele kohtunikule, kes ei ole toimikut lugenud.

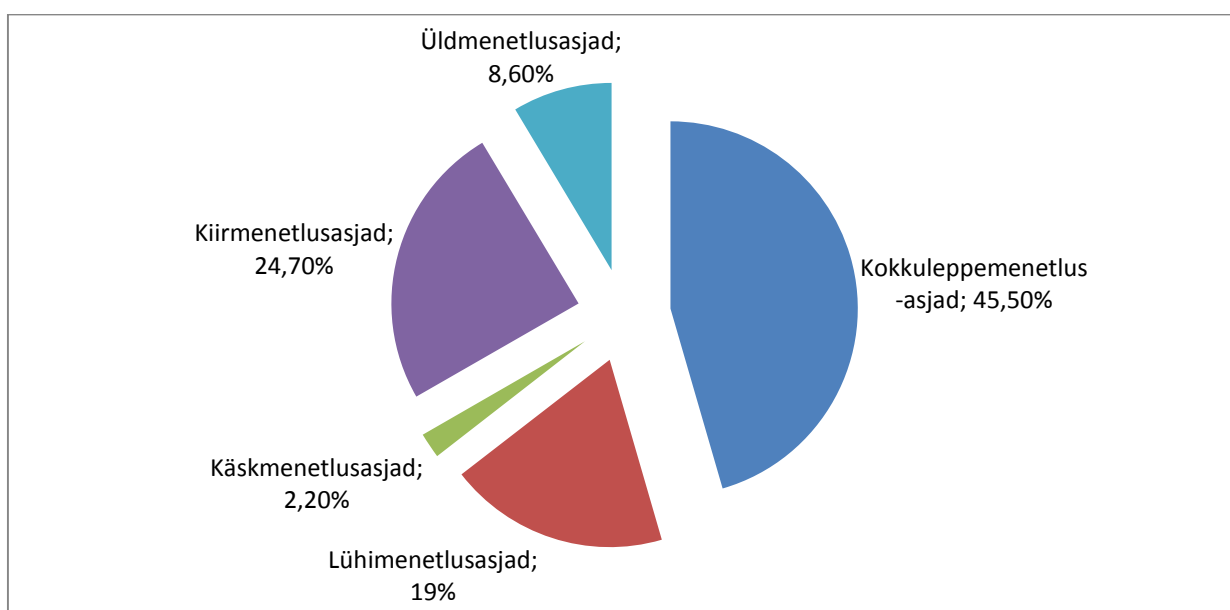
Eelnevalt sai välja toodud üks osa probleemidest, mis on lühimenetluse kohaldamisel esile kerkinud. Erinevaid probleeme tuleb praktikas ikka ette ja seda mitte ainult lihtmenetluste kohaldamisel. Võib öelda, et lühimenetlus on siiski hea alternatiiv üldmenetlusele ning aitab kokku hoida aega ja raha. Lühimenetlust kohaldatakse vaid poolte kokkuleppel ning süüdistatava jaoks on see vabatahtlik valik.

³⁹ Sillaots, M. KrMS § 237¹/2.- Kergandberg, E., Pikamäe, P. (koost). 2012.

1.4 Menetluspraktika ülevaade

Järgnevas peatükis analüüsitakse lihtmenetlusi, eelkõige lühimenetlust puudutavat statistikat. Statistiline ülevaade on koostatud Justiitsministeeriumi kodulehel üleväl olevatest kohtute statistika aastaraamatutest saadud andmete põhjal. Et luua ettekujutus sellest, millist menetlusliiki kui palju kasutatakse on esimesel joonisel välja toodud 2012. aasta kriminaalasjade jaotus menetlusliigiti. 2013 aasta kohta on Justiitsministeeriumi kodulehel üleväl vaid esimese poolaasta andmed ning aasta kokkuvõte puudub. Seetõttu 2013 aasta andmeid välja ei tooda.

Joonis 1. Maakohtutesse 2012. aastal saabunud kriminaalasjad menetlusliigiti.



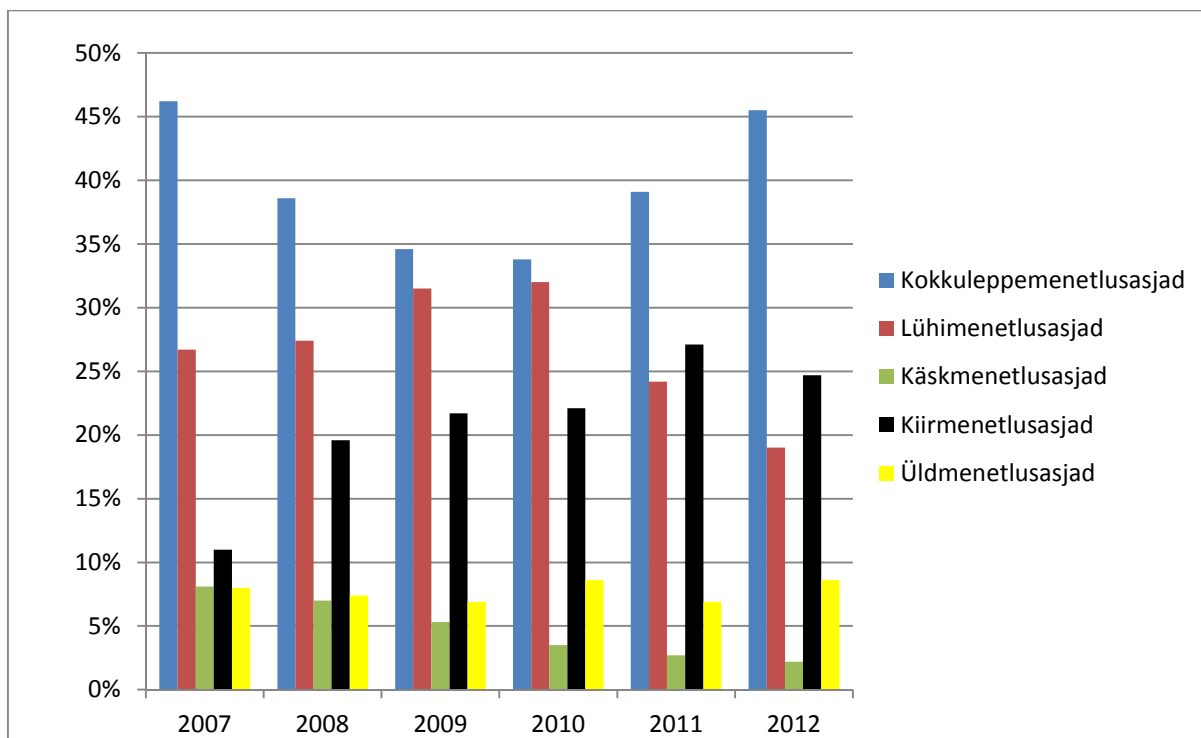
Justiitsministeeriumi aastaraamatu „I ja II astme kohtute menetlusstatistika 2012. aasta kokkuvõte“ andmete põhjal.

2012. aastal saabus maakohtutesse kokku 9129 kriminaalasja. Joonisel 1 on näha nende menetlusliigiline jaotuvus. Nagu näha, siis kõige rohkem saabus maakohtutesse kokkuleppemenetlusasju, mille osakaal kõigist saabunud asjadest oli 45,5%. Rohkuselt järgnevad on kiirmenetlusasjad, neid saabus maakohtutesse 2258, mis moodustab 24,7% kõigist saabunud kriminaalasjadest.

Järgneval kohal on lühimenetlusasjad 19%-ga. Üldmenetlusasju on kõigist saabunud kriminaalasjadest kõigest 8,6%. Kõige vähem on käskmenetlusasju, ainult 2,2%. Nagu näha on lihtmenetlused väga populaarsed, lausa 91,4% maakohtutesse saabunud kriminaalasjadest on lihtmenetlusasjad. Kui vaadelda asju menetlusliigiti on näha, et lühimenetluse asju on tunduvalt vähem kui kokkuleppemenetlusasju. Siiski kasutatakse ka lühimenetlust üsna palju.

Nagu eelnevalt selgus oli kokkuleppemenetlus kõige populaarsem menetlusliik aastal 2012. Et saada ülevaade, kui populaarsed on erinevad menetlusliigid olnud varasematel aastatel on järgneval joonisel ära toodud maakohtutesse saabunud kriminaalasjade menetlusliigiline jaotuvus aastatel 2007-2012.

Joonis 2. Aastatel 2007-2012 maakohtutesse saabunud kriminaalasjade osakaal menetlusliigiti väljendatuna protsentides.



Justiitsministeeriumi kohtute statistika aastaraamatutest saadud andmete põhjal.

Erinevate lihtmenetluste kasutamise võimalus sätestati 01. juulil 2004. aastal jõustunud kriminaalmenetluse seadustikuga. Seega tänaseks on lihtmenetlusi sellisel kujul nagu nad tänases seaduses kirjas on, saanud kasutada juba 10 aastat. Joonis 2 annab ülevaate, kuidas on muutunud kriminaalasjade menetlusliigiline jaotuvus 2007.-2012. aastal. Vastavad andmed 2005. ja 2006. aasta kohta Justiitsministeeriumi kohtute statistika aastaraamatutes puuduvad, seetõttu nende aastate kohta andmeid toodud pole.

Nagu jooniselt näha, on läbi aastate kõige populaarsemaks menetlusliigiks kokkuleppemenetlus. Aastatel 2007 ja 2012 on kokkuleppemenetluse osakaal lausa üle 45%-i kõigist maakohtutesse saabunud kriminaalasjadest. Palju kasutatakse ka lühimenetlust ja kiirmenetlust. Jooniselt nähtub, et viimastel aastatel on lühimenetluse osakaal vähenenud. Kiirmenetluse osakaal on tõusnud 2007.-2011. aastatel ning 2012. aastal natuke langenud. Kui aastatel 2007-2010 kasutati lühimenetlust tunduvalt rohkem kui kiirmenetlust, siis 2011

ja 2012 aastal on see tendents muutunud ning kiirmenetluse osakaal on suurem kui lühimenetlusel. Üldiselt on kiirmenetlust kasutatud analüüsitud aastate lõikes üsna võrdselt, ainult 2007. aastal on kiirmenetluse kasutamise osakaal pisut väiksem. Pöördvõrdelises seoses tunduvad olevat kokkuleppemenetlus ja lühimenetlus- ühe kasvades teine kahaneb.

Üldmenetluste osakaal on stabiilselt viie ja kümne protsendi vahel kõigist maakohtutesse saabunud kriminaalasjadest. Käskmenetlust on aga hakatud kasutama järjest vähem. Aastal 2012 saabus maakohtutesse vaid 199 käskmenetlusaja, moodustades 2,2% kõigist maakohtutesse saabunud asjadest.

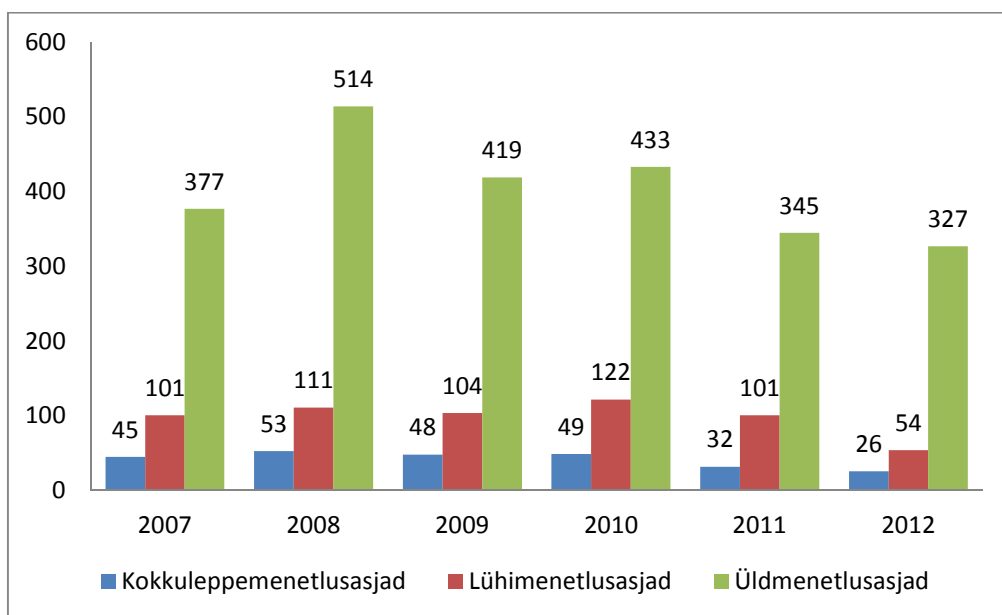
Nagu selgus kohtustatistikat uurides on kõige populaarsemaks menetlusliigiks Eesti kriminaalmenetluses kokkuleppemenetlus. Ka lühimenetlus ja kiirmenetlus on populaarsed menetlusliigid. Lihtmenetlustest ainukesena käskmenetlust kasutatakse väga vähe, isegi vähem kui üldmenetlust. Üldiselt võib öelda, et Eesti kriminaalmenetluses on lihtmenetlused väga olulisel kohal. Enamus kriminaalasju lahendatakse lihtmenetlusi kasutades. Üldmenetluses lahendatakse vaid väike osa kõigist kriminaalasjadest.

Lihtmenetlused on välja töötatud menetlusökonoomia põhimõtet silmas pidades. Seega on lihtmenetlused vajalikud, et kokku hoida aega ja raha. Seetõttu on oluline analüüsida, kui palju aega tänu lihtmenetlustele kokku hoida saab. Kui võrrelda menetluseks kuluvat aega üldmenetluse ja lühimenetluse puhul on vahed suured. Kuna lühimenetluse puhul teeb kohus otsuse kriminaalasjas kogutud materjalide põhjal ja ei kuulata enam üle tunnistajaid, kannatanuid, siis toob see kaasa olulise aja kokkuhoiu.

Järgnevalt tuuakse ära joonis, millel on kujutatud üld-, lühi- ja kokkuleppemenetluses maakohtutes lahendatud kriminaalasjade keskmine menetlusaeg, et oleks võimalik võrrelda ja saada hea illustratiivne ülevaade, kui palju siiski aitab lühimenetluse kohaldamine aega kokku hoida. Joonisele on toodud ka kokkuleppemenetluses kuluv keskmine menetlusaeg, kuna kokkuleppemenetlus on kõige populaarsem lihtmenetluse liik, mistõttu on huvitav seda võrrelda lühimenetlusega.

Joonisel välja toodud menetlusaja puhul on tegemist ajaga, kui pikalt on konkreetse menetlusliigi kriminaalasi kohtus, ega käsitle seda, mitu tundi kohtuniku tööaega kulub ühele või teisele asjale.

Joonis 3. Üld-, lühi- ja kokkuleppemenetluses maakohtutes lahendatud kriminaalasjade keskmine menetlusaeg päevades 2007-2012 aastatel.



Justiitsministeeriumi kohtute statistika aastaraamatutest saadud andmete põhjal.

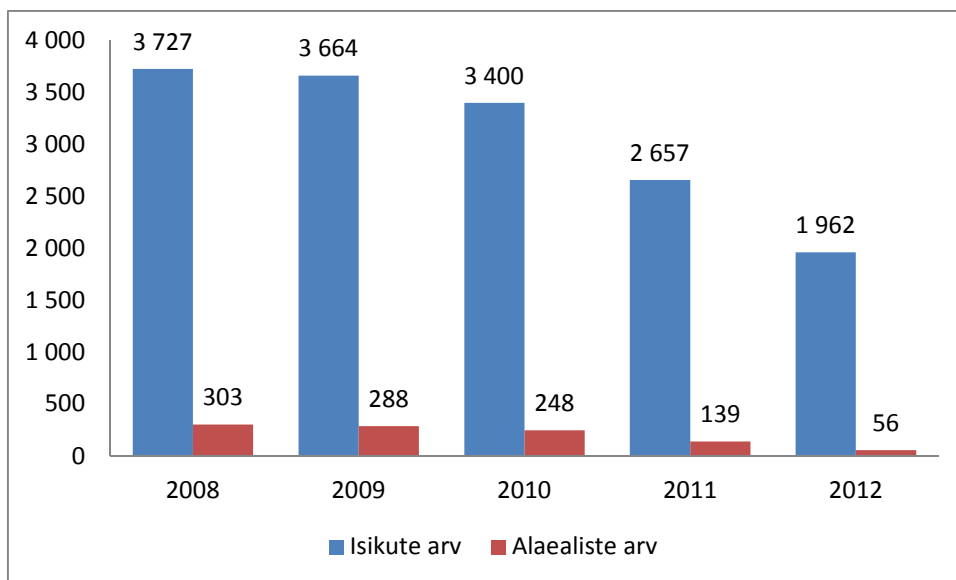
Nagu jooniselt näha on keskmine menetlusaeg kokkuleppe- ja lühimenetluse puhul oluliselt väiksem kui üldmenetluses. Kõige vähem kulub aega kokkuleppemenetlusasjade lahendamiseks. Lühimenetlusasjade lahendamiseks kulub ligikaudu kaks korda rohkem aega kui kokkuleppemenetlusasjade lahendamiseks.

Aastal 2012 kulus kokkuleppemenetlusasjade lahendamiseks keskmiselt 26 päeva, lühimenetlusasjade lahendamiseks kulus 28 päeva rohkem, ehk siis 54 päeva, üldmenetlusasjade lahendamiseks kulus aga suisa 301 päeva rohkem kui kokkuleppemenetlusasjade lahendamiseks ja vastavalt 273 päeva rohkem kui lühimenetlusasjade lahendamiseks. Siit on näha, et lühi- ja kokkuleppemenetluse kasutamine aitab oluliselt kokku hoida aega.

Kui vaadata, kuidas on aastate lõikes erinevate menetlusliikide puhul menetlusaeg muutunud, siis on täheldatav tendents menetlusaja vähenemise suunas. Kui 2010 aasta tõi kõigis menetlusliikides endaga väikese menetlusaja tõusu, siis 2011 ja 2012 aastal on menetlusaeg kõigi kolme vaadeldava menetlusliigi puhul vähenenud. Eriti oluline muutus on toimunud 2012. aastal lühimenetluses kuluva ajaga, mis on eelnevate aastatega võrreldes poole väiksem. Antud muudatuse põhjus võib olla selles, et 2012. aastal lühimenetluse asjade arv vähenes ja seetõttu võis olla, et lühimenetluse laekusid eelkõige need asjad, mis tõesti olid hästi selged ja lühimenetluseks kohased.

Järgnevalt on ära toodud joonis, kus on näha, kui palju on lühimenetluses kohtusse saadetud isikuid aastatel 2008-2012. Eraldi on välja toodud ka lühimenetluses kohtusse saadetud alaealiste isikute arv nimetatud aastatel.

Joonis 4. Lühimenetluses kohtusse saadetud isikute arv ja eraldi lühimenetluses kohtusse saadetud alaealiste isikute arv aastatel 2008-2012.



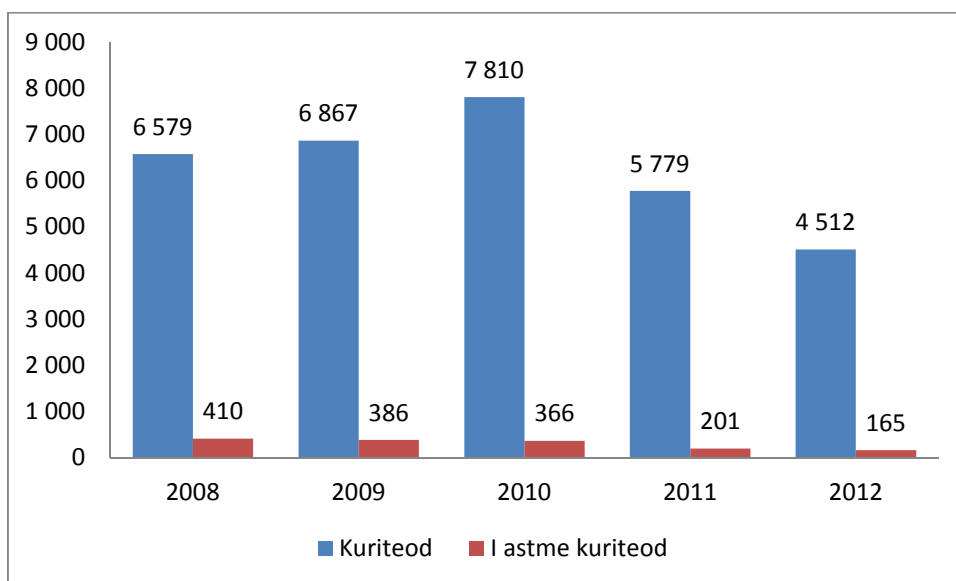
Eesti statistika aastaraamatust saadud andmete põhjal.

Nagu jooniselt näha võib on välja toodud aastate jooksul lühimenetluses kohtusse saadetud isikute arv järjest vähenenud. Järsem langus on toimunud aastatel 2011 ja 2012. Kui 2008. aastal oli lühimenetluses kohtusse saadetud isikute arv 3727 ja järgnevatel aastatel vastavalt 3664 ja 3400, siis 2011. aastal langes kõne all olevate isikute arv 2657-le. Aastal 2012 oli aga lühimenetluses kohtusse saadetud isikute arv 1962, mis on võrreldes 2008 aastaga ligi poole vähem, täpsemalt 1765 isiku võrra vähem.

Joonisel on eraldi välja toodud ka lühimenetluses kohtusse saadetud alaealiste arv aastatel 2008-2012. Nagu näha on ka see arv aastatega kõvasti kahanenud. Aastal 2008 oli lühimenetluses kohtusse saadetud alaealiste arv 303, 2009. aastal natuke väiksem 288 isikut ja 2010. aastal 248. Suurem langus on jällegi toimunud aastal 2011 ja 2012. Aastal 2012 saadeti lühimenetluses kohtusse 56 alaealist isikut, mida on enam kui 5 korda vähem kui 2008. aastal.

Järgneval joonisel on toodud lühimenetluses kohtusse saadetud kuritegude arv aastatel 2008 kuni 2012. Nagu jooniselt näha, on lühimenetluses kohtusse saadetud kuritegude arv aastatel 2009 ja 2010 tõusnud, kuid siis 2011. aastal järsult langenud.

Joonis 5. Lühimenetluses kohtusse saadetud kuriteod ja eraldi väljatoodult lühimenetluses kohtusse saadetud I astme kuriteod aastatel 2008-2012.



Eesti statistika aastaraamatust saadud andmete põhjal.

Aastatel 2008 ja 2009 saadeti lühimenetluses kohtusse vastavalt 6579 ja 6867 kuritegu. Järgneval aastal see arv tõusis veelgi. Nimelt saadeti 2010. aastal kohtusse 943 kuritegu rohkem võrreldes eelmise aastaga. Kui 2010. aastal saadeti lühimenetluses kohtusse 7810 kuritegu, siis 2011. aastal langes see number 2031 kuriteo võrra. Aastal 2012 langes lühimenetluses kohtusse saadetud kuritegude arv veel võrreldes eelmise aastaga veel 1267 võrra.

Nagu jooniselt välja saab lugeda on lühimenetluses kohtusse saadetud I astme kuritegude arv aastate jooksul järjest vähenenud. Kui 2008. aastal saadeti lühimenetluses kohtusse 410 I astme kuritegu, siis 2012 oli see arv 165, mis tähendab, et 2012. aastal saadeti lühimenetluses kohtusse 245 I astme kuritegu vähem kui 2008. aastal.

Lühimenetluses kohtusse saadetud isikute arv on aastatel 2008-2012 järjest vähenenud, samamoodi on vähenenud lühimenetluses kohtusse saadetud alaealiste isikute arv. Samas aga lühimenetluses kohtusse saadetud kuritegude arv on aastatel 2009 ja 2010 tõusnud, kuid 2011. ja 2012. aastatel oluliselt langenud. Lühimenetluses kohtusse saadetud I astme kuritegude arv on aga vaadeldud aastate lõikes pidevalt vähenenud.

Järgnevas tabelis on võrreldud lühimenetluses kohtusse saadetud isikute arvu ja lühimenetluses kohtusse saadetud kuritegude arvu lühimenetlusasjade arvu dünaamikaga.

Tabel on koostatud Justiitsministeeriumi kohtute statistika aastaraamatutest ja Eesti statistika aastaraamatust saadud andmete põhjal.

Tabel 1. Lühimenetluses kohtusse saadetud asjade arv, lühimenetluses kohtusse saadetud isikute arv ja lühimenetluses kohtusse saadetud kuritegude arv aastatel 2008-2012.

Aasta	Lühimenetluses kohtusse saadetud asjade arv	Lühimenetluses kohtusse saadetud isikute arv	Lühimenetluses kohtusse saadetud kuriteod
2008	3266	3727	6579
2009	3254	3664	6867
2010	3030	3400	7810
2011	2381	2657	5779
2012	1735	1962	4512

Tabelis toodud andmete põhjal on näha, et lühimenetluses kohtusse saabunud asjade arv on järjest vähenenud, samamoodi on vähenenud lühimenetluses kohtusse saadetud isikute arv. Kui võrrelda neid arve omavahel võib järeldada, et üha vähem kasutatakse lühimenetlust grupilistest asjades ning populaarsem on lühimenetlus kriminaalasjades, kus on vähem süüdistatavaid.

Kui võrrelda lühimenetluses kohtusse saadetud kuritegusid isikute arvuga selgub, et 2008 ja 2009 aastal kohtusse saadetud kriminaalasjades on isikule esitatud süüdistus keskmiselt 1,8 kuriteo eest ja aastatel 2010-2012 keskmiselt 2,3 kuriteo eest. Seega enamusel juhtudel on lühimenetluses kohtusse saadetud kriminaalasjades isikule esitatud süüdistus rohkem kui ühe kuriteo eest. See tendents on vaadeldud aastatel kasvanud.

Võrreldes lühimenetluses kohtusse saadetud kuritegusid lühimenetlusasjade arvuga selgub, et 2008. ja 2009. aastal on lahendatud keskmiselt 2 kuritegu ühe kriminaalaja kohta. Järgnevatel aastatel on see näitaja tõusnud. Aastal 2010 on kuritegude arv asja kohta keskmiselt 2,6, aastal 2011 on see näitaja 2,4 ning 2012. aastal 2,6. Seega on näha, et lühimenetluses kohtusse saadetud kriminaalasjades, on kuritegude arv asja kohta aastatega tõusnud.

2. Kohtupraktika analüüs

2.1 Sissejuhatavalt kohtupraktika analüüsi

Käesoleva magistr töö raames tutvus töö autor kõigi 2012 ja 2013 aastatel Tartu Maakohtus ning teatud hulga samadel aastatel Harju Maakohtus jõustunud lühimenetluses tehtud kohtuotsustega. Kuna Harju Maakohtus on aastatel 2012 ja 2013 lühimenetluses jõustunud kohtuotsuste arv väga suur, siis vaadati neist läbi vaid väikse osa. Et tagada juhuvalik vaadati läbi kummalgi aastal kõik lühimenetluse otsused, mille kriminaalasja number lõpeb numbriga 3. Selliseid otsuseid oli 2012 aastal 171 ja 2013 aastal 157. Kui siia lisada ka samadel aastatel Tartu Maakohtus jõustunud lühimenetluse otsused ja jätta välja kohtuotsused, mida Riigi Teatajast ei olnud võimalik leida või oli üles pandud vale otsus, siis tutvus töö autor magistr töö raames kokku 403-e lühimenetluses tehtud maakohtu otsusega. Lisaks vaadati läbi ka 33 Ringkonnakohtu otsust, milles on arutatud nimetatud aastatel Tartu ja Harju Maakohtutes tehtud lühimenetluse otsustele esitatud apellatsioone, eesmärgiga tuua välja peamised apellatsiooni esitamise põhjused.

Analüüsitud kohtuotsuste hulgas on ka kiirmenetluse otsused, mis on tehtud lühimenetluse sätete erisusi arvestades. Väga suur hulk Harju Maakohtu otsustest on just kiirmenetluse otsused, mis on tehtud lühimenetluse sätete erisusi arvestades.

Käesoleva magistr töö raames viidi läbi ka küsitlus prokuröride seas, et välja selgitada praktikute seisukohti lühimenetluse kohaldamise osas. Küsitlus saadeti kuuete Lõuna piirkonna ja kuuete Põhja piirkonna prokurörile. Küsitlusele vastas vaid kolm prokuröri.

Järgnevalt on ära toodud tabel, kus on näha, kui palju on Tartu ja Harju Maakohtutes aastatel 2012 ja 2013 lühimenetlust kasutatud. Tabel on koostatud Justiitsministeeriumi kriminaalpoliitika osakonnast saadud andmete alusel.

Tabel 2. Tartu ja Harju Maakohtutes aastatel 2012 ja 2013 jõustunud lühimenetluses tehtud kohtuotsuste arv.

	Tartu Maakohtus	Harju Maakohtus
2012	53	1713
2013	42	1478

Nagu näha eelnevalt ära toodud tabelist, jõustus Harju Maakohtus palju rohkem lühimenetluses tehtud kohtuotsuseid kui Tartu Maakohtus. Aastal 2012 on Tartu Maakohtus jõustunud vaid 53 lühimenetluses tehtud otsust, Harju Maakohtus on nimetatud otsuste arv 1660 otsuse võrra suurem. Täpsemalt jõustus Harju Maakohtus 2012. aastal 1713 lühimenetluses tehtud otsust. Järgneval aasta langes lühimenetluses jõustunud otsuste arv nii Tartu kui ka Harju Maakohtus.

Nagu eelneva tabeli põhjal selgub, on Tartu ja Harju Maakohtutes lühimenetluse kasutamise vahel väga suur erinevus. Kui Harju Maakohtus kasutatakse lühimenetlust väga palju, siis Tartu Maakohtus äärmiselt vähe.

Järgnevalt toodud tabelis nr 3 on näha, kui palju on 2012. ja 2013. aastal Tartu ja Harju Maakohtutes jõustunud kiirmenetluse otsuseid, mis on tehtud lühimenetluse sätete erisusi arvestades.

Tabel 3. Tartu ja Harju Maakohtutes aastatel 2012 ja 2013 jõustunud kiirmenetluse otsused, mis on tehtud lühimenetluse sätete erisusi arvestades.

	Tartu Maakohus	Harju Maakohus
2012	1	742
2013	5	653

Tartu Maakohtus on kiirmenetluse otsuseid, mis on tehtud lühimenetluse sätete erisusi arvestades, väga vähe, aastal 2012 on jõustunud vaid üks selline otsus ning aastal 2013 on jõustunud nimetatud otsuseid 5. Nagu selgus on siin piirkondade vahel suur erinevus. Arvestatav osa Harju Maakohtus jõustunud lühimenetluse otsustest on kiirmenetluse otsused, mis on tehtud lühimenetluse sätete erisusi arvestades. Aastal 2012 on nimetatud kiirmenetluse otsuste osakaal 43% ja 2013. aastal vastavalt 44% kõigist lühimenetluse asjadest. Seega peaaegu pooled Harju Maakohtus lahendatud lühimenetlusasjadest on tehtud kiirmenetluses lühimenetluse sätete erisusi arvestades.

Et illustreerida, kui suur osakaal kõigist lahendatud kriminaalasjadest Tartu Maakohtus ja Harju Maakohtus on lühimenetlusasjad, on ära toodud järgnev tabel. Andmed tabelis on toodud ainult 2012. aasta kohta. Tabel on koostatud Kohtute aastaraamatust saadud andmete põhjal.

Tabel 4. Tartu ja Harju Maakohtutes 2012. aastal lahendatud kriminaalasjade menetlusliigiline jaotuvus.

	Tartu Maakohtus	Harju Maakohtus
Üldmenetlus	10,1%	5,8%
Lühimenetlus	2,4%	31,9%
Kiirmenetlus lühimenetluse sätete järgi	0,1%	21%
Kokkuleppemenetlus	57,1%	38,8%
Kiirmenetlus kokkuleppemenetluse sätete järgi	29%	1,7%
Käskmenetlus	1,3%	0,08%
Kiirmenetlus käskmenetluse sätete järgi	0,1%	0%

Kui võrrelda Tartu ja Harju Maakohtutes aastal 2012 lühimenetluses tehtud kohtuotsuste arvu kõigi lahendatud kriminaalasjade arvuga on selgelt näha kui populaarne lühimenetlus on Harju Maakohtus. Lausa 52,9% kõigist Harju Maakohtus 2012. aastal lahendatud kriminaalasjadest on lühimenetlusasjad (sealhulgas kiirmenetlus lühimenetluse sätete järgi). Tartu Maakohtus seevastu moodustab lühimenetlusest tehtud kohtuotsuste arv kõigist 2012 lahendatud kriminaalasjadest vaid 2,5% (kaasaarvatud kiirmenetlus lühimenetluse sätete järgi). Seega on väga suur erinevus Põhja ja Lõuna piirkonna vahel. Harju Maakohtus on lühimenetlus väga populaarne menetlusliik, Tartu Maakohtus seevastu aga vähepopulaarne.

Tartu Maakohtus on väga populaarne kokkuleppemenetlus. Suisa 86,1% kõigist Tartu Maakohtus lahendatud asjadest on kokkuleppemenetlusasjad (siia hulka on arvatud ka kiirmenetlusasjad, mis on lahendatud kokkuleppemenetluse sätete järgi). Harju Maakohtus on kokkuleppemenetlus vähem populaarne kui lühimenetlus, kuid seda kasutatakse siiski üsna palju. Nimelt 40,5 % kõigist Harju Maakohtus lahendatud kriminaalasjadest on kokkuleppemenetlusasjad (kaasaarvatud kiirmenetlus kokkuleppemenetluse sätete erisusi arvestades).

Üldmenetluses lahendatud kriminaalasjade osakaal on Harju Maakohtus mõnevõrra suurem kui Tartu Maakohtus. Käskmenetlust kasutatakse aga mõlemas maakohtus ühtmoodi vähe. Kui vaadata eraldi kiirmenetluses lahendatud asju, siis on näha, et Harju Maakohtus kasutatakse väga palju kiirmenetlust lühimenetluse sätete järgi. Tartu Maakohtus on seevastu populaarne kiirmenetlus kokkuleppemenetluse sätete järgi.

Üldiselt ongi nii, et Põhja piirkonnas kasutatakse massikuritegude menetlemiseks rohkem lühimenetlust, sealhulgas kiirmenetlust lühimenetluse sätete järgi ja Lõuna ning Lääne piirkonnas kasutatakse rohkem kokkuleppemenetlust, sealhulgas kiirmenetlust kokkuleppemenetluse sätete järgi.⁴⁰

Nagu näha on Lõuna ja Põhja piirkonna vahel kujunenud välja erinev praktika. Kui ühed kasutavad rohkem lühimenetlust, siis teised hoopis kokkuleppemenetlust.

Prokuröride seas läbiviidud küsitluses, küsiti muuhulgas prokuröride arvamust selle kohta, miks on tekkinud nende arvates eelnevalt kirjeldatud erinevus Põhja ja Lõuna piirkonna vahel. Üks prokurör tõi välja eelnevalt nimetatud erinevuse üheks põhjuseks selle, et Lõuna piirkonnas ei praktiseerita lühimenetluse taotluse valmis tehtud blanketi kahtlustatavale edastamist veel kohtueelses menetluses nagu seda teeb Põhja piirkond. Lõuna piirkonnas lähtutakse sellest, et KrMS § 234 lg 1 kohaselt võib taolise taotluse esitada prokuratuuri kahtlustatav või süüdistatav. Seega prokuratuur teeb pärast toimiku prokuratuuri saabumist KrMS §-s 224 ettenähtud toimingud ja seejärel vastavate taotluste esitamisel lahendab neid KrMS §-s 225 ettenähtud korras. Lõuna piirkonna kaitsjad ei kipu aga iseseisvalt lühimenetluse taotlusi esitama.

Nagu näha on praktika vägagi erinev. Põhja piirkonnas tutvustab lühimenetluse kasutamise võimalust süüdistatavale ka prokurör, Lõuna piirkonnas on see töö jäetud kaitsjate teha. Viimased ei ole mingil põhjusel aga väga aldis lühimenetluse kasutamise võimalust süüdistatavatele tutvustama.

2.2 Kuriteo kvalifikatsioon ja süü

Nagu eelnevalt selgus, kasutatakse Tartu Maakohtus lühimenetlust üsna vähe. Aastal 2012 jõustus Tartu Maakohtus 53 lühimenetluses tehtud otsust. Nende otsuste analüüsi tulemusena selgus, et enamuses lühimenetluses jõustunud kriminaalajades oli lahendatud erinevate varguse koosseisude süüdistust. Lausa 21-l korral oli tegu KarS § 199 erinevate kombinatsioonidega. KarS § 199 sisaldab endas mitut erinevat lõiget ja punkti, mille taga on erinevad kuriteokoosseisude tunnused. Antud juhul ei ole neid eristatud, eraldi pole käsitletud ka varguse katset.

⁴⁰ Lindsalu, P. Kohtueelse kriminaalmenetluse hind joobes juhtimise ja kauplusevarguse kuritegudes. Kriminaalpoliitika analüüsi talitus 2011, lk 4.

Arvestama peab ka, et ühes kriminaalasjas on vahel mitu isikut kohtu alla antud erinevate või/ja samade kuritegude eest ning mõnes kohtuasjas on üks isik kohtu all süüdistatuna erinevate kuritegude toimepanemises. Seega on erinevaid koosseise tunduvalt rohkem kui analüüsitud kohtulahendeid. Tuleb veel ära mainida, et kõiki juhtumeid on vaadatud paragrahvi tasemel jättes kõrvale konkreetsed lõiked ja punktid.

Peale erinevate varguste kombinatsioonide olid aastal 2012 Tartu Maakohtus jõustunud lühimenetluse otsustes lahendatud süüdistusi KarS § 121 ja § 118 järgi, mis kujutavad endast vastavalt kehalist väärkohtlemist ja raske tervisekahjustuse tekitamist. Eelnevalt nimetatutega sama populaarne oli ka süüdistus KarS § 424 järgi ehk joobes juhtimine. Vähem oli esindatud süüdistusi KarS § 266 (omavoliline sissetung), § 329 (karistuse kandmisest kõrvalehoidumine) ja § 213 (arvutikelmus) järgi.

Aastal 2013 oli pilt mõnevõrra erinev. Nimelt oli aastal 2013 Tartu Maakohtu jõustunud lühimenetluse otsustes kõige enam lahendatud süüdistusi KarS § 424 järgi. Järgnesid enam-vähem samal hulgal süüdistused KarS § 199 erinevates kombinatsioonides, KarS § 209 (kelmus), § 121, § 118 ja § 200 (röövimine) järgi.

Harju Maakohtus 2012. aastal jõustunud lühimenetluse otsustes, mida analüüsi käigus vaadeldi, lahendati kõige rohkem süüdistusi KarS § 199 erinevates kombinatsioonides ja KarS 424 järgi. Vastavalt siis 90 koosseisu olid süüdistused KarS § 199 järgi ja 61 koosseisu olid süüdistused KarS § 424 järgi. Populaarne kuriteo koosseis oli ka süüdistus KarS § 121 järgi. Vähem oli esindatud süüdistusi KarS § 213, § 349 (tähtsa isikliku dokumendi kuritarvitamine), § 118, § 344 (dokumendi, pitsati ja plangi võltsimine) ja § 414 (lõhkeaine ebaseaduslik käitlemine) järgi.

Analüüsides Harju Maakohtus aastal 2013 jõustunud lühimenetluse otsuseid avanes sarnane vaatepilt, mis aastal 2012. Kaks kõige populaarsemat koosseisu olid vahetanud kohad, kõige enam lahendati seega, analüüsi käigus vaadeldud otsuste järgi, aastal 2013 süüdistusi KarS § 424 alusel, sellele järgnesid KarS § 199 erinevad kombinatsioonid.

Kui vaadata nüüd eraldi kiirmenetluses lühimenetluse sätete järgi tehtud kohtuotsuseid, siis Tartu Maakohtus oli 2012 aastal selliseid otsuseid ainult üks ja see oli süüdistus KarS § 329 järgi. Aastal 2013 oli Tartu Maakohtus tehtud nimetatud kohtuotsuseid 5 ja need kõik olid süüdistused KarS § 424 järgi.

Harju Maakohtus on kiirmenetlus lühimenetluse sätete järgi üsna populaarne. Analüüsitud kohtuotsuste hulgas oli selliseid otsuseid 2012 aastal 61 ja 2013 aastal 62. Vaadeldes,

missuguste kuritegude puhul nimetatud kohtuotsuseid on tehtud, jäi silma, et ülekaalus on süüdistus KarS § 424 järgi. Vaadeldud kiirmenetluse kohtuotsustes, mis on tehtud lühimenetluse sätete järgi, olid 2012. aastal 46 puhul tegemist süüdistusega KarS § 424 järgi. Aastal 2013 olid vastavalt 52 süüdistust KarS § 424 järgi. Ka on kiirmenetluses lühimenetluse sätete järgi antud isikuid kohtu alla süüdistuses KarS § 199 järgi.

Nagu eelnevalt selgus, kasutatakse Harju Maakohtus üsna palju kiirmenetlust lühimenetluse sätete erisusi arvestades. Enamasti kasutatakse sellist menetlusviisi KarS § 424 ehk siis purjus peaga auto juhtimise süüdistusega kriminaalasjades.

Eelnevalt välja toodud kuriteoliike registreeritakse kõige enam. Justiitsministeeriumi aastaraamatus Kuritegevus Eestis välja toodud andmete alusel registreeriti 2013. aastal kuriteoliikidest kõige enam vargusi (16 465 kuritegu), kehalist väärkohtlemist (5499) ja mootorsõiduki juhtimist joobeseisundis (3513); need kuriteoliigid moodustasid vastavalt 42%, 14% ja 9% kõigist registreeritud kuritegudest.

Et saada aimu, kui palju kasutatakse lühimenetlust, kõige enam registreeritud kuritegude lahendamiseks võrreldes teiste menetlusliikidega, on toodud ära alljärgnev tabel. Andmed pärinevad Justiitsministeeriumi 2009. aasta kohtupraktika analüüsist ja käivad 2007. aasta kohta. Uuemaid andmeid kahjuks leida ei õnnestunud.

Tabel 5. KarS §-de 199, 121 ja 424 järgi kvalifitseeritavate kuritegude lahendamise menetlusliigiline jaotuvus.

	KarS § 199	KarS § 121	KarS § 424
Kokkuleppemenetlus	41%	50%	46%
Lühimenetlus	37%	26%	24%
Kiirmenetlus	12%	16%	22%
Käskmenetlus	6%	5%	7%
Üldmenetlus	4%	3%	1%

Tabelist on näha, et kõigi käsitletud kuritegude lahendamiseks on kasutatud kõige enam kokkuleppemenetlust. Lühimenetlus on populaarsuselt järgmine menetlusliik. KarS §-de 121 ja 424 puhul on kasutatud kokkuleppemenetlust peaaegu poole rohkem kui lühimenetlust, KarS § 199 puhul on nimetatud menetlusliike kasutatud üsnagi võrdselt.

Küsitluses tõi üks vastanutest välja, et lühimenetlust kasutatakse palju KarS 9. peatüki 7. jaos sätestatud kuritegudes, need on seksuaalse enesemääramise vastased süüteod. Peamiseks põhjuseks on siin kannatanute huvid. Nimetatud kuritegude ohvrite jaoks on lühimenetlus väga hea menetlusliik, kuna kannatanu ei pea kohtusse ilmuma ega uuesti enda jaoks ebameeldivat sündmust meelde tuletama.

Seksuaalse enesemääramise vastaseid süütegusid registreeriti 2013. aastal 363, neist 135 vägistamisjuhtu.⁴¹ Käesoleva töö käigus läbi vaadatud lühimenetluse otsustest oli väga vähestes süüdistatud isikut mõnes seksuaalse enesemääramise vastases süüteos. Tartu Maakohtu otsustest oli vaid neljal korral isik kohtu all süüdistatuna KarS § 141 kvalifitseeritava kuriteo toimepanemises. Harju Maakohtu lühimenetluse otsustest, millega täpsemalt tutvuti, oli veelgi vähem, ainult kahel korral tegemist vägistamissüüdistusega. Nende andmete põhjal tundub, et seksuaalse enesemääramise süütegusid lahendatakse lühimenetluses siiski üsna vähe.

Kriminaalmenetluse seadustiku kohaselt ei pea lühimenetluses kriminaalasja lahendamise puhul süüdistatav end süüdi tunnistama. See tähendab, et süü omaksvõtt ei ole üheks eeltingimuseks, et lahendada kriminaalasi lühimenetluses.

Lühimenetluses ei vaidle süüdistatav tõendite usaldusväärsuse üle, vaid nõustub, et kohus tugineb otsust tehes kriminaaltoimikus olevatele tõenditele. Selline olukord ei tähenda seda, et süüdistatav oma süüd tunnistaks ega mitte ka seda, et kohus tingimata süüdimõistva otsuse teeb. On olemas võimalus, et kõigi süüdistuse tõenditega pole süüteo toimepanemine üldse tõendatud. Kuna kohus võib õigusliku vaidluse pinnalt lahendada asja mõlemat pidi, on kohtule pandud kohustus motiveerida kohtuotsust.⁴²

Suur osa käesoleva töö raames läbi vaadatud otsustest sisaldasid vaid resolutsiooni ning tervik teksti polnud koostatud. Lühimenetluses koostatud kohtuotsus peab nimelt vastama kõigile KrMS §-s 312 kohtuotsuse põhiosale seotud nõuetele, st. sisaldama kohtuliku uurimise esemeks olnud tõendite analüüsi sellisel kujul, et võimaldab jälgida kohtuotsuse resolutiivosas väljendatud järeldustele jõudmise käiku. Lühimenetluses võib jätta kohtuotsuse motiveeritud põhiosa koostamata ja piirduda vaid otsuse sissejuhatava osa ning resolutiivosa koostamisega

⁴¹ Kuritegevus Eestis 2013. Kättesaadav:

http://www.just.ee/orb.aw/class=file/action=preview/id=59453/KuritegevusEestis_2013.pdf.

⁴² Riigikohtu kriminaalkolleegiumi 17.11.2006.a. otsus nr 3-1-1-100-06 analüüs.

vaid siis, kui kõik kohtumenetluse pooled on KrMS § 315 lg 7-8 kohaselt loobunud oma apellatsioonioiguse kasutamisest.⁴³

Kuna enamuse läbi vaadatud lühimenetluse otsuste puhul olid kohtumenetluse pooled loobunud apellatsioonioiguse kasutamisest, siis ei olnud võimalik ka täpsemalt süü tõendamise küsimust jälgida. Iseenesest on väga mõistlik lahendus see, et kohus ei pea lühimenetluse puhul alati tervet otsust koostama, vaid võib piirduda ainult resolutiivosa kirjutamisega. See aitab oluliselt kokku hoida kohtuotsuse koostamiseks kuluvat aega.

2.3 Karistuse liik ja määr ning menetlusaeg

„Seaduses sisalduvad karistusliigid ja raamid annavad väga üldise ettekujutuse selle kohta, milline võiks olla vastava kuriteo eest õiglane karistus. Milline karistus konkreetselt on õiglane, seda peab etteantud piirides otsustama kohtunik. Kuid see ei tähenda veel, et iga antud piiridesse jääv karistus oleks õiglane ja põhjendatud. Karistuse mõistmine seisnebki olemasolevate variantide ja raamide piires õige – st õiglase ja õiguslikult põhjendatud karistuse tuvastamises ja kohtualuse mõistmises.“⁴⁴

Isikule karistuse mõistmisel mängivad rolli väga paljud erinevad asjaolud. Tähtsad on isiku varasem karistatus, suhtumine oma teosse jne. Karistusseadustikus on täpsemalt välja toodud ka erinevad karistust kergendavad ja raskendavad asjaolud.

KarS § 45 kohaselt on minimaalne vangistuse pikkus, mida kohus isikule mõista saab 30 päeva. Eelnevalt välja toodud Riigikohtu praktika kohaselt võib lühimenetluses ühe kolmandiku jagu vähendatud karistus jääda ka alla vastava paragrahvi sanktsiooni alammäära. Seega lühimenetluse puhul võib kohtu poolt mõistetud minimaalse vangistuse suuruseks olla 20 päeva.

Selliseid otsuseid, kus isikule oli karistuseks määratud 45 päeva vangistust, mis lõplikuks karistuseks teeb 30 päeva vangistust, oli läbi vaadatud lühimenetluse otsuste seas 8. Kahel korral oli isikule määratud karistuseks 30 päeva pikkune vangistus, mis teeb lõplikuks karistuseks, mida on ühe kolmandiku jagu vähendatud, 20 päeva vangistust.

Seega võib öelda, et minimaalsest 30 päeva pikkust vangistust on määratud üsna vähe ja tundub, et karistust määrates on mõnedel juhtudel arvestatud, et lõplikuks karistuseks jääks 30

⁴³ Riigikohtu kriminaalkolleegiumi 17.11.2006.a. otsus nr 3-1-1-100-06 analüüs.

⁴⁴ Sootak, J. Sanktsiooniõigus. Tallinn: Juura 2007, lk 114.

päeva pikkune vangistus. Samas, et teha põhjalikumaid järeldusi peaks tutvuma siiski täpsemalt kohtuotsustega, et näha, kuidas on karistus kujunenud. Kuna paljudel kohtuotsustest on ainult resolutiivosa ja tervikteksti pole, siis pole ka võimalik uurida täpsemalt karistuse kujunemist.

Järgnevalt võrreldakse karistuspraktikat Tartu ja Harju Maakohtutes lühimenetluses tehtud otsustes. Täpsemalt võrreldakse karistuspraktikat KarS § 424 ja KarS § 121 kuritegude puhul. Mõlema kvalifikatsiooni puhul on tegemist kuritegudega, mida kõige enam lühimenetluses lahendatakse. Neist rohkem lahendatakse lühimenetluses KarS § 199 järgi kvalifitseeritavaid kuritegusid, kuid neid analüüsida on keeruline, kuna KarS § 199 sisaldab endas erinevaid lõikeid ja punkte, mida peaks käsitlema eraldi.

2.3.1 KarS § 424 karistuspraktika analüüs

Aastal 2012 jõustus Tartu Maakohtus 9 lühimenetluse otsust, milles isikud mõisteti süüdi KarS § 424 järgi kvalifitseeritavas kuriteos. Aastal 2013 oli nimetatud otsuseid 10. Neist 6-l korral mõisteti isik realselt vangi, 5-l juhul sai isik karistuse tingimisi, 3-l korral asendati mõistetud vangistus üldkasuliku tööga ning 5-l juhul sai isik rahalise karistuse. Analüüsi käigus selgus, et karistused purjus peaga auto juhtimise eest on küllaltki karmid.

Harju Maakohtus 2012. ja 2013. aastal jõustunud lühimenetluse otsustest, kus isik sai karistuse purjus peaga auto juhtimise eest, vaadeldi kokku 128-t otsust. Reaalse vangistuse sai 7 isikut, tingimisi vangistusega karistati 58 isikut, 14 mõistetud karistust asendati üldkasuliku tööga ning 49-l juhul sai isik rahalise karistuse.

Et saada ülevaade erinevate karistuste osakaalust Harju Maakohtu läbi töötatud lühimenetluse otsustes ning Tartu Maakohtus jõustunud lühimenetluse otsustes, on ära toodud järgnev võrdlev tabel.

Tabel 6. Harju ja Tartu Maakohtutes aastatel 2012 ja 2013 lühimenetluses KarS § 424 järgi mõistetud karistuste osakaal väljendatuna protsentides.

	Harju Maakohus	Tartu Maakohus
Reaalne vangistus	5,5%	31,6%
Tingimisi vangistus	45,3%	26,3%
Asendamine üldkasuliku tööga	10,9%	15,8%
Rahaline karistus	38,3%	26,3%

Nagu näha, siis suurimad erinevused esinevad reaalse ja tingimisi mõistetud karistuste osas. Tartu Maakohtus jõustunud lühimenetluste otsustes on KarS § 424 eest kõige enam määratud reaalselt vangistust. Harju Maakohtus seevastu on purjus peaga autojuhtimise eest karistatud enamasti tingimisi vangistusega. Üsna paljudel juhtudel on määratud ka rahalist karistust. KarS § 424 eest määratud vangistuse asendamine üldkasuliku tööga on vaadeldud maakohtute lõikes sarnase osakaaluga.

Käesoleva töö üheks eesmärgiks oli välja selgitada, kas lühimenetlus on soodne süüdistatava jaoks, seega tuleks võrrelda keskmist karistust lühimenetluses mõistetud karistusega. KarS § 424 järgi kvalifitseeritava kuriteo eest näeb seadus ette karistuseks rahalise karistuse või kuni kolme aasta pikkuse vangistuse.

Karistuspraktika analüüsi kohaselt, mis on läbi viidud 2009. aastal on keskmiseks reaalseks vangistuseks karistusena KarS § 424 järgi kvalifitseeritava kuriteo toimepanemise eest varem karistatud isikute puhul 4,5 kuud ja varem karistamata isikute seas 3 kuud.⁴⁵ Kui võiks arvata, et karistused joobes juhtimise eest on aastast 2009 nüüdseks karmistunud, siis Justiitsministeeriumi analüüs 2012 aastast toob välja keskmiseks vangistuseks eelnevalt nimetatud kuriteo eest 4 kuud (siin hulgas on ka tingimisi vangistused ning vangistused, mis asendati üldkasuliku töö tundidega).⁴⁶

Eelpool välja toodud keskmiste karistuste puhul on nende arvutamisel sisse arvatud juba vähendatud lühimenetluse karistused. Seetõttu, et hinnata, kas lühimenetlus on soodne süüdistatava jaoks, võrreldakse järgnevalt Tartu ja Harju Maakohtus lühimenetluses mõistetud juba vähendatud karistusi eelnevalt välja toodud keskmise karistusega. Lähtume sellest, et keskmiseks karistuseks KarS § 424 eest on 4 kuud vangistust.

Kui nüüd vaadata Tartu Maakohtus KarS § 424 järgi kvalifitseeritava kuriteo eest mõistetud reaalseid vangistusi, mida on kokku 6, siis 4-l juhul on vangistus suurem kui 4 kuud ja 2-l juhul on vangistuse väiksem kui 4 kuud. Harju Maakohtus on 1-l juhul vangistus suurem kui 4 kuud, 1-l juhul väiksem ning 2-l korral on isikule määratud karistuseks vangistus 4 kuud.

Tartu Maakohtus oli KarS § 424 eest mõistetud reaalse vangistuse suuruseks keskmiselt 6,8 kuud, kui arvestada ühe kolmandiku jagu vähendatud karistusi, siis oli keskmiseks reaalseks vangistuseks 4,5 kuud. Harju Maakohtus oli reaalse vangistuse suuruseks 8,4 kuud, ühe kolmandiku jagu vähendatud karistuste puhul aga 5,6 kuud. Seega on nii Tartu kui ka Harju

⁴⁵ Klopets, U., Reinthal, T. Karistuspraktika analüüs. Justiitsministeerium 2009, lk 48.

⁴⁶ Ahven, A. Joobes sõidukijuhtimise süüteod 2012. aasta I poolaastal. Kriminaalpoliitika analüüs 2012, lk 1.

Maakohtus lühimenetluses KarS § 424 eest mõistetud keskmisest suurem karistus. Kõik isikud, kellele määrati reaalne vangistus olid eelnevalt karistatud.

Kui vaadata joores juhtimise eest mõistetud tingimisi vangistusi Harju Maakohtus mõlema aastakäigu lõikes, siis keskmiseks karistuseks oli 4,5 kuud, ühe kolmandiku jagu vähendatud karistuseks oli seega 3 kuud. Tartu Maakohtus oli selliseid lühimenetluse otsuseid, milles isikule mõisteti KarS § 424 järgi kvalifitseeritava kuriteo toimepanemise eest karistuseks tingimisi vangistus, vaid 5. Keskmiseks tingimisi vangistuse pikkuseks oli 11,8 kuud, lõplikuks ühe kolmandiku jagu vähendatud karistuseks teeb see 7,8 kuud.

Eelneva põhjal võib järeldada, et Harju Maakohtus mõisteti isikutele KarS § 424 järgi kvalifitseeritava kuriteo eest keskmisest väiksem tingimisi vangistus, Tartu Maakohtus aga keskmisest peaaegu poole suurem tingimisi vangistus. Tartu Maakohtus on seega määratud karistused karmimad.

Kui nüüd teha üldistusi, siis selgus, et vaadeldud ajaperioodil jõustunud lühimenetluse otsustega on isikutele KarS § 424 järgi kvalifitseeritava kuriteo eest mõistetud keskmiselt suurem karistus nii Tartu kui ka Harju Maakohtus. Ainult tingimisi mõistetud vangistuse pikkus on Harju Maakohtus keskmisest väiksem.

Võrreldes Tartu ja Harju Maakohtus KarS § 424 järgi kvalifitseeritava kuriteo eest mõistetud karistusi, selgub, et Tartu Maakohtus mõistetud reaalse vangistuse pikkus vaadeldud ajaperioodil on väiksem kui Harju Maakohtus mõistetud vangistus. Tingimisi vangistuse pikkus on aga Tartu Maakohtus tunduvalt suurem kui Harju Maakohtus. Vaadates karistatud ja karistamata isikute osakaalu, kellele on määratud tingimisi vangistus, selgub, et Tartu Maakohtus on 60% isikutest karistamata ning Harju Maakohtus on karistamata isikuid 56,9%. Nagu näha, on karistatud ja karistamata isikute osakaal maakohtute lõikes üsna sarnane. Seega võib väita, et kohati on Tartu Maakohtu karistuspraktika karmim kui Harju Maakohtus.

Tartu Maakohtus jäid silma kaks kohtuotsust, kus isikule määrati KarS § 424 eest karistuseks vastavalt 1 aasta ja 3 kuu pikkune tingimisi vangistus ja teisel juhul 2 aasta ja 6 kuu pikkune tingimisi vangistus. Nii pikka tingimisi vangistust Harju Maakohtu otsuste seas polnud. Et saada paremat ülevaadet võtame näiteks ühe Tartu Maakohtu ja teise Harju Maakohtu otsuse. Mõlemal juhul on isikut varasemalt karistatud purjus peaga auto juhtimise eest kaks korda.

Tartu Maakohtu otsuses nr 1-12-1142 tunnistati isik süüdi KarS § 424 järgi ning mõisteti talle karistuseks 2 aastat ja 6 kuud vangistust. KrMS § 238 lg 2 alusel vähendati karistust 1/3 (ühe kolmandiku) võrra ning mõisteti lõplikuks karistuseks 1 aasta ja 8 kuud vangistust. KarS § 68

lg 1 alusel arvati karistusaja hulka eelvangistus 30. - 31.10.2011. a, s.o. 2 (kaks) päeva ning isikule kandmisele kuuluvaks karistuseks mõisteti 1 aasta 7 kuud ja 28 päeva vangistust. KarS § 74 lg 1 ja 3 alusel ei pööratud vangistust täielikult täitmisele, kui isik ei pane 2 aasta pikkuse katseaja jooksul toime uut kuritegu ja täidab käitumiskontrolli ajal nõuetekohaselt KarS § 75 lg. 1 sätestatud kontrollnõudeid ning KarS § 75 lg 2 p 2 alusel määratud kontrollkohustust.

Harju Maakohtu otsusega nr 1-12-2953 tunnistati isik süüdi KarS § 424 järgi ja mõisteti karistuseks 9 kuud vangistust. KrMS § 238 lg 2 alusel vähendati mõistetavat põhikaristust 1/3 võrra. Lõplikuks karistuseks mõisteti 6 kuud vangistust. KarS § 68 lg 1 alusel arvestati karistusaja hulka isiku eelvangistuses viibitud aeg, s.o. 28.03.2012.a. kuni 29.03.2012.a., s.o. 2 (kaks) päeva vangistust. Kandmata karistus 5 kuud 28 päeva vangistust. KarS § 74 kohaldamisel mõistetud vangistust ei pööratud täielikult täitmisele kui isik ei pane 3 aastase katseaja kestel toime uut kuritegu ja täidab KarS § 75 lg 1 sätestatud käitumiskontrolli ajaks pandud kontrollnõudeid.

Nagu näha on karistused väga erinevad. Kui Tartu Maakohtu otsuses on isikule, keda on varem kahel korral kriminaalkorras karistatud purjus peaga autojuhtimise eest, mõistetud karistuseks 2 aastat ja 6 kuud tingimisi vangistust (lõplik karistus 1 aasta ja 8 kuud vangistust tingimisi), siis pealtnäha praktiliselt samasuguse juhtumi eest on Harju Maakohus mõistnud karistuseks 9 kuu pikkune tingimisi vangistus (lõplik karistus 6 kuud vangistust tingimisi). Kuna mõlemal juhul on tegemist kohtuotsuste resolutiivosadega, siis täpsemalt karistuse kujunemist kuskilt välja lugeda ei saa.

Järgnevalt analüüsitakse rahalist karistust. KarS § 44 kohaselt arvutab rahalise karistuse päevamäära suuruse kohus süüdimõistetu keskmise päevasissetuleku alusel. Kohus võib päevamäära suurust vähendada erandlike asjaolude tõttu või suurendada süüdimõistetu elatustasemest lähtudes. Arvestatud päevamäära suurus ei või olla väiksem kui miinimumpäevamäär. Miinimumpäevamäära suurus on 3,20 eurot. Keskmise päevasissetulek arvutatakse, lähtudes süüdimõistetu suhtes kriminaalmenetluse alustamise aastale vahetult eelnenud aasta või, kui nimetatud aasta andmed ei ole kättesaadavad, sellele aastale eelnenud aasta tulumaksuga maksustatavast tulust, millest on maha arvatud tulumaks.

Kriminaalpoliitika analüüsi kohaselt on KarS § 424 kuritegudes keskmise rahalise karistuse suuruseks 780 eurot.⁴⁷ Selliseid lühimenetluse otsuseid, kus isik mõisteti süüdi KarS § 424

⁴⁷ Ahven, A. (2012), lk 1.

järgi ning karistati rahalise karistusega, oli 2012 ja 2013. aastatel Tartu Maakohtus 5 ja Harju Maakohtu läbivaadatud otsuste seas 49.

Analüüsi käigus selgus, et Tartu Maakohtus oli KarS § 424 eest lühimenetluses mõistetud keskmiseks rahaliseks karistuseks 1033,4 eurot ning keskmiseks päevamäära suuruseks 162. Harju Maakohtu läbi töötatud otsuste seas oli keskmise rahalise karistuse suurus 823,84 eurot ning keskmise päevamäära suurus 150. Tegemist on lõplike karistustega, mida on lühimenetluse käigus juba ühe kolmandiku jagu vähendatud. Nagu näha on lühimenetluses KarS § 424 eest mõistetud karistused vaadeldud ajaperioodil keskmisest suuremad nii Tartu kui ka Harju Maakohtus. Seega võib öelda, et lühimenetlus pole siinkohal teiste menetlusliikidega võrreldes soodsam süüdistatava jaoks.

KarS § 424 kuritegude puhul kohaldatakse peaaegu alati lisakaristusena juhtimisõiguse äravõtmist. Riigikohus on oma otsustes väljendanud seisukohta, et üldjuhul tuleb isikult joores juhtimise korral lisakaristusena võtta ära ka juhtimisõigus. Üldiselt selliseid kohtuotsuseid, kus juhtimisõigust ära ei võetud, jäi silma vaid üksikud. Täpsemat statistikat selle kohta teha pelgalt kohtuotsuse pinnalt ei saa, kuna otsustest ei selgu see, kas isikul üldse on juhtimisõigus. Riigikohtu lahendi 3-1-1-86-09 kohaselt eeldab mootorsõiduki juhtimise õiguse äravõtmine teo toimepanemise ajal sellise õiguse olemasolu. Isikult ei ole võimalik ära võtta õigust, mida tal ei olegi.

Riigikohus on oma lahendis nr 3-1-1-86-09 leidnud, et karistusseadustiku üldosas sätestatud lisakaristused põhinevad küll süülisel teol, kuid täidavad samas ka isiku õiguspärasele käitumisele suunamise ja ühiskonna turvalisuse tagamise ülesannet, mistõttu on nende kohaldamisel oluline tähendus preventiivsetel kaalutlustel.

See, kui kauaks tavaliselt juhtimisõigus ära võetakse oleneb konkreetsest juhtumist. Isikult, kes on varasemalt juba karistatud joores juhtimise eest, võetakse juhtimisõigus ära kauemaks ajaks. Samas arvestab kohus tavaliselt ka erandlike asjaolusid. Näiteks, kui isikul on ülal pidada perekond ning tema sissetulek sõltub juhtimisõiguse olemasolust, on kohtud sellega arvestanud ning võtnud isikult ära juhtimisõiguse lühemaks ajaks.

2.3.2 KarS § 121 karistuspraktika analüüs

Järgnevalt analüüsitakse lühimenetluse karistuspraktikat kehalise väärkohtlemise kuritegudes. Tartu Maakohtus jõustus lühimenetluses lahendatud kohtuotsuseid, milles isik mõisteti süüdi

KarS § 121 järgi, 2012. aastal 11 ja 2013. aastal 6. Harju Maakohtu läbivaadatud otsustest oli nimetatud kohtuotsuseid 2012. aastal 17 ja 2013. aastal 11.

KarS § 121 järgi kvalifitseeritava kuriteo toimepanemise eest näeb karistusseadustik ette rahalise karistuse või kuni kolme aasta pikkuse vangistuse. Kohtupraktika analüüsi kohaselt on keskmiseks vangistuse suuruseks kehalise väärkohtlemise kuriteo eest 4,2 kuud (siin hulgas on ka tingimisi vangistused ning vangistused, mis asendati üldkasuliku töö tundidega).⁴⁸ Keskmise karistuse arvutamisel on sisse arvatud juba vähendatud lühimenetluse karistused.

Järgnevalt on ära toodud tabel, et saada ülevaade sellest, mis liiki karistusi Tartu ja Harju Maakohtutes vaadeldud lühimenetluse otsustes KarS § 121 järgi kvalifitseeritava kuriteo eest määratud on.

Tabel 7. Harju ja Tartu Maakohtutes aastatel 2012 ja 2013 lühimenetluses KarS § 121 järgi mõistetud karistuste osakaal väljendatuna protsentides.

	Harju Maakohus	Tartu Maakohus
Reaalne vangistus	17,9%	52,9%
Tingimisi vangistus	60,7%	29,4%
Asendamine üldkasuliku tööga	14,3 %	5,9%
Rahaline karistus	7,1%	11,8%

Tartu Maakohtu lühimenetluses lahendatud KarS § 121 kuritegude karistuspraktikat vaadates võib öelda, et enamusel juhtudest mõisteti isik realselt vangi. Täpsemalt 9-l juhul mõisteti isikule karistuseks reaalne vangistus, 5-l juhul sai isik karistuseks tingimisi vangistuse, 2-l juhul rahalise karistuse ning 1-l juhul asendati vangistus üldkasuliku tööga. Kõik isikud, kes realselt vangi mõisteti olid varasemalt kriminaalkorras karistatud ja enamjaolt juba mitmeid kordi.

Harju Maakohtus jõustus aastatel 2012 ja 2013 lühimenetluses 28 kohtuotsust, milles isik mõisteti süüdi KarS § 121 järgi kvalifitseeritava kuriteo toimepanemises. Neist suurema osa, täpsemalt 17-e otsusega mõisteti isikule karistuseks tingimisi vangistus, reaalne vangistus mõisteti 5-l juhul, 4 korral asendati vangistus üldkasuliku tööga ja 2-l juhul mõisteti isikule rahaline karistus.

Välja toodud tabelist on näha, et Harju Maakohtus on mõistetud KarS § 121 eest kõige enam karistuseks tingimisi vangistust. Tartu Maakohtus on seevastu rohkem kui pooltel juhtudel

⁴⁸ Klopets, U., Reinthal, T. (2009), lk 11.

mõistetud isikule reaalne vangistus. Kui vaadata karistatud ja karistamata isikute osakaalu, siis selgub, et Harju Maakohtus on karistatuid isikuid rohkem 85,7%, Tartu Maakohtu puhul aga 70,6%. Seega võib väita, et Harju Maakohtu karistuspraktika on leebem.

Keskmise reaalse vangistuse pikkuseks Tartu Maakohtu karistuspraktikas, 2012 ja 2013. aastal lühimenetluse korras KarS § 121 kvalifitseeritava kuriteo toimepanemise eest, oli 5,7 kuud. Lõpliku reaalse vangistuse pikkuseks, mida on ühe kolmandiku jagu vähendatud, on aga 3,4 kuud. Seega kui võrrelda vangistuse pikkust ennist välja toodud keskmise vangistusega, mida KarS § 121 järgi kvalifitseeritava kuriteo eest määratakse, siis võib väita, et lühimenetluses määratakse isikule pikem vangistus, kuid pärast ühe kolmandiku jagu vähendamist on karistus siiski väiksem kui keskmine.

Tartu Maakohtus KarS § 121 järgi kvalifitseeritava kuriteo eest mõistetud tingimisi vangistuse keskmiseks pikkuseks on 11,4 kuud ja lõplikuks, ühe kolmandiku jagu vähendatud karistuseks 7,6 kuud. Seega on Tartu Maakohtus lühimenetluses kehalise väärkohtlemise eest mõistetud tingimisi vangistuse pikkus vaadeldud ajaperioodil keskmisest suurem.

Tartu Maakohtus on KarS § 121 järgi kvalifitseeritava kuriteo toimepanemise eest mõistetud reaalne vangistus oluliselt väiksem kui tingimisi mõistetud vangistus, vastavalt siis 5,7 kuud (vähendatud karistus 3,4 kuud) ja tingimisi vangistus 11,4 kuud (vähendatud karistus 7,6 kuud).

Kui vaadata täpsemalt Harju Maakohtus KarS § 121 kvalifitseeritava kuriteo eest mõistetud reaalse vangistuse keskmist suurust, siis on selleks 6,5 kuud ja lõplikuks karistuseks, mida on vähendatud ühe kolmandiku jagu on 4,2 kuud.

Tingimisi mõistetud vangistuse pikkus ei erine oluliselt realselt mõistetud vangistuse pikkusest. Täpsemalt on Harju Maakohtus lühimenetluses kehalise väärkohtlemise eest mõistetud tingimisi vangistuse keskmiseks pikkuseks vaadeldud ajaperioodil 6,4 kuud ja lõplikuks, ühe kolmandiku jagu vähendatud karistuseks 4,1 kuud.

Kui võrrelda vaadeldud ajaperioodil lühimenetluses tehtud otsuseid kahe maakohtu vahel, siis on näha, et reaalse vangistuse puhul on Tartu Maakohtus määratud karistused keskmiselt väiksemad kui Harju Maakohtus (samal ajal on Tartu Maakohtus mõistetud reaalsest vangistust oluliselt rohkem kui Harju Maakohtus). Üldiselt on reaalse vangistuse osas karistused maakohtute lõikes üsna samal tasemel. Tingimisi vangistuse puhul on aga olukord teistsugune. Tartu Maakohtus kehalise väärkohtlemise eest mõistetud tingimisi vangistuse pikkus on oluliselt suurem kui Harju Maakohtus sama kuriteo eest mõistetud tingimisi

vangistus. Täpsemalt on Tartu Maakohtus mõistetud 3,5 kuu võrra suurem tingimisi vangistus kui Harju Maakohtus.

Rahalist karistust on mõistetud KarS § 121 järgi kvalifitseeritava kuriteo eest läbitöötatud Tartu ja Harju Maakohtu lühimenetluse otsustes kokku vaid 4. Kuna neid on liiga vähe, et selle põhjal üldistusi teha, siis rahalist karistust analüüsima ei hakata.

Nagu analüüsitud kohtulahendite põhjal selgus, on vaadeldud ajaperioodil KarS § 121 järgi kvalifitseeritava kuriteo eest mõistetud karistused lühimenetluses keskmisest väiksemad või sellega võrdsed (arvestatakse lõplike, juba vähendatud karistusi). Ainult Tartu Maakohtus vaadeldud ajaperioodil lühimenetluses KarS § 121 järgi kvalifitseeritava kuriteo eest mõistetud tingimisi vangistus oli keskmisest suurem.

Seega oleneb see, kas lühimenetlus on soodne süüdistatava jaoks ka sellest, mis kuriteo eest on isik kohtu all. Eelnevalt selgus, et KarS § 424 järgi kvalifitseeritava kuriteo eest mõistetud karistused vaadeldud ajaperioodil on üldiselt suuremad kui keskmised. KarS § 121 järgi kvalifitseeritava kuriteo eest mõistetud karistused on aga üldjuhul keskmisest väiksemad.

2.3.3 Menetluskulud

Süüdimõistetutel tuleb tasuda ka menetluskulud. Riigikohtu lahendis 3-1-1-108-12 on välja toodud: „Kohus lahendab kriminaalmenetluse kulude hüvitamise küsimuse üldjuhul kahes etapis. Esmalt tuleb võimaluse korral kindlaks määrata, millised kriminaalmenetluse kulud (KrMS § 173 lg 1), sh millised menetluskulud (KrMS § 175) millises summas menetlusosalistel või riigil on tekkinud. Olles kriminaalmenetluse kulude koosseisu ja suuruse kindlaks määranud, peab kohus teises etapis KrMS § 173 lg-test 2-4 ja kriminaalmenetluse seadustiku 7. peatüki 2. jao sätetest juhindudes otsustama, milline isik millises ulatuses või osas need kulud hüvitama või kandma peab.“

KrMS § 180 kohaselt hüvitab süüdimõistva kohtuotsuse korral menetluskulud süüdimõistetu. Menetluskulusid määrates arvestab kohus süüdimõistetu varalist seisundit ja resotsialiseerumisväljavaateid. Kui menetluskulude hüvitamine ilmselt käib süüdimõistetule üle jõu, jätab kohus osa neist riigi kanda.

Analüüsitud kohtuotsustes mõisteti süüdimõistetutelt välja enamasti sundraha ja määratud kaitsjale makstud tasu. Mõnedel juhtudel lisandus ka ekspertiisitasu või siis kaitsjale

kriminaaltoimikust koopia tegemise kulu. KrMS § 179 kohaselt on sundraha suuruseks esimese astme kuriteos süüdimõistmise korral 2,5 kuupalga alammäär ja teise astme kuriteos süüdimõistmise korral 1,5 kuupalga alammäär.

Sundraha näol on tegemist kohtukuluga, mille eesmärgiks ei ole süüdimõistetute õiguste kitsendamine või süüdimõistetule kuriteo toimepanemise eest riikliku hukkamõistu avaldamine ega üld-ja eripreventiivsete eesmärkide saavutamise, vaid kriminaalmenetlusele tehtavate riiklike kulutuste vähendamine. Kohtukulude näol ei ole tegemist seega karistusega.⁴⁹

Nagu eelnevalt sai välja toodud on kohtul ka õigus jätta osad menetluskulud riigi kanda. Kohus võib ka määrata, et kriminaalmenetluse kulud hüvitatakse ositi.

Vaadates menetluskulude väljamõistmist jäi silma, et enamusel juhul mõisteti menetluskulud süüdimõistetud isikult välja täies mahus, vaid üksikudel juhtudel oli kohus otsustanud jätta sundraha või siis kaitsjatasu riigi kanda. Enamasti kohustati isikut aga tasuma menetluskulud ositi tavaliselt ühe aasta jooksul, mis on igati mõistlik, sest summad on üsna suured.

Menetluskulud jäeti täielikult või osaliselt riigi kanda ainult väga erandlike olukordade puhul, kui isikul olid tervislikud probleemid või ülalpidamisel alaealised lapsed.

Näited kohtulahenditest:

Kohtulahend 1-13-4013: „Kuid arvestades, et tegemist on töövõimetuspensionäriaga (80 %), kellel puudub kindel sissetulek, väljaarvatud pension 243 eurot, süüdistataval tuleb hüvitada ka tsiviilhagi, tuleb KrMS § 180 lg 3 sätetest lähtuvalt osa menetluskuludest (kaitsjatasud ja ekspertiisitasu) jätta riigi kanda, sundraha tasumist aga ajatada 1 aasta peale.“

Kohtulahend 1-13-9373: „Kohus arvestab isiku rasket majanduslikku olukorda s.o. mehe rasket haigust, tütre ja ema ülalpidamist, seetõttu kohus peab vajalikuks vabastada ta sundraha tasumisest.“

Kohtulahend 1-12-12325: „KrMS § 180 lg. 3 alusel, tulenevalt isiku raskest majandusklikust seisundist (töötus, ülalpidamisel kaks alaealist last), jätta sundrahast 400 eurot, kaitsjatasu 230, 40 euro riigi kanda.“

Kohtulahendis 1-11-9803 olid jäetud kõik menetluskulud riigi kanda. Tegemist on kohtuotsuse resolutiivosaga, põhjendusi, miks on jäetud määratud kaitsjale makstud tasu ja

⁴⁹ RKKKo 3-1-1-63-05.

sundraha riigi kanda ei ole kohtuotsuses kirjas. Kui vaadata süüdistatava kohta käivaid andmeid, mis on kohtuotsuses toodud, selgub, et tegemist on kesk-eriharidusega keskealise meesterahvaga, kes töötab juhutöödel. Antud juhul tundub põhjendamatu jätta kõik menetluskulud riigi kanda, kuid kuskilt pole ka võimalik välja lugeda, mis kaalutlustel kohus sellise otsuse tegi.

Enamasti ei takista see, et isikul ei ole töökohta, temalt menetluskulude väljamõistmist. Väga hästi on kohus põhjendanud menetluskulude väljamõistmist järgnevas näites.

Kohtulahend 1-13-4163: „Kohus möönab, et süüdistataval puudub töökoht või muu legaalne sissetulek, mis tagaksid talle igakuised legaalsed elatusvahendid, kuid siinkohal ei saa jätta märkimata, et esmalt on süüdistatava näol tegemist täisealise ja töövõimelise isikuga, kelle puhul eeldab kohus isiku tööle asumist. Teiseks puuduvad kriminaalasjas tõendid selle kohta, et kohtuotsusega väljamõistetud summade tasumine käiks süüdistatavale ilmselt üle jõu. Märkimata ei saa jätta ka seda, et kuriteo toimepanek on olnud isiku enda vaba ja teadlik valik ning eelnevalt kriminaalkorras karistatud isikuna oli ta teadlik ka sellest, et kuritegude toimepanemiste ning kriminaalasja(de) menetlemisega kaasnevad vältimatult tema enda kanda jäävad menetluskulud. Samuti ei tule seaduse kohaselt menetluskulude väljamõistmisel pidada silmas mitte ainult isiku faktilist maksevõimet, vaid selle küsimuse lahendamisel tuleb lähtuda ka süüdimõistetud isiku resotsialiseerumisväljavaadetest. Senine kohtupraktika on olnud kestvalt seda meelt, et vaatluse all oleva menetluskulude kandmisest vabastamise aluse korral tuleb esmajoonel silmas pidada selle meetme võimalikku positiivset eripreventiivset toimet. Isiku poolt toimepandud süütegu võib olla nõ juhuslikku laadi ning kui menetluskulude riigi kanda jätmise annab täiendava positiivse tõuke isiku seaduskuulekusele, on alust selle põhimõtte rakendamiseks. Käesoleval juhul tuleb seda aga eitada. Isik on eelnevalt kriminaalkorras karistatud. Seega leiab kohus, et menetluskulude riigi kanda jätmisel ei oleks käesoleval juhul positiivset toimet isiku resotsialiseerumisväljavaadetele ja seetõttu tuleb need jätta tema kanda.“

Nagu analüüsitud kohtulahendite puhul selgus, siis enamasti mõistab kohus süüdimõistetule menetluskulud välja täies mahus, vaid erandjuhtudel jäetakse menetluskulud osaliselt või täielikult riigi kanda. Samas jäi silma, et praktika erinevates kohtumajades on üsnagi erinev ning palju sõltub konkreetsest juhtumist ning ka kohtunikust. Samas on oluline ka süüdistatava isiku enda aktiivsus, kui isik ei maini kohtus enda rasket majanduslikku olukorda ega taotle osaliselt menetluskulude riigi kanda jätmist ning ositi tasumise võimaldamist, siis

mõistab kohus suure tõenäosusega kõik menetluskulud isikult välja. Siinkohal on oluline roll kaitsjale, kes peaks süüdistatavale vastavalt olukorrale nõu andma.

2.3.4 Menetlusaeg

Lühimenetluse peamiseks eesmärgiks on hoida kokku aega ja raha. Kui võrrelda kohtumenetluseks kuluvat aega üldmenetluses ja lühimenetluses, siis nagu juba eelnevalt välja toodud statistika põhjal selgus, on vahed märkimisväärsed. Lühimenetluse puhul tuleb aja kokkuhoid sellest, et kohus teeb otsuse kriminaaltoimiku materjalide põhjal ning kohtuistungil ei kuulata enam üle tunnistajaid ega kannatanuid. Järgnevas peatükis analüüsitakse Tartu ja Harju Maakohtutes aastatel 2012 ja 2013 jõustunud lühimenetluse otsuste tegemiseks kulunud menetlusaega.

Tartu Maakohtus jõustunud lühimenetluse otsuste keskmine menetlusaeg oli 2012. aastal keskmiselt 131 päeva, 2013. aastal oli keskmine menetlusaeg veelgi suurem, ligikaudu 154 päeva. See näitaja on üsna suur. Juba eelnevalt kohtute statistika aastaraamatust pärinevate andmete põhjal oli 2012. aastal lühimenetlusasjades keskmiseks menetlusajaks 54 päeva. Nagu näha, siis Tartu Maakohtus kulub lühimenetluses kohtuasja lahendamiseks oluliselt kauem aega kui kõigi kohtute lõikes keskmiselt.

Prokuröride seas läbi viidud küsitlusest selgus, et eelnevalt välja toodud olukorra peamiseks põhjuseks võib olla see, et kohtud tavaliselt ei määra lühimenetluses saadetud kriminaalasja arutamiseks kiiremini, kui üldkorras saadetud kriminaalasja, välja arvatud prioriteetsed asjad nagu alaealised või vahistatud. Seega reaalselt kohtuniku töötundide arv on oluliselt väiksem kui päevade arv kaua lühimenetlusasi tegelikult kohtus menetluses on.

Harju Maakohtus 2012. aastal jõustunud lühimenetluse otsustest tutvuti käesoleva töö käigus 171 otsusega ja 2013. aastal jõustunud kohtuotsustest 157 otsusega. Keskmiseks menetlusajaks vaadeldud kohtuotsuste puhul oli 2012. aastal ligikaudu 62 päeva, 2013. aastal oli keskmine menetlusaeg veelgi väiksem, ligikaudu 48 päeva.

Kui võrrelda lühimenetluses kriminaalasja lahendamiseks kuluvat aega Tartu ja Harju Maakohtutes on näha, et Harju Maakohtus kulub lühimenetluses asja lahendamiseks oluliselt vähem aega.

Üldiselt võib öelda, et lühimenetlus aitab kokku hoida aega. Võrreldes üldmenetluseks kuluvat aega lühimenetluseks kuluva ajaga on näha, et lühimenetluses lahendatakse kriminaalasi oluliselt kiiremini. Samas on praktika kohtute lõikes erinev. Harju Maakohtus, kus lühimenetlus on väga populaarne menetlusliik, on lühimenetluseks kuluv aeg oluliselt väiksem kui Tartu Maakohtus.

2.4 Apellatsioonid, menetluse lõpetamised ja prokuratuuri tagastamised

2.4.1 Apellatsiooni esitamise põhjused

KrMS § 318 kohaselt ei saa esitada apellatsiooni süüdistatav lühimenetluses tehtud õigeksmõistva kohtuotsuse peale ning prokuratuur lühimenetluses tehtud süüdimõistva otsuse peale. Apellatsiooniõiguse piirangutest lühimenetluses on täpsemalt juttu eespool.

Järgnevas peatükis analüüsitakse 2012 ja 2013 aastal Tartu ja Harju Maakohtus tehtud lühimenetluse kohtuotsuste peale esitatud apellatsioonid. Täpsemalt vaadatakse, kui palju on nimetatud asjades apellatsioonid esitatud, mis on peamised apellatsioonide esitamise põhjused ning kas ringkonnakohus on esitatud apellatsiooni rahuldanud või mitte.

Tartu Maakohtus jõustus 2012. aastal 53 lühimenetluses tehtud kohtuotsust, neist 10-le esitati apellatsioon. Seega on ligikaudu 19%-le kohtuotsustest esitatud apellatsioon. Kõigil juhtudel on apellatsiooni esitajaks olnud süüdistatav ning ühel juhul on lisaks süüdistatavale esitanud apellatsiooni ka kannatanu.

Kolmel juhul on apellatsioonis palutud kergemat karistust, kõik need palved on ringkonnakohus jätnud rahuldamata. Kahel juhul on süüdistatav esitanud apellatsiooni palvega kvalifitseerida süüdistus ümber. Ka need apellatsioonid on ringkonnakohus jätnud rahuldamata. Samuti kahel korral on esitatud apellatsioon sooviga tühistada kohtuotsus karistusliigi osas ning mõista rahaline karistus või alternatiivselt kergendada karistust. Ühel juhul on ringkonnakohus määrusega jätnud apellatsiooni läbi vaatamata. Teisel juhul on ringkonnakohus osaliselt apellatsiooni rahuldanud ning vähendanud isikule mõistetud karistust ühe kuu võrra. Üks apellatsioon on esitatud palvega asendada mõistetud karistus üldkasuliku tööga. Selle on ringkonnakohus jätnud määrusega läbi vaatamata. Ühe apellatsiooni esitamise põhjuseks on süüdistatav toonud, et kogu otsus on vale ja ennatlik.

Ringkonnakohus rahuldab ühe esitatud apellatsiooni ning tühistas maakohtu otsuse osaliselt materiaalõiguse ebaõige kohaldamise tõttu. Selle esitas süüdistatav, kuna leidis, et tema tegu vastab mitmele eri süüteo koosseisule ning seetõttu tuleb talle mõista üks karistus mitte liitkaristus.

Ühes apellatsioonis taotleb kannatanu maakohtu otsuse tühistamist mittevaralise kahju nõude läbivaatamata jätmise osas. Selle on ringkonnakohus rahuldanud ning toonud järgneva selgituse: „Lühimenetluse kohaldamine, mis seaduse kohaselt ei sõltu kannatanu nõusolekust, ei tohi viia selleni, et kannatanult võetakse võimalus ausale ja õiglasele kohtumenetlusele. Näiteks olukorras, kus lühimenetluses kohtuistungil ilmneb, et tsiviilhageja nõude üle otsustamiseks on vaja koguda täiendavaid tõendeid, peab kohus tegema KrMS § 238 lg 1 p-s 2 nimetatud lahendi, s.o tagastama kriminaaltoimiku prokuratuurile põhjusel, et kriminaaltoimiku materjalid ei ole piisavad kriminaalasja lahendamiseks lühimenetluses (vt RKKKo 3-1-1-105-10). Ka KrMS § 236 lg-st 2 tuleneb üheselt, et tsiviilhagi läbivaatamine lühimenetluses ei saa rippuda sellest, kas kannatanu istungile ilmub või mitte. Seega olukorras, kus maakohus leidis, et ilma kannatanu vahetu kohaolekuta ei saa tsiviilhagi küsimust tervikuna lahendada, tulnuks käituda kahel alternatiivsel viisil – kas kohtuistung edasi lükata (KrMS § 233 lg-st 3 tulenevalt kehtib KrMS § 271 ka lühimenetluses) või siis tagastada kriminaaltoimik prokuratuurile. Tsiviilhagi osaliselt läbi vaatamata jätmise oli ringkonnakohtu kriminaalkolleegiumi hinnangul seetõttu lubamatu.“⁵⁰

Siinkohal pole teada, mis oleks eelneva põhjenduse peale öelnud Riigikohus. KrMS § 271 lg 1 kohaselt, kui kohus leiab, et tsiviilhagi ei ole võimalik ilma kannatanuta läbi vaadata, jäetakse tsiviilhagi kriminaalmenetluses läbi vaatamata, selgitades kannatanule tema õigust esitada hagi uuesti tsiviilkohtumenetluse korras. Seega kriminaalmenetluse seadustik ei anna alust Ringkonnakohtu seisukohale, et kohus kindlasti peab pingutama tsiviilasja läbivaatamise õnnestumiseks ning selleks aega raiskama ja asja arutamise kohtus edasi lükkama.

Aastal 2013 on Tartu Maakohtu 42-st lühimenetluses tehtud otsusest 6-le esitatud apellatsioon. Seega on apellatsioon esitatud ligikaudu 14%-le kohtuotsustest. Seda on natuke vähem kui eelneval aastal. Viiel juhul on esitanud apellatsiooni süüdistatav ning palutud on karistuse vähendamist. Neist kolm on ringkonnakohus jättnud määrusega läbi vaatamata kui ilmselt põhjendamatu ning kaks on jäetud rahuldamata.

Ühel juhul on apellatsiooni esitanud prokurör ning palunud süüdimõistva otsuse tegemist. Ringkonnakohus on jättnud selle rahuldamata ning maakohtu õigeksmõistva kohtuotsuse

⁵⁰ TrtRnKo 1-12-1408.

muutmata. Nimetatud otsuses on prokuratuur esitanud isikule süüdistuse selles, et ta andis oma alaealisele tütrele lusikal 15 tilka suhkruga retseptiravimit Valocordin- Diazepam. Alaealise uriinist tuvastati nordasepaami (diasepaami laguprodukti), mis on psühhotroopne aine. Kirjeldatud käitumine kvalifitseeriti KarS § 187 lg 1 järgi kui täisealise isiku poolt nooremale kui kaheksateistaastasele isikule psühhotroopse aine ebaseaduslik manustamine. Maakohtu otsuses sedastatakse, et süüdistatava käitumises leidis tuvastamist süüteo objektiivne, mitte aga subjektiivne külg. Kuna süüdistatava käitumises puudus tahtlus psühhotroopse aine manustamises ja kuna süütegu KarS § 187 lg 1 järgi on karistatav üksnes tahtliku teona, siis puudub isiku tegevuses kuriteokoosseis. Ringkonnakohus nõustus maakohtu seisukohaga.⁵¹

Harju Maakohtus 2012. aastal jõustunud lühimenetluse otsustest vaadati käesoleva töö raames läbi 171 kohtuotsust, millest 10-le oli esitatud apellatsioon. Seega esitati apellatsioon vaid 6 %-le läbi vaadatud lühimenetluse otsustest. Tartu Maakohtu otsustest esitati apellatsioon tunduvalt suuremale osale. Üheksal juhul kümnest esitas apellatsiooni süüdistatav.

Kõige enam, 4-l juhul, nõuti apellatsiooniga enda õigeksmõistmist. Lisaks sellele esitati kaks apellatsiooni palvega vähendada karistust ning kahel juhul paluti asendada karistus tingimisi vangistusega või siis üldkasuliku tööga. Ühel juhul esitas süüdistatav apellatsiooni, milles palus jätta tsiviilhagi rahuldamata. Enamusel juhtudest jättis ringkonnakohus esitatud apellatsioonid rahuldamata.

Ühel vaadeldud juhtudest esitas apellatsiooni prokurör, kes palus Ringkonnakohtult isiku suhtes süüdimõistva otsuse tegemist. Ringkonnakohus rahuldab prokuröri apellatsiooni. Tegemist on süüdistusega KarS § 424 järgi. Maakohtu hinnangul ei olnud nimetatud kriminaalasjas esitatud ühtegi tõendit selle kohta, et isik oleks süüdistuses märgitud kellaajal ja kohas juhtinud mootorsõidukit sellises alkoholihoobes. Ringkonnakohus tühistab maakohtu otsuse menetlusõiguse normide rikkumise ja materiaalõiguse väära kohaldamise tõttu, mis tingisid ebaõige kohtulahendi tegemise. Ringkonnakohtu hinnangul on asjas kogutud tõenditega leidnud tõendamist isiku poolt KarS § 424 järgi kvalifitseeritava süüteo toimepanemine.⁵²

Ringkonnakohus rahuldab ühe apellatsiooni ning tühistas maakohtu otsuse isikule liitkaristuse mõistmise osas ja vähendas karistust. Maakohus oli kohaldanud ebaõigesti materiaalõigust,

⁵¹ TrtRnKo 1-12-11880.

⁵² TlnRnKo 1-11-5053.

millega raskendas süüdistatava olukorda. Kuna eelmise kohtuotsuse täitmine oli isiku suhtes aegunud, siis kohaldas maakohus tema suhtes põhjendamatult KarS § 65 sätteid ja suurendas mõistetud karistust eelmise kohtuotsuse järgi mõistetud karistuse ärakandmata osa võrra. Ka Riigikohtu kriminaalkolleegium on 7. juuni 2010. a otsuses nr 3-1-1-118-09 märkinud, et kui ei eelmise kohtuotsuse täitmisele pööramise tähtaeg on möödunud, siis on KarS § 65 lg 2 alusel liitkaristuse kohaldamine välistatud.⁵³

Samas kohtuotsuses tõstati ka probleem lühimenetluses täiendavate tõendite esitamise küsimuses. Süüdistatav kandis karistust Hollandi Kuningriigis, kust ta ajutiselt loovutati. Prokurör väitis, et ta ei saanud maakohtus ega saa ringkonnakohtus süüdistatava ajutise loovutamise kohta täiendavaid dokumente esitada, kuna kriminaalasja arutati lühimenetluses. Ringkonnakohus leiab aga, et prokurör oleks saanud ja pidanud nimetatud dokumendid kohtule esitama tuues järgneva põhjenduse: „Lühimenetluses peaks apellatsioonikohtus olema välistatud selliste täiendavate tõendite esitamine, mis ei puuduta menetlusnormide rikkumist maakohtu poolt. Samas on Riigikohtu kriminaalkolleegium 1. märtsi 2010. a otsuses nr 3-1-1-2-10 leidnud, et igasugused määrused vms dokumendid, mis on mõeldud menetluslike asjaolude tuvastamiseks, on käsitatavad tõenditena KrMS § 63 lg 2 mõttes. Kohtumenetluse pooled on kohustatud need dokumendid kohtule esitama ja kohus on kohustatud need dokumendid seisukoha võtmiseks vastu võtma. Eeltoodust tuleneb, et kuna dokumendid isiku Eesti Vabariigile ajutise loovutamise kohta on vajalikud menetluslike asjaolude selgitamiseks, siis oleks pidanud prokurör need maakohtule või ringkonnakohtule esitama.“⁵⁴

Harju Maakohtus 2013. aastal jõustunud lühimenetluse otsustest tutvuti käesoleva töö raames 157 kohtulahendiga. Neist vaid 7-le oli esitatud apellatsioon. Seega vaid ligikaudu 4 %-le läbi töötatud lühimenetluse otsustest esitati apellatsioon. Seda on veel vähem kui 2012. aastal.

Viiel juhul palus süüdistatav apellatsioonis kergemat karistust. Neist vaid üks rahuldati osaliselt ja ülejäänud jäeti Ringkonnakohtu poolt rahuldamata. Ühel juhul palus süüdistatav enda õigeksmõistmist, kuid ringkonnakohus jättis selle apellatsiooni rahuldamata ning maakohtu otsuse muutmata.

Ringkonnakohus rahuldab apellatsiooni, milles süüdistatav taotles karistuse vähendamist vahi all viibitud aja võrra. Maakohus oli ebaõigesti kohaldanud materiaalõigust, kui jättis süüdistatavale mõistetud liitkaristusest maha arvamata kaks päeva, mis süüdistatav veetis vahi all.

⁵³ TlnRnKo 1-09-513.

⁵⁴ TlnRnKo 1-09-513.

Ühes apellatsioonis palus süüdistatav rahuldada tsiviilhagi väiksemas osas. Ringkonnakohus jättis selle aga rahuldamata põhjendades otsust järgnevalt: kuna kriminaalasi lahendati lühimenetluses, siis tähendab see seda, et süüdistatav nõustus sellega, et kohus teeb otsuse kriminaaltoimiku materjalide põhjal. Süüdistatav teadis kannatanu poolt esitatud nõude suurust, aga ei esitanud ühtegi tõendit, millest nähtuks, et kannatanu poolt nõutud summad ületavad süüdimõistetud poolt varastatud vara keskmise turuhinna kohtuotsuse tegemise ajal. Tõendite juurde kogumise eesmärgil ei loobunud süüdistatav ka kohtuistungil lühimenetlusest. Seega on kohus põhjendatult rahuldanud tsiviilhagi täies ulatuses.⁵⁵

Kokkuvõtvalt võib öelda, et Tartu Maakohtus vaadeldud ajaperioodil tehtud lühimenetluse otsustele esitati apellatsiooni tunduvalt tihedamini kui Harju Maakohtus jõustunud lühimenetluse otsustele, millega analüüsi käigus tutvuti. Apellatsiooni esitajaks enamusel juhtudel on süüdistatav või siis tema kaitsja. Töö käigus ei ole eristatud, kas apellatsiooni esitas kindlal juhul kaitsja või tema süüdistatav.

Peamiselt paluti apellatsioonis kergemat karistust või siis vangistuse asendamist tingimisi vangistusega ja ka karistuse asendamist üldkasuliku töö tundidega. Paljudel juhtudel nõudis süüdistatav ka enda õigeks mõistmist. Vähem oli apellatsiooni esitamise põhjuseks nõue kvalifitseerida karistus ümber või jätta tsiviilhagi osaliselt või täielikult rahuldamata.

Läbi vaadatud 33-st apellatsioonist on ringkonnakohus rahuldanud kas täielikult või osaliselt 8. Enamuse apellatsioonide rahuldamise põhjuseks oli asjaolu, et maakohus oli kohaldanud ebaõigesti materiaalõigust. Selgus, et ringkonnakohtud on karistust vähendanud ainult oluliste eksimuste korral, vastasel juhul pole karistust vähendada hakatud.

Praegu on olukord, kus üsna palju esitatakse lühimenetluses tehtud kohtuotsusele apellatsioone. Peamiseks põhjuseks on soov saada kergem karistus, asendada vangistus tingimisi vangistusega või asendada karistus üldkasuliku töö tundidega. Enamuse läbi vaadatud apellatsioonides jättis ringkonnakohus rahuldamata, vaid paaril korral vähendati mõistetud karistust vähesel määral.

Eelnevast tulenevalt leiab töö autor, et lühimenetluses tuleks lubada kohtumenetluse pooltel vaidlustada kohtuotsust vaid menetlusnormide olulise rikkumise puhul. See aitaks oluliselt kokku hoida aega ja raha. Praegu on raisatud palju ressursse, et läbi vaadata perspektiivituid apellatsioone. Paljud vaadeldud kaebused polnud põhjendatud, eesmärgiks oli enamasti lihtsalt soov saada kergem karistus.

⁵⁵ TlnRnKo 1-12-7573

2.4.2 Lühimenetlusasja prokuratuuri tagastamised ja menetluse lõpetamised

Alljärgnevad andmed on välja toodud Justiitsministeeriumi kriminaalpoliitika osakonnast saadud teabe alusel.

Lühimenetlusasja võib prokuratuuri tagastada kohtu alla andmise staadiumis KrMS § 235¹ lg 1 p-de 2 ja 3 järgi, kui puuduvad lühimenetluse kohaldamise alused või kui kohus ei nõustu kriminaalasja lahendamise lühimenetluses. KrMS § 238 kohaselt teeb kohus prokuratuurile kriminaaltoimiku tagastamise määruse, kui puuduvad lühimenetluse kohaldamise alused või kui kriminaaltoimiku materjalid ei ole piisavad kriminaalasja lahendamiseks üldmenetluses.

Harju Maakohtus saadeti 2012. aastal 310 lühimenetlusasja tagasi prokuratuuri, 2013. aastal tagastati aga 372 lühimenetluses kohtusse saadetud kriminaalasja prokuratuuri. Tartu Maakohtus tagastati 2012. aastal 97 ja 2013. aastal 81 lühimenetlusasja prokuratuuri.

Lisaks prokuratuuri tagastamisele võib kohus kriminaalasja määrusega lõpetada. Harju Maakohtus lõpetati 2012. aastal 72 lühimenetlusasja määrusega, 2013. aastal oli menetluse lõpetamisi aga palju vähem, ainult 30. Tartu Maakohtus lõpetati lühimenetluses kohtusse saadetud kriminaalasja menetlus 2012. aastal 16 korral ja 2013. aastal 11 korral.

Peamiseks kriminaalasja lõpetamise alusteks vaadeldud ajaperioodil Harju ja Tartu Maakohtutes oli KrMS § 202 lg 1. See on menetluse lõpetamine, kui kriminaalmenetluse ese on teise astme kuritegu ja selles kahtlustatava või süüdistatava isiku süü ei ole suur ning ta on heastanud või asunud heastama kuriteoga tekitatud kahju ja tasunud kriminaalmenetluse kulud või võtnud endale kohustuse tasuda kulud ning kui kriminaalmenetluse jätkamiseks puudub avalik menetlushuvi.

Kohus on lõpetanud kriminaalmenetlust ka KrMS § 274 lg 1 alusel. Nimetatud sätte kohaselt, kui kriminaalasja kohtulikult arutades tuvastatakse kriminaalmenetlust välistav asjaolu, kriminaalmenetlus tuleb lõpetada seoses mõistliku aja möödumisega või kui süüdistatava tegevus vastab väärteo tunnustele, lõpetab kohus kriminaalmenetluse määrusega.

Vähem on vaadeldud ajaperioodil Tartu ja Harju Maakohtutes lõpetatud lühimenetluses kohtusse saadetud kriminaalasju KrMS § 199 alusel, kuna on esinenud mõni kriminaalmenetlust välistav asjaolu. Kriminaalmenetlust on ka lõpetatud KrMS § 203 alusel karistuse ebaotstarbekuse tõttu.

Välja toodud andmete alusel võib järeldada, et üsna palju lühimenetlusasju on vaadeldud ajaperioodil Tartu ja Harju Maakohtutes prokuratuuri tagastatud. Täpsemaid tagastamise põhjuseid siinkohal välja toodud pole, kuna vastavad kohtumäärused ei leidu Riigi Teataja kohtulahendite registris.

Justiitsministeeriumist saadud andmete alusel lõpetati lühimenetluses kohtusse saadetud kriminaalasjas menetlus vaadeldud ajaperioodil Tartu ja Harju Maakohtutes kõige sagedamini KrMS § 202 alusel. Lisaks esines ka kriminaalmenetluse lõpetamist KrMS §-de 274 lg 1 ja 203 alusel.

3. Praktikute seisukohad

Käesoleva magistritöö raames viidi läbi ka küsitlus prokuröride seas, et selgitada välja praktikute seisukohti lühimenetluse teemal. Eesmärk oli küsitleda nii Põhja kui ka Lõuna piirkonna prokuröre, et selgitada lühimenetluse kasutamise erinevusi nende piirkondade vahel ja võrrelda nende seisukohti. Kahjuks vastasid küsitlusele vaid Lõuna piirkonna prokurörid. Küsitlusele vastas kolm prokuröri. Järgnevas peatükis tuuakse välja olulisemad mõtted ja arvamused.

Kõik vastanud olid üksmeelel selles osas, et sellist menetlusliiki nagu lühimenetlus on Eesti kriminaalmenetlusele vaja. Üheks põhjuseks toodi välja kannatanute huvid. Eriti vajalik on lühimenetlus just seksuaalse enesemääramise vastaste kuritegude ohvritele. Kuna viimastel aastatel on üldmenetlus muutunud üha keerulisemaks ja aeganõudvamaks, siis on lühimenetlus oluline, kuna kiirendab kohtumenetlust. Lühimenetluse eelis üldmenetluse ees tuleb eriti välja mahukates asjades, kus on palju tunnistajaid. Sellistes asjades on ka menetluskulude kokkuhoid märgatav.

Lõuna piirkonnas on populaarne kokkuleppemenetlus, ka kohtunikud eelistavad pigem kokkuleppemenetlust. Erinevus on tingitud välja kujunenud praktikast, otsesid põhjusi välja tuua ei osatud. Kokkuleppemenetluses saab Lõunas ka kiiremini kohtulahendi. Tihti toimuvad kokkuleppemenetluse läbirääkimised ja kohtuistung samal päeval ning kohus ei pea kohtusse menetlusosalisi ise kutsuma. Eriti populaarne on Lõuna piirkonnas kiirmenetlus kokkuleppemenetluse sätete erisusi arvestades.

Seega üheks põhjuseks, miks on välja kujunenud erinev menetlusliigi kasutamise praktika Lõuna ja Põhja piirkonna vahel, võib olla ka see, et Tartus on prokuratuur ja kohus ühes majas ning see teeb kokkuleppemenetluse mugavaks.

Lühimenetluse kohaldamisel praktikas esile kerkinud probleemidest nimetati ära see, et algul tekkisid poolte vahel erimeelsused selle üle, kas on vajalik kõik kriminaaltoimiku materjalid kohtuistungil ette lugeda või mitte. Probleemid on kerkinud ka seoses sellega, et juhul, kui süüdimõistev kohtuotsus on tehtud kriminaalmenetlusnormide rikkumisega, siis puudub võimalus selle vaidlustamiseks. Samuti on tekkinud probleeme tõendite lisamise võimaluse puudumisega kohtulikus arutamises.

Kui on põhimõtteline vaidlus süü küsimuses, siis süüdistatav ja tema kaitsja ei pruugigi nõustuda lühimenetlusega, vaid taotlevad asja arutamist üldmenetluses ja tunnistajate ülekuulamist kohtuistungil.

Võrreldes kokkuleppemenetlusega on lühimenetluse plussiks näiteks asjaolu, et kui kannatanu ei nõustu kokkuleppemenetlusega, saab lühimenetlust ikka kohaldada, sest lühimenetluseks ei ole vaja kannatanu nõusolekut. Miinuseks on aga näiteks asjaolu, et kokkuleppemenetlus on kiirem kui lühimenetlus.

Prokurörid ei ole andnud nõusolekut lühimenetluse kohaldamiseks sellisel juhul kui süüdistatav on otsustanud asuda aja viitmise ja kohtu lollitamise teele. Näiteks on olnud olukordi, kus isik viibib vangistuses ja loodab, et venitab menetlust kuni vangist välja pääseb ja siis paneb plehku. Lõuna piirkonna prokurörid on võtnud seisukoha, mida on arutatud ka vastavas ümarlauas, et narkootiliste ainete käitlemise ja tapmiste süüdistuste puhul nad lühimenetlusega ei nõustu. Raskete kuritegude puhul ei ole põhjendatud karistuse vähendamine 1/3 võrra. Samuti on prokurörid keeldunud lühimenetlusest kriminaalasjades, kus on põhimõtteline vaidlus karistuses, kuna lühimenetluses tehtud kohtuotsust ei saa prokurör vaidlustada.

Oma eesmärgi muuta kriminaalmenetlust ökonoomsemaks antud menetlusliik küll täidab, kuid tihtipeale ei kiirenda kohtuotsuse lõpplahendit, kuna kohtud tavaliselt ei määra lühimenetluses saadetud kriminaalasja arutamiseks kiiremini, kui üldkorras saadetud kriminaalasja, välja arvatud loomulikud prioriteetsed asjad nagu alaealised või vahistatud. Samuti arvestades kohtuotsuse edasikaebamise võimalust, kasutatakse seda süüdistatavate poolt päris tihti ja seega ei muuda see menetlust kiiremaks.

Kõigil küsitlusele vastanud prokuröridel on ette tulnud olukordi, kus nad on pidanud kahetsema, et on olnud nõus asja lahendamiseks lühimenetluses. Näiteks on olnud juhus, kus kohus liitis karistusi valesti ja mõistis katseajal uue tahtliku kuriteo toime pannud süüdistatavale uuesti tingimisi vangistuse.

Peamiseks põhjuseks, miks kohus on lühimenetluse asja tagastanud prokuratuuri on see, kui kohus on pidanud vajalikuks vahetult kohtus tunnistajaid ja kannatanut küsitleda, kuna süüdistatav eitab süüd ja on vastuolud tõendites. Lühimenetluses kohtusse saadetud kriminaalasju on tagastatud prokuratuuri ka juhtudel, kui on vaja koguda täiendavaid tõendeid.

Lühimenetluse miinustena toodi välja see, et prokuratuur ei saa süüdimõistva kohtuotsuse peale esitada apellatsiooni. Süüdistatava jaoks on lühimenetlus kasulik, kuna tema karistust vähendatakse, eriti kasulik on see süüdistatavale, kes juba teab, et teda ootab reaalne vangistus.

Ühe prokuröri arvates ei ole õiglane see, et lühimenetluses võetakse karistusest üks kolmandik maha. Teise vastanu arvates tuleks lubada vaidlustada kohtuotsust vaid menetlusnormide olulise rikkumise puhul ning lubada kohtulikult arutamisel vajadusel esitada täiendavad tõendid, millised on kogutud pärast süüdistusakti kohtusse saatmist. Samuti peaks prokurör saama õiguse vaidlustada kohtulahendit lühimenetluse tagastamise kohta prokuratuurile.

Nagu selgus on kõik prokurörid ühel meelel selle osas, et sellist menetlusliiki nagu lühimenetlus on vaja, kuna nii saab lahendada kriminaalasja kiiremini ja ökonoomsemalt. Eriti kasulik on lühimenetlus alaealiste kannatanutega seksuaalkuritegude puhul, samuti mahukates asjades, kus on palju tunnistajaid. Prokurörid on võtnud seisukoha, et narkootiliste ainete käitlemises ja tapmistes süüdistuste puhul nad lühimenetlusega ei nõustu. Raskete kuritegude puhul ei ole põhjendatud karistuse vähendamine 1/3 võrra. Samas on lühimenetluse kohaldamisel kerkinud esile ka mitmeid probleeme ning prokuröride arvates peaks lühimenetluse sätted üle vaatama ning neis mõningaid muudatusi tegema.

4. Uurimistulemused ja ettepanekud

Käesoleva magistritöö raames analüüsiti Tartu ja Harju Maakohtutes jõustunud lühimenetluse otsuseid. Järgnevas peatükis tuuakse välja peamised järeldused, milleni analüüsitud kohtuotsuste põhjal jõuti ning lühimenetlust puudutavad ettepanekud.

Kohtupraktika analüüsi käigus selgus esmalt, et Harju Maakohtus on lühimenetlus väga populaarne menetlusliik. Samas Tartu Maakohtus kasutatakse lühimenetlust üsna vähe ning seal on populaarsem hoopis kokkuleppemenetlus. Harju Maakohtus kasutatakse palju kiirmenetlust lühimenetluse sätete erisusi arvestades, samas kui Tartu Maakohtus on populaarsem kiirmenetlus kokkuleppemenetluse sätete erisusi arvestades.

Esmalt vaadeldi seda, mis kuritegude puhul lühimenetlust kõige enam kasutatakse. Nii Harju kui ka Tartu Maakohtutes oli kõige enam lahendatud lühimenetluses süüdistusi KarS § 424, § 199 ja § 121 järgi. Seega selles osas suuri erinevusi ei esinenud. Süüdimõistetult menetluskulude väljamõistmise osas jäi silma see, et enamasti mõistab kohus menetluskulud isikult välja täies ulatuses. Samas on praktika selles osas, kas ja kui palju jäetakse menetluskuludest riigi kanda, maakohtute vahel üsnagi erinev, palju sõltub aga konkreetsest juhtumist.

Mis puutub menetluskuludesse, siis praktikas on suur tähtsus ka sellel, kas süüdistatav ise taotle kohtuistungil menetluskulude vähendamist ja/või menetluskulude ositi tasumist. Kui isik või tema kaitsja ei taotle istungil menetluskulude vähendamist või ositi tasumise võimaldamist, siis enamasti kohus mõistab kõik menetluskulud välja ega ajata nende tasumist. Siinkohal on väga oluline roll kaitsjal, kes peaks selgitama süüdistatavale, kellel on raske majanduslik olukord, võimalust paluda kohtult menetluskulude vähendamist või ajatamist.

Järgnevalt analüüsiti töö käigus lühimenetluses mõistetud karistusi ja püüti leida vastust küsimusele, kas lühimenetlus on soodne süüdistatava jaoks. Karistuse mõistmine sõltub väga paljudest erinevatest teguritest. Väga raske on hinnata karistuspraktikat kuna iga juhtum on erinev. Kuna enamus läbitöötatud otsustest sisaldasid vaid resolütiivosa, ei olnud võimalik jälgida karistuse kujunemist täpsemalt. Mõningaid üldistusi saab siiski kohtuotsuste pinnalt teha.

Läbitöötatud otsuste pinnalt selgus, et see, kas lühimenetlus on soodne süüdistatava jaoks või mitte, sõltub paljuski ka kuriteo kvalifikatsioonist, milles süüdistatavana isiku kohtu alla on

antud. Töö käigus võrreldi KarS § 424 ja § 121 järgi kvalifitseeritavate kuritegude toimepanemise eest mõistetud karistusi.

Analüüsitud kohtulahendite põhjal selgus, et vaadeldud ajaperioodil jõustunud lühimenetluse otsustega on isikutele KarS § 424 järgi kvalifitseeritava kuriteo eest mõistetud keskmiselt suurem karistus nii Tartu kui ka Harju Maakohtus. Seda nii vangistuse kui ka rahalise karistuse puhul. Ainult tingimisi mõistetud vangistuse pikkus on Harju Maakohtus keskmisest väiksem. Seega võib öelda, et lühimenetlus ei ole kirjeldatud juhul soodne süüdistatava jaoks.

Kuna purjus peaga auto juhtimine on väga „populaarne“ kuritegu ning sellele soovitakse panna piiri, siis ilmselt on ka karistused muutunud järjest karmimaks. Käesolevas töös lähtuti 2012. aasta karistuspraktika alusel välja toodud keskmisest karistusest, mida võrreldi aastatel 2012 ja 2013 Tartu ja Harju Maakohtutes lühimenetluses mõistetud karistustega.

Võrreldes Tartu ja Harju Maakohtu karistuspraktikat KarS § 424 osas, selgus, et Harju Maakohtu karistuspraktika on vaadeldud ajaperioodil leebem. Seda kinnitab asjaolu, et karistatud ja karistamata isikute osakaal oli mõlema maakohtu lõikes väga sarnane.

KarS § 121 järgi kvalifitseeritava kuriteo eest mõisteti lühimenetluses keskmisest väiksem karistus. Ainult Tartu Maakohtus vaadeldud ajaperioodil lühimenetluses KarS § 121 järgi kvalifitseeritava kuriteo eest mõistetud tingimisi vangistus oli suurem kui keskmine vangistus. Võib öelda, et kui isik on süüdistatav KarS § 121 järgi kvalifitseeritavas kuriteos, siis on mõttekas valida menetlusliigiks lühimenetlus, kuna pärast karistuse ühe kolmandiku jagu vähendamist jääb lõplikuks karistuseks keskmisest väiksem karistus.

KarS § 121 osas oli karistuspraktika vaadeldud maakohtute lõikes reaalse vangistuse osas üsna samal tasemel. Tingimisi mõistetud karistus oli aga Tartu Maakohtus palju suurem kui Harju Maakohtus. Üldiselt mõisteti reaalset vangistust kehalise väärkohtlemise eest Tartu Maakohtus oluliselt rohkem kui Harju Maakohtus. Seega võib öelda, et ka KarS § 121 osas on Harju Maakohtu karistuspraktika leebem.

Mõlema vaadeldud kuriteo osas oli karistuspraktika Harju Maakohtus leebem kui Tartu Maakohtus. Ühte Tartu ja ühte Harju Maakohtu otsust, kus isikut süüdistati KarS § 424 järgi, vaadeldi ka lähemalt. Mõlema juhtumi puhul oli isik varem karistatud 2-1 korral. Mõistetud karistused erinesid aga väga oluliselt. Tartu Maakohtus oli isikule mõistetud karistuseks 1 aasta ja 8 kuud vangistust, Harju Maakohtus aga 6 kuud vangistust. Sellest võib järeldada, et karistuspraktika on kohati vägagi erinev.

Nagu selgus oleneb see, kas lühimenetlus on soodne süüdistatava jaoks ka kuriteo kvalifikatsioonist. Eelnevalt selgus, et KarS § 424 järgi kvalifitseeritava kuriteo eest mõistetud karistused on vaadeldud ajaperioodil keskmisest suuremad. KarS § 121 järgi kvalifitseeritava kuriteo eest mõistetud karistused on aja üldjuhul keskmisest väiksemad.

Menetluseks kuluva aja osas selgus, et Tartu Maakohtus kulub lühimenetluses kriminaalasja lahendamiseks oluliselt kauem aega kui Harju Maakohtus. Selle üheks põhjuseks võib olla asjaolu, mis selgus prokuröride seas läbi viidud küsitluse tulemusena. Nimelt ei võeta Tartu Maakohtus lühimenetluse asju kiiremini ette kui üldmenetluse asju. Seega palju aega ootavad asjad lihtsalt järjekorras. Tundub, et Harju Maakohtus on praktika teistsugune. Kohtuotsuseid läbi vaadates oli näha, et väga paljud juhtumid said lahendatud juba kuu paari jooksul.

Võrreldes lühimenetluseks kuluvat aega üldmenetluseks kuluva ajaga on selge see, et lühimenetlus aitab oluliselt kokku hoida aega ja raha. Seega võib öelda, et lühimenetlus aitab tagada menetlusökonoomia põhimõtet. Eriti suur kokkuhoid on märgatav mahukate kriminaalaskjate puhul, kus on palju tunnistajaid.

Töö käigus vaadeldi ka lühimenetluses tehtud kohtuotsustele apellatsiooni esitamise põhjuseid ja seda, kas ja kui tihti on ringkonnakohtus apellatsiooni rahuldanud. Selgus, et Tartu Maakohtus tehtud lühimenetluse otsustele esitati apellatsiooni tihedamini kui Harju Maakohtus jõustunud lühimenetluse otsustele, millega analüüsi käigus tutvuti. See võib olla põhjendatav sellega, et Tartu Maakohtus oli reaalse vabadusekaotuse osakaal karistuste seas märksa kõrgem. Enamusel juhtudel oli apellatsiooni esitajaks süüdistatav, üsna harva kannatanu või prokuratuur.

Apellatsiooni esitamise põhjusteks olid palve vähendada karistust, õigeksmõistva otsuse tegemise nõue või siis palve asendada karistus üldkasuliku tööga. Vähem oli apellatsiooni esitatud karistuse ümberkvalifitseerimise nõudes või palvega jätta tsiviilhagi osaliselt või täielikult rahuldamata.

Enamusel läbi vaadatud juhtudest jäeti Ringkonnakohtus maakohtu otsuse muutmata ja apellatsiooni rahuldamata. Vaid mõningatel juhtudel vähendasid ringkonnakohtud oma otsusega maakohtu poolt mõistetud karistust põhjusel, et maakohus on ebaõigesti kohaldanud materiaaloigust.

Töö autori arvates tuleks lühimenetluses lubada vaidlustada kohtuotsust vaid menetlusnormide olulise rikkumise puhul. Praegu on olukord, kus üsna palju esitatakse lühimenetluses tehtud kohtuotsusele apellatsioone. Peamiseks põhjuseks on soov saada

kergem karistus, asendada vangistus tingimisi vangistusega või asendada karistus üldkasuliku töö tundidega. Enamuse läbi vaadatud apellatsioonidest on ringkonnakohtud jätnud rahuldamata, vaid paaril korral vähendati mõistetud karistust vähesel määral.

Kui lühimenetluses oleks apellatsiooni esitamise õigus vaid menetlusnormide olulise rikkumise korral, aitaks see oluliselt säästa aega ja raha ning oleks seega menetlusökoonomia põhimõttest lähtuvalt vägagi kasulik. Ringkonnakohtu praktikat vaadates nagunii enamusel juhtudel süüdistatava palveid vähendada karistust pole rahuldatud. Seega on praktikas juba praegu nii, et ringkonnakohtud on maakohtu poolt mõistetud karistust vähendanud ainult oluliste möödapanekute korral. Kui ringkonnakohtud ei peaks enam nii suurel hulgal perspektiivituid apellatsioone läbi vaatama, oleks kokkuhoid märgatav.

Prokuratuuri tagastati Harju Maakohtus 2012. aastal 310 ja 2013. aastal 372 lühimenetlusasja Tartu Maakohtu oli tagastatud asju 2012. aastal 97 ja 2013. aastal 81. Täpsemaid tagastamise põhjuseid analüüsitud ei ole, kuna vastavad kohtumäärused ei leidu Riigi Teataja kohtulahendite registris. Prokurörid tõid peamiste lühimenetluse prokuratuuri tagastamise põhjustena välja olukorra, kus kohus on pidanud vajalikuks vahetult kohtus tunnistajaid ja kannatanuid küsitleda, kuna süüdistatav eitab süüd ja on vastuolu tõendites ning olukorra, kui on vaja koguda täiendavaid tõendeid.

Justiitsministeeriumist saadud andmete alusel lõpetati lühimenetluses kohtusse saadetud kriminaalasjas menetlus vaadeldud ajaperioodil Tartu ja Harju Maakohtutes kõige sagedamini KrMS § 202 alusel. Lisaks esines ka kriminaalmenetluse lõpetamist KrMS §-de 274 lg 1 ja 203 alusel.

Prokuröride seas läbi viidud küsitluse tulemusena selgus, et kõik vastanud pooldavad lühimenetluse kasutamise võimalust Eesti kriminaalmenetluses. Välja toodi erinevaid põhjendusi, peamiselt kannatanute huvid ja menetluse kiirus. Prokurörid leiavad, et lühimenetlus täidab oma eesmärgi muuta kriminaalmenetlus ökonoomsemaks.

Ka töö autor on seisukohal, et lühimenetlus on vajalik menetlusliik, seda eelkõige just menetlusökoonomia põhimõttest lähtuvalt. Ka süüdistatava jaoks on kasulik, kui tal on võimalik valida üldmenetluse asemel lühimenetlus. Jah ta peab küll mõningate oma õigustest loobuma, kuid see on tema vaba valik ning ta võib ka öelda, et ei soovi lühimenetlust. Olenevalt konkreetsest juhtumist on lühimenetlus süüdistatava jaoks ka soodsam kui teised menetlusliigid.

Süüdistatavad võivad lühimenetluse kasuks otsustada ka erinevatel psühholoogilistel põhjustel. Üheks lühimenetluse kasuks otsustamise põhjuseks võib olla näiteks see, kui süüdistatav ise ei soovi kurnavat ja pikka üldmenetlust läbi teha. Või kui isik on eksinud, kahetseb seda ning soovib kiiresti karistuse kätte saada, et juhtunut unustada.

Prokurörid on võtnud seisukoha, et narkootiliste ainete käitlemises ja tapmistes süüdistuste puhul nad lühimenetlusega ei nõustu. Raskete kuritegude puhul ei ole põhjendatud karistuse vähendamine 1/3 võrra. Töö autor leiab, et see seisukoht on igati mõistetav, nimetatud juhtumite puhul on tegemist väga raskete kuritegudega, mida peaks ka põhjalikult uurima, et mõistetakse õiglane karistus.

Praegu kehtiva kriminaalmenetluse seadustiku kohaselt ei saa prokuratuur esitada lühimenetluses prokuratuurile kriminaaltoimiku tagastamise määruse peale määruskaebust. Töö autor leiab, et see piirang on põhjendatud. Nimetatud määruskaebuse esitamise õigus muudaks menetlust kallimaks ning ei toetaks menetlusökoonomia põhimõtet. Kui kohus on mingil põhjusel leidnud, et asja ei saa lühimenetluses lahendada, siis ilmselt on see kaalutletud otsus. Kõhkluste korral on kõigi poolte huvides see, et asja uuritaks põhjalikumalt.

Prokurörid tõid välja, et mõningaid dokumente peaks saama ka lühimenetluses kohtus esitada, näiteks maksekorraldus kahjude hüvitamise kohta. Riigikohtu kriminaalkolleeegium on otsuses nr 3-1-1-2-10 leidnud, et igasugused määrused vms dokumendid, mis on mõeldud menetluslike asjaolude tuvastamiseks, on käsitatavad tõenditena KrMS § 63 lg 2 mõttes. Kohtumenetluse pooled on kohustatud need dokumendid kohtule esitama ja kohus on kohustatud need dokumendid seisukoha võtmiseks vastu võtma. Seega menetluslikke asjaolusid käsitlevaid dokumente peaks saama ka lühimenetluses kohtule esitada.

Prokuröride arvates peaks saama nad esitada apellatsiooni lühimenetluse tehtud süüdimõistva kohtuotsuse peale. Töö autor seda seisukohta ei jaga ning leiab, et apellatsiooniõiguse piirangud on menetlusökoonomia põhimõttest lähtuvalt vajalikud. Prokuröridel on alati võimalik keelduda lühimenetluse kohaldamisest, kui neil on kahtlus, et kriminaaltoimikus olevate materjalide pinnalt ei suuda nad oma eesmärgi saavutada.

Üks prokurör tõi välja ka, et tema arvates ei ole karistuse vähendamise ühe kolmandiku jagu õiglane ning seda võiks muuta. Selle seisukohaga töö autor ei saa jällegi nõustuda. Lühimenetluse puhul süüdistatav siiski loobub kohtuasja arutamisest täiemahuliselt ning loobub seega ka mõningatest oma õigustest. Seetõttu on õigustatud vastutasuks karistuse vähendamine. Ja kui vaadata käesoleva töö käigus saadud analüüsi tulemusi, siis selgus, et

lühimenetlus ei olegi tihti süüdistatava jaoks väga palju soodsam kui üldmenetlus. Tihti on lühimenetluses mõistetud karistused keskmisest suuremad ning alles pärast ühe kolmandiku jagu vähendamist on karistus keskmisest väiksem.

Analüüsi käigus selgus, et lühimenetluse karistuspraktika on kohati küllaltki erinev. Teooria järgi on ühe kolmandiku jagu karistuse vähendamine soodustus süüdistatava jaoks selle eest, et ta loobus asja arutamisest täismahuliselt, hoides nii kokku aega ja raha. Läbi vaadatud lahendite pinnalt aga selgub, et nii mõnigi kord mõistetakse lühimenetluses keskmisest suurem karistus. Jääb mulje, et selle võrra mõistetakse isikule ka suurem karistus, et hiljem seda ühe kolmandiku jagu vähendatakse. Et karistuspraktikat ühtlustada on vaja täpsemat seadusandlust, et võimalikult vähe jääks erinevate tõlgenduste võimalusi. Oluline on, et samas olukorras isikuid koheldaks ka samamoodi.

Kokkuvõte

Kohtusüsteemi ülekoormatuse tõttu on vajalik kriminaalmenetlust lihtsustada. Eestis sätestati lihtmenetluste kasutamine sellisel kujul nagu see praegu on, 2004. aastal jõustunud Kriminaalmenetluse seadustikuga. Praeguseks on seega lihtmenetluse kasutamise võimalus Eesti kriminaalmenetluses olnud juba 10 aastat. Selle aja jooksul on lihtmenetlusi puudutavaid sätteid ka muudetud ja täiendatud.

Käesolevas töös uuriti lühimenetlusega seonduvat. Töö eesmärgiks oli välja selgitada, kas lühimenetlus on Eesti kriminaalmenetluses vajalik menetlusliik ning kas ta täidab oma eesmärgi. Muuhulgas analüüsiti lühimenetlusega seonduvat kohtupraktikat ning tehti selle põhjal järeldusi.

Töös leidis kinnitust hüpotees, et lühimenetlus on vajalik ning efektiivne menetlusökonoomia tagamise vahend. Lühimenetlus aitab oluliselt hoida kokku aega ja raha. Magistritöö käigus püüti välja selgitada, kas lühimenetlus on soodne süüdistatava jaoks. Muuhulgas uuriti, milliste kuriteo koosseisude puhul lühimenetlust kohaldatakse. Kui pikk on menetlusaeg lühimenetluses, kui palju ja mis põhjustel on esitatud apellatsioone lühimenetluses tehtud kohtuotsusele, mis põhjustel on tagastatud lühimenetluses kriminaalasi prokuratuuri. Prokuröride seas läbi viidud küsitluse põhjal toodi välja praktikute seisukohti lühimenetluse teemal.

Kõik järeldused on tehtud 2012. ja 2013. aastal Tartu Maakohtus ja Harju Maakohtus jõustunud lühimenetluse otsuste analüüsi pinnalt. Täpsemalt vaadati läbi kõik Tartu Maakohtus nimetatud aastatel jõustunud kohtuotsused, mida oli vastavalt 2012. aastal 53 ja 2013. aastal 42. Kuna Harju Maakohtus on jõustunud väga palju otsuseid tehti nende hulgast juhuvalik ning vaadati läbi 171 aastal 2012 ja 157 aastal 2013 jõustunud otsust. Kui välja arvata kohtuotsused, mida Riigi Teatajast ei olnud võimalik leida, tutvuti kokku 403 lühimenetluses jõustunud kohtuotsusega. Et välja selgitada apellatsiooni esitamise põhjuseid, tutvuti ka 33 Ringkonnakohtu otsusega.

Töö esimene peatükk on teoreetiline osa, kus on välja toodud ülevaade lühimenetluse olemusest, praktikas esile kerkinud probleemidest ja statistilised andmed. Teises peatükis analüüsiti menetluspraktikat, et leida vastust magistritöös esitatud küsimustele. Eraldi

peatükis toodi välja prokuröride seisukohad lühimenetluse teemal. Neljandas peatükis on ära toodud uurimistulemused ning ettepanekud.

Analüüsi tulemusena selgus, et lühimenetlus on populaarne menetlusliik Harju Maakohtus, kuid Tartu Maakohtus kasutatakse lühimenetlust vähe. Lõuna piirkonnas on populaarne menetlusliik kokkuleppemenetlus. Praktika käigus on nii välja kujunenud, täpsemaid põhjuseid ei osanud nimetada ka küsitlusele vastanud prokurörid.

Selgus, et peamiselt kasutatakse lühimenetlust KarS § 199, § 424 ja § 121 kvalifitseeritud kuritegude lahendamiseks, seda nii Tartu kui ka Harju Maakohtus. Tegemist on ka kõige enam registreeritud kuritegudega. Kõige vajalikumaks peetakse lühimenetlust seksuaalse enesemääramise vastaste kuritegude lahendamisel, kus lühimenetlus aitab säästa kannatanuid.

See, kas lühimenetlus on soodne süüdistatava jaoks sõltub kuriteo kvalifikatsioonist. Läbitöötaud kohtulahendite pinnalt selgus, et KarS § 424 järgi kvalifitseeritavate kuritegude eest mõistetud karistused on üldjuhul keskmisest suuremad. Samas KarS § 121 järgi kvalifitseeritavate kuritegude eest mõistetud karistused on keskmisest väiksemad.

Lühimenetluses tehtud kohtuotsusele esitati Tartu Maakohtus tihedamini apellatsioone kui Harju Maakohtus. Peamised apellatsiooni esitamise põhjused on nõue kergendada karistust, teha õigeksmõistev otsus. Vähem oli apellatsiooni esitatud karistuse ümberkvalifitseerimise nõudes või palvega jätta tsiviilhagi osaliselt või täielikult rahuldamata.

Enamus apellatsioonid jätsid ringkonnakohtud läbi vaatamata või rahuldamata ning maakohtu otsuse muutmata. Vaid mõningatel juhtudel vähendasid ringkonnakohtud karistust ja seda ka üsna vähe.

Töö autor on seisukohal, et lühimenetluse puhul tuleks lubada vaidlustada kohtuotsust vaid menetlusnormide olulise rikkumise puhul. Praegu on olukord, kus üsna palju esitatakse apellatsioone sooviga kergendada karistust, asendada see üldkasuliku töö tundidega, asendada vangistus tingimisi vangistusega jne. Samas suurem osa apellatsioonid on ringkonnakohtud jätnud rahuldamata ning maakohtu otsused muutmata. Põhjendamatute kaebuste läbivaatamiseks on raisatud palju ressursse.

Prokuratuuri tagastati Harju Maakohtus 2012. aastal 310 ja 2013. aastal 372 lühimenetlusasja Tartu Maakohtu oli tagastatud asju 2012. aastal 97 ja 2013. aastal 81. Täpsemaid tagastamise põhjuseid ei uuritud, kuna vastavad kohtumäärused ei leidu Riigi Teataja kohtulahendite registris. Prokurörid tõid peamiste lühimenetluse prokuratuuri tagastamise põhjustena välja

olukorra, kus kohus on pidanud vajalikuks vahetult kohtus tunnistajaid ja kannatanuid küsitleda, kuna süüdistatav eitab süüd ja on vastuolu tõendites ning olukorra, kui on vaja koguda täiendavaid tõendeid.

Justiitsministeeriumist saadud andmete alusel lõpetati lühimenetluses kohtusse saadetud kriminaalasjas menetlus vaadeldud ajaperioodil Tartu ja Harju Maakohtutes kõige sagedamini KrMS § 202 alusel. Lisaks esines ka kriminaalmenetluse lõpetamist KrMS §-de 274 lg 1 ja 203 alusel.

Praktikas on lühimenetluse kohaldamisel esile kerkinud erinevaid probleeme, mis enamuse on ka juba Riigikohtu otsustega lahendatud. Ka küsitluse tulemusena selgus, et prokurörid küll mõönavad, et lühimenetlus iseenesest on vajalik menetlusliik, kuid lühimenetluse regulatsiooni võiks muuta.

Enamus prokuröre leiavad, et apellatsiooni võiks saada esitada ka lühimenetluses tehtud süüdimõistva kohtuotsuse peale ning prokuratuur peaks saama esitada määruskaebust prokuratuurile kriminaaltoimiku tagastamise määruse peale. Töö autor seda seisukohta ei jaga ning leiab, et apellatsiooniõiguse ning määruskaebuse esitamise piirangud on menetlusökoonoomia põhimõttest lähtuvalt vajalikud.

Kokkuvõtvalt võiks öelda, et analüüs kinnitas seda, et sellist menetlusliiki nagu lühimenetlus on Eesti kriminaalmenetlusesse vaja. Kõige olulisemaks lühimenetluse positiivseks küljeks on see, et lühimenetlus aitab muuta menetlust kiiremaks ja ökonoomsemaks.

Alternative procedure in criminal proceedings and judicial practice

Summary

Alternative procedure is one of the four simplified procedures used in criminal proceedings in Estonia. The purpose of simplified procedure is to carry out the criminal proceedings as quickly and economically as possible. The Code of Criminal Procedure provides specific conditions when and how judicial proceedings are applied in case of simplified procedure. As the name simplified procedure suggests, the judicial proceeding is carried out in a simplified form and not all the procedures prescribed in hearing of a criminal matter in general procedure are conducted. The decrease in case of an alternative procedure comes from the fact that witnesses and experts are not summoned and the judgement is based on the materials from the criminal file.

The aim of this thesis is to clarify whether the alternative procedure is effective as an economical procedure and what are the problems that have occurred in practice with application of the alternative procedure. The analysis of the court judicial practice tries to find answers to the following questions: with which necessary elements of a criminal offence is the alternative procedure used most often; what is the punishment practice; is the alternative procedure favourable for the accused person; how often is the criminal matter of alternative procedure returned to the Prosecutor's Office; how often and for what reasons have the court judgements in alternative procedure been appealed; how many of the appeals has the Circuit Court satisfied and how many denied.

According to the hypothesis of this thesis the alternative procedure has fulfilled its purpose and significantly changed the criminal proceedings more effective and economical. However, the judicial practice related to alternative procedure in the analysed court districts is rather varying.

To reach the aims of the thesis, the author uses quantitative method. Judicial decisions are analysed in this thesis. More specifically the author reviewed all alternative procedure decisions valid in Tartu County Court in 2012 and 2013 and also some decisions made in Harju County Court in 2012 and 2013. Additionally, the author looked into the Circuit Court judgements that discuss appealed alternative procedure decisions made in the aforementioned

years in Tartu and Harju County Courts. All judicial decisions the author reviewed are accessible in the register of decision of Riigi Teataja. To shed light on the practitioners' viewpoint on the application of alternative procedure, the author conducted a study among prosecutors.

This master's thesis is divided into two larger chapters. The first chapter describes the theoretical background, discusses the alternative procedure in general and the problems that have occurred in practice, and also presents statistical data on the alternative procedure.

The second chapter analyses judicial practice and draws through conclusions. Qualification of criminal offence and question of accusation, matters related to type and category of punishment and procedure time are analysed in detail. A separate subdivision deals with appeals to alternative procedure decisions and returning a criminal matter in alternative procedure to the Prosecutor's Office. Following are the viewpoints of the prosecutors based on the results of the study. At the end of the thesis, study results and proposals are presented.

The hypothesis that the alternative procedure is necessary and effective for ensuring economical procedure was confirmed. The alternative procedure significantly helps to save time and finances. As a result of the analysis it can be said that the alternative procedure is a popular type of procedure in Harju County Court, but in Tartu County Court it is not often used. In the latter agreement process is preferred. It has developed in such way over time and the prosecutors could not give any explanations as to why this is this way, either.

Alternative procedure is mostly used in solving criminal offences qualified in sections 199, 424 and 121 of the Penal Code, and that both in Tartu and Harju County Courts. These are also the criminal offences registered most often. Alternative procedure is regarded as most necessary for solving offences against sexual self-determination, because in these cases the alternative procedure helps to save the victims.

Whether the alternative procedure is favourable for the accused person depends on the qualification of the criminal offence. Punishments imposed according to section 424 of the Penal Code are generally more serious than average. At the same time, punishments imposed according to section 121 of the Penal Code are generally less serious than average.

Analysis of the judicial decisions confirmed that the alternative procedure helps to save time. Comparing the time spent on general procedure it is clear that a criminal matter is solved significantly faster in alternative procedure. At the same time the practice is different in different courts. At Harju County Court, where alternative procedure is a popular type of

procedure, the time spent on alternative procedure is significantly shorter than at Tartu County Court.

At Tartu County Court, the decisions made in alternative procedure were more often appealed than at Harju County Court. The main reasons for appealing were claims to grant commutation or give acquittal. The number of appeals with claims for re-qualification of the punishment or requests to dismiss a civil action fully or partially was smaller.

The Circuit Court refused to hear most of the claims or dismissed them and did not change the decision of the County Court. The Circuit Court granted commutation only on few rare instances. The author's opinion is that in case of the alternative procedure, appealing should be allowed only in case of severe breach of procedural provisions. Currently there are many appeals that are mostly dismissed. This means wasting time and finances.

310 alternative procedure matters in 2012 and 372 in 2013 were returned from Harju County Court to the Prosecutor's Office. In Tartu County Court the number of returned matters was 97 in 2012 and 81 in 2013. Detailed reasons for returns are not described because the relevant court rulings are not in the decisions register of Riigi Teataja.

Based on the data received from the Ministry of Justice, during the observed period in Tartu and Harju County Courts, the proceeding of criminal offences in alternative procedure was most often terminated according to section 202 of the Code of Criminal Procedure. Additionally, the termination of criminal proceedings took place according to subsection 274 (1) and section 203 of the Code of Criminal Procedure.

In practice, there have been several problems with application of the alternative procedure but most of them have been solved with Supreme Court decisions. As a result of the study it was revealed that the prosecutors agree that the alternative procedure is necessary but the regulations regarding it should be changed.

Most prosecutors find that it should be possible to appeal against a conviction and the Prosecutor's Office should have the chance to appeal against court ruling on the return of the criminal file to the Prosecutor's Office. The author does not share this point of view and finds that the limitations of the right to appeal and appeal against court ruling are necessary based on the principles of economic procedure.

In conclusion it can be said that such type of procedure as the alternative procedure is necessary for Estonian criminal proceedings. As it was cleared in this thesis, the alternative

procedure helps to make the procedure faster and more economical. In practice, there have been several problems when applying the alternative procedure that could still be discussed. Regarding the punishment practice, it is important to approximate it in a way that every individual would be treated equally to others.

KASUTATUD KIRJANDUS

1. Alkon, C.J. Plea Bargaining as a Legal Transplant: A Good Idea for Troubled Criminal Justice Systems? *Transnational Law & Contemporary Problems* 2010, lk 355-418;
2. Fabri, M. Criminal Procedure and Public Prosecution Reform in Italy: A Flash Back. *International Journal for Court Administration* 2013;
3. Iovene, F. Plea Bargaining and Abbreviated Trial in Italy. *Warwick School of Law Research Paper*, 2013/11;
4. Jovanović, I., Stanisavljević, M. (Edit.) *Simplified Forms of Procedure in Criminal Matters: regional criminal procedure legislation and experiences in application.. OSCE Mission to Serbia* 2013;
5. Kergandberg, E., Pikamäe, P. Eesti uue kriminaalmenetluse seadustiku eelnõu lähtekohad. – *Juridica IX/2000*;
6. Kergandberg, E. Eesti kriminaalmenetlus: mõned rindeteated. –*Juridica IV/2013*;
7. Kergandberg, E., Pikamäe, P. (koost). *Kriminaalmenetluse seadustik. Kommenteeritud väljaanne*. Tallinn: Juura 2012;
8. Kergandberg, E. Üldmenetluse ja erimenetluste vaheline pinge Eesti tänases kriminaalmenetlusõiguses ja kohtupraktikas. –*Juridica VIII/2012*;
9. Kergandberg, E., Järvet, T., Ploom, T., Jaggo, O. *Kriminaalmenetlus*. Sisekaitseakadeemia 2004;
10. Kergandberg, E., Sillaots, M. *Kriminaalmenetlus*. Tallinn: Juura 2006;
11. Lõhmus, U. Peajoonest kõrvalekalduvaid mõtteid kriminaalmenetluse eesmärgi ja legitiimsuse kohta. –*Juridica III/2013*;
12. Lõhmus, U. *Põhiõigused kriminaalmenetluses*. Tallinn: Juura 2012;
13. Peters, J., Aubusson de Cavarlay, B., Lewis, C., Sobota, P. *Negotiated Case-ending Settlements: Ways of Speeding up the (Court) Process*. *European Journal on Criminal Policy and Research* 2008, lk 145-159.
14. Pradel, J. Mõned tähelepanekud Eesti kriminaalmenetluse seadustiku eelnõu kohta. – *Juridica IX/2000*;
15. Reinthal, T. *Seadus, kohus, karistus – mis on valesti? Riigikogu toimetised* 2009.
16. Sillaots, M. *Kokkuleppemenetlus kriminaalmenetluses*. Doktoriväitekiri. Tartu Ülikool. 2004.

17. Sillaots, M. Kokkuleppemenetlus kriminaalmenetluses. Õppevahend kriminaalmenetlusõigusest. Tartu Ülikool 2000;

18. Sootak, J. Sanktsiooniõigus. Tallinn: Juura 2007.

KASUTATUD INTERNETIMATERJALID

19. Ahven, A. Joobes sõidukijuhtimise süüteod 2012. aasta I poolaastal. Kriminaalpoliitika analüüs 2012. Kättesaadav:

<http://www.just.ee/orb.aw/class=file/action=preview/id=57056/Joobes+juhtimise+s%FC%FCEod+I+poolaastal+2012.pdf>, 04.04.2014.

20. Eesti statistika aastaraamat 2013. Kättesaadav:

http://www.crowehorwath.net/uploadedFiles/EE/home/Aastaraamat_2013.pdf, 28.01.2014.

21. I ja II astme kohtute statistilised menetlusandmed 2007 aasta kokkuvõte.

Justiitsministeerium. Tallinn. Kättesaadav:

http://www.kohus.ee/sites/www.kohus.ee/files/elfinder/dokumendid/2007_a_kohtustatistika_kokkuvf5te_avaldamiseks.pdf, 27.01.2014.

22. I ja II astme kohtute statistilised menetlusandmed 2008 aasta kokkuvõte.

Justiitsministeerium. Tallinn. Kättesaadav:

http://www.kohus.ee/sites/www.kohus.ee/files/elfinder/dokumendid/2008.stat_.kokkuvf5te_a_valdamiseks.pdf, 27.01.2014.

23. I ja II astme kohtute statistilised menetlusandmed 2009 aasta kokkuvõte.

Justiitsministeerium. Tallinn. Kättesaadav:

<http://www.kohus.ee/sites/www.kohus.ee/files/elfinder/dokumendid/jjaiiastmekohtutemenetlusstatistika2009.a.pdf>, 27.01.2014.

24. I ja II astme kohtute statistilised menetlusandmed 2010 aasta kokkuvõte.

Justiitsministeerium. Tallinn. Kättesaadav:

http://www.kohus.ee/sites/www.kohus.ee/files/elfinder/dokumendid/kohtutemenetlusstatistika_2010.a.pdf, 27.01.2014.

25. I ja II astme kohtute statistilised menetlusandmed 2011 aasta kokkuvõte.

Justiitsministeerium. Tallinn. Kättesaadav:

http://www.kohus.ee/sites/www.kohus.ee/files/elfinder/dokumendid/kohtutemenetlusstatistika_2011.akokkuvf5te.pdf, 27.01.2014.

26. I ja II astme kohtute statistilised menetlusandmed 2012 aasta kokkuvõte.

Justiitsministeerium. Tallinn. Kättesaadav:

http://www.kohus.ee/sites/www.kohus.ee/files/elfinder/dokumendid/kohtutemenetlusstatistika_2012.a.pdf, 27.01.2014.

27. Lindsalu, P. Kohtueelse kriminaalmenetluse hind joores juhtimise ja kauplusevarguse kuritegudes. Kriminaalpoliitika analüüsi talitus 2011. Kättesaadav: <http://www.just.ee/orb.aw/class=file/action=preview/id=55968/Kohtueelse+kriminaalmenetluse+hind+joores+juhtimise+ja+kauplusevarguse+kuritegudes.+Justiitsministeerium,+2011+Avalik.pdf>, 02.04.2014.
28. Klopets, U., Reinthal, T. Karistuspraktika analüüs. Justiitsministeerium 2009. Kättesaadav: [http://www.riigikohus.ee/vfs/861/Kohtupraktika\(2009\).pdf](http://www.riigikohus.ee/vfs/861/Kohtupraktika(2009).pdf), 04.04.2014.
29. Kohtute aastaraamat 2012. Kättesaadav: http://www.riigikohus.ee/vfs/1467/Kohtute_aastaraamat2012_veeb.pdf, 02.04.2014.
30. Kuritegevus Eestis 2013. Kriminaalpoliitika uuringud. Kättesaadav: http://www.just.ee/orb.aw/class=file/action=preview/id=59453/KuritegevusEestis_2013.pdf, 02.04.2013.
31. Riigikohtu esimehe Priit Pikamäe ettekanne kohtunike täiskogul 14.02.2014. Kättesaadav: http://www.riigikohus.ee/vfs/1664/Lisa_nr_3_Priit%20Pikamae.pdf, 02.03.2014.
32. Riigikohtu kriminaalkollegiumi 17.11.2006.a. otsuse nr 3-1-1-100-06 analüüs. Kättesaadav: https://www.riigiteataja.ee/kohtuteave/kohtulahendi_analyys/2478, 03.04.2014.

KASUTATUD NORMATIIVMATERJALID

33. Karistusseadustik - RT I 2001, 61, 364 - RT I, 26.02.2014, 6.
34. Kriminaalmenetluse koodeks - RTI, 20.01.1995, 6-8, 69;
35. Kriminaalmenetluse seadustik - RT I 2003, 27, 166- RT I, 26.02.2014, 8;

KASUTATUD SEADUSEELNÕUDE SELETUSKIRJAD

36. Kriminaalmenetluse seadustiku eelnõu seletuskiri. 594 SE I. – Arvutivõrgus: http://www.riigikogu.ee/?op=emsplain2&content_type=text/html&page=mgetdoc&itemid=003674541 , 26.01.2014;
37. Kriminaalmenetluse seadustiku muutmise ja sellega seonduvalt teiste seaduste muutmise seaduse eelnõu seletuskiri. 599 SE.- Arvutivõrgus: <http://www.riigikogu.ee/?page=eelnou&op=ems&emshelp=true&eid=793874&u=20101216115533> , 26.01.2014.

KASUTATUD KOHTUPRAKTIKA

Riigikohtu otsused

- 38. RKKKo 3-1-1-63-05 (9. september 2005);
- 39. RKKKo 3-1-1-47-06 (13. juuli 2006);
- 40. RKKKo 3-1-1-16-07 (13. juuni 2007);
- 41. RKKKo 3-1-1-86-09 (26. oktoober 2009);
- 42. RKKKo 3-1-1-2-10 (01. märts 2010);
- 43. RKKKo 3-1-1-5-10 (28. aprill 2010);
- 44. RKKKo 3-1-1-77-11 (24. oktoober 2011);
- 45. RKKKo 3-1-1-81-12 (12. oktoober 2012);
- 46. RKKKo 3-1-1-83-12 (19. oktoober 2012);
- 47. RKKKo 3-1-1-121-12 (19. detsember 2012);
- 48. RKKKo 3-1-1-108-12 (31. mai 2013);
- 49. RKKKo 3-1-1-99-13 (07. november 2013);
- 50. RKKKo 3-1-1-98-13 (18. november 2013);
- 51. RKKKo 3-1-1-1-14 (6. veebruar 2014).

Eriarvamused

- 52. Kohtunik H. Kiris 19.10.2012.a. eriarvamus Riigikohtu kriminaalkolleegiumi 19.10.2012.a. kohtumäärusele kriminaalasjas 3-1-1-83-12.

Ringkonnakohtu otsused

- 53. TlnRnKo 1-08-6547;
- 54. TlnRnKo 1-09-513;
- 55. TlnRnKo 1-11-5053;
- 56. TrtRnKo 1-12-1408;
- 57. TlnRnKo 1-12-7573;
- 58. TrtRnKo 1-12-11880.

Lihtlitsents lõputöö reprodutseerimiseks ja lõputöö üldsusele kättesaadavaks tegemiseks

Mina, Kristel Toots,

1. annan Tartu Ülikoolile tasuta loa (lihtlitsentsi) enda loodud teose LÜHIMENETLUS EESTI KRIMINAALMENETLUSES JA KOHTUPRAKTIKAS, mille juhendaja on prof Jaan Ginter,

1.1. reprodutseerimiseks säilitamise ja üldsusele kättesaadavaks tegemise eesmärgil, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace-is lisamise eesmärgil kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni;

1.2. üldsusele kättesaadavaks tegemiseks Tartu Ülikooli veebikeskkonna kaudu, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace'i kaudu kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni.

2. olen teadlik, et punktis 1 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile.

3. kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei rikuta teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse seadusest tulenevaid õigusi.

Tartus, 05.05.2014